

Elek Ignác

Szagok könyve

TARTALOM

Előszó helyett
Városok szaga
Duna szag
Meghívók
Keltészta szag
Baka szag
A szabadság szaga
Balaton szag
Érettségi találkozó
A Bánhegyi háza
Egy cselédlány szaga
A tavaszi föld szaga
Gomba szag
A Kiserdő szaga
A friss eper szaga
Toronyfi Margit szaga

Előszó helyett

Sokféle könyv jelent meg már hasonló címmel, mint pl. Anyák könyve, Ügyvezetők könyve, Adózók könyve, stb. Egy sincs azonban, ami a szagokkal foglalkozna, pedig a szaglás az egyik legtitokzatosabb érzékszervünk. Működési mechanizmusát a mai napig homály fedi. Tudni lehet, hogy közvetlen kapcsolatban áll orrunk az agyunkkal. Azt azonban nem tudjuk pontosan, hogy mi módon érzékeli a különböző kémiai anyagokat. Egyesek a molekulák alakfelismerésében, mások a rezonancia frekvenciájuk érzékelésében vélik megtalálni a szaglás lényegét. Az egyik leghamarabb kialakult érzékszerv a törzsfejlődés során. Szóval rejtélyes a szagokkal való kapcsolatunk. Bármennyire izgalmas is a szaglás mechanizmusával való foglalatosskódás én mégis csak a szagok érzelmeinkre gyakorolt hatásával szeretnék foglalkozni. Konkrét szagok konkrét érzelmi hatásaival.

Sokféle szag létezik, amely eltérő hatást vált ki belőlünk. Egyes szagok érzelmileg is megérintenek (anyám kölnije, apám borotva szesze, karácsonyi kelt tészta, feleségem arckréme), mások megijesztenek, menekülésre késztetnek (hullaszag), némelyek vonzanak, úgy hatnak ránk, mint Odüsszeuszra a nimfák éneke. Vannak néha olyanok is, melyek meglehetősen ismerősek, de képtelenek vagyunk rájönni, hogy hol találkoztunk velük. Csak arra emlékezünk, hogy nagyon mélyen eltemetett helyről jön ez a szag-émlék. Máskor meg egyetlen szempillantás alatt rájövünk, hogy hol és mikor éreztük ezt a szagot, még ha harminc évvel ezelőtt is volt az a bizonyos esemény. Számtalan egyéb szagféleség létezik még, amelyek tételes felsorolását mellőzöm, hiszen ez az írás nem tudományos értekezés.

Egykori tudományos munkáim logikája szerint tisztázom, hogy mivel foglalkozik ez az írás és mivel nem. Kizárólag kellemesnek mondható szagokkal foglalkozom, vagy ha mégsem, akkor ennek oka az, hogy a kellemetlen szagok kellemes emlékekhez kapcsolódnak. Ha a kellemetlen szagok mégsem kötődnek kellemes eseményhez, akkor valószínűleg az emlék, amelyhez a rossz szag kapcsolódik, annyira távoli, hogy ezáltal tűnik szépnek. Egy biztos, hogy minden szempontból kellemetlen szagokkal, orrfacsaró bűzökkel öncélúan nem foglalkozom. A könyv a következő szagokat fogja körülszimatolni: kelt tészta szag, vizek szaga mint pl. Duna, Balaton, erdők, mezők szaga, vonat szag, széngáz, fokhagyma, kipufogó gázok szaga mint pl. Trabant, IFA, Wartburg, baka szag, cigaretta, izzadtság szag, a szabadság szaga, marhapörkölt, mákos bájgli, fánk, hideg tél szag, a csók szaga, öreg emberek szaga, bor, sör, pálinka szag, hal szag, budi szag, benzin és olaj szag.

Feltehetnénk a kérdést, hogy miért és kinek jó ez a könyv. „Miért és kinek jó ez a könyv?”

„Nekem, mert ezeket a szagokat én szagoltam, az én emlékeim lenyomatai. Nekem és csak nekem fontosak. Amíg élek, bármikor fel tudom idézni őket, és bármikor át tudom élni az akkori idők hangulatát. Ezek a szagok másra át nem ruházhatók, nem taníthatók, nem írhatók át utólag, nem magyarázható beléjük semmi, ami nem kötődik a szagokhoz. Velem együtt eltűnnek, ha én eltűnök. Összefoglalva, ez a könyv azért jó, mert nekem jó.”

Városok szaga

Magyarországon kb. 3200 település van, ebből hozzávetőlegesen 160 város, 20 megyei jogú város, a többi nagyközség, község vagy önálló önkormányzattal nem rendelkező település. A főváros Budapest, benne 23 kerület. Ezekből számunkra csak néhány lesz érdekes, mint pl. Kispest, vagy az V. kerület. A megyei jogú városok közül csak néhányról esik szó, mint pl. Szeged, Székesfehérvár, Hódmezővásárhely. A városok, melyek még szóba kerülhetnek, Balatonalmádi, Mór, stb. A községek sokaságából is csak néhányat emelnék ki, mint pl. Pilismarót, Zebegény, stb. Természetesen lényegesen több települést fog át a tanulmányunk. Sajnos azt is el kell mondanunk, hogy elemzéseink, áttekintéseink elkészítésekor nem törekedtünk a teljességre - nemcsak terjedelmi korlátok okán - hanem főként azért nem, mert a kiválasztott településeket csak egyetlen szempont alapján vizsgáltuk. Mint tudjuk, a világ végtelenül bonyolult, tehát végtelen sok szempont van, amely alapján a dolgok vizsgálhatók. Előre bocsátom, hogy vizsgálataink eredményeképpen arra a következtetésre jutottunk, hogy van egy olyan eleme a környezetünknek, és nekünk magunknak is, amely alapján vizsgálódva a dolgok lényege e tényező alapján többé-kevésbé maradéktalanul megfogható. A többváltozós matematikai statisztikában járatos olvasók kedvéért úgy is fogalmazhatnánk, hogy számítsuk ki az életünket befolyásoló, mérhető változók korrelációs mátrixát. Állapítsuk meg a korrelációs mátrix sajátértékeit és sajátvektorait. Válasszuk ki az első sajátértékhez tartozó sajátvektort. Ezen sajátvektor segítségével számítsuk ki az első főkomponenst, amely felelős a változók variancia tartalmának túlnyomó többségéért. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az első főkomponens ismeretében, - több kevesebb melléfogást is megengedve - a dolgok lényege megfogható. Ennek ismeretében nagyságrendileg csökkenthető a téves stratégiából eredő melléfogások száma. Célunk ezen munka közreadásával az, hogy segítsük azoknak az embereknek a világban történő eligazodását, akik számára a matematika hozzáférhetetlen obskúrus diszciplína, vagy egyszerűen csak alulképzettségük révén a fent említett módszer fenyegetően idegen mivolta miatt képtelenek felismerni, hogy mi az első főkomponens, sőt tovább megyek, hogy egyáltalán létezik első főkomponens.

Na, ezzel megvolnánk. Aki eddig nem dobta félre ezt a dolgozatot, az derék ember, megérdemli, hogy megnyugtassam, nem egy száraz tudományos művet tart a kezében, noha ez a írás valóban az első főkomponensről szól. Korrelációs mátrixok és sajátérték számítás nélkül is világos lesz minden. Több ezer éve tudunk a létezéséről, sőt sokan pontosan tudják is, hogy mi az. Van aki már fiatal felnőtt korára felismeri, de van aki úgy hal meg, hogy nem tud róla semmit. Olyan is van, akinek csak a tudat alattija ismeri, és ennek megfelelően úgy is él, mintha beavatott lenne.

Minden város szagáról persze nem tudok írni. Ne is keressünk logikát a szóba kerülő városok között. Csak olyan településekről lesz szó, amelynek már beleszagoltam a levegőjébe.

Kispest Budapest XIX. kerülete, ahogy az ánti világban mondták munkás kerület, kertvárosi jellegű beépítettséggel. Itt születtem én. (Nem kell megrémülni, hogy most el kell olvasni az önéletrajzomat, ami egyébként igen érdekes.) Nyolc évig a Vécsey utcai Általános Iskolába jártam, ahol első osztályos korom első napján, azaz az évnyitón szerelmes lettem az előttem álló kislányba. Ez gyermek a Darai Zsuzsi volt. Mire elvégeztem az első osztályt a Zsuzsi már nem járt velünk. Nem tudtuk mi van vele, egyszerűen csak nem jött iskolába. A tanító néni nem beszélt róla. Több hónap is eltelt, mire megtudtam, hogy disszidáltak az NSZK-ba. Nem sokat értettem az egészből, mert nem tudtam, hogy mi a fene az az NSZK és mit csinál aki

disszidál. Azt viszont felismertem, hogy valami nagyon különös dolog lehet, mert Incike lehallkította a hangját, amikor elmesélte az esetet Milikének, az anyukámnak. (Incike a Vécseyben tanított és mellesleg a keresztanyám volt). 1963-at írtunk. Titokzatos idők. Egy évvel korábban, még óvodás koromban kezdtem járni az Emma nénihez zongora órára. A lakása öreg, kopott, de valaha elegáns bútorokkal volt berendezve. Az előszobájában városi gáz szagát lehetett érezni, mert oda nyílt a fürdőszoba és a konyha. A városi gáz sokkal bűdösebb volt, mint a mai földgáz, mert vízből és szénből csinálták. Tele volt nagyon mérgező szénmonoxiddal, ezért sok merkapánt keverték hozzá, hogy kis koncentrációban is érezni lehessen a szagát. A mai öngyilkos hiába szívja be a földgázt, attól ugyan sosem kap gázmérgezést, legfeljebb felrobbanhat. Emma néni nem lett öngyilkos, hiába volt bevezetve a városi gáz. Jó kedélyű, kényeskedő, kedves öreg néni volt, közel a nyolcvanhoz. A lakás teljes mértékben a zongora oktatás céljainak volt alárendelve. Saját formátumú bizonyítványa volt az egyszemélyes zongora iskolájának pecsétjével. A zongoravizsga hasonlatos volt egy zeneakadémiai fellépéshez. Nemcsak a vizsgázó gyerekek szülei, hanem külön vizsgabizottság is hallgatta a lámpalázás gyerekek zongora játékát. A bizottság elnöke a híres Kadosa Pál volt. Alig mertem levegőt venni. Legszívesebben a városi gázt lélegeztem volna be, hogy legyen már vége ennek a szenvedésnek, vagy legalább is kerüljek már sorra, vagy ha nem hat a gáz legalább robbanjon föl ez az egész rozzant kóceráj. Persze nem robbant fel semmi. Rám került a sor, szépen eljátszottam egy vagy két darabocskát Czövek Erna gyerekeknek írt darabjaiból. Nagy siker volt, mint a Zeneakadémián. Kadosa Pál kezet rázott a gyerekekkel, mindenki boldog volt. A gázszag is elhanyagolhatónak tűnt már és egyáltalán nem bántam, hogy nem robbant föl az Emma néni. Nagytata és Ili büszke volt rám. Ők tudták mi az jól szerepelni egy kisvárosi zongoravizsgán, hiszen maguk is egy kisvárosból, Máramaroszigetről jöttek. A helyi elithez tartoztak. Menekülniük kellett. Néhány órájuk volt mindössze, hogy összeszedjék a holmijukat, de csak annyit, amennyi egy szekéren elfér. Nem fért el túl sok dolog azon a szekéren. Nagyon aprócska szekér lehetett. Vizsga után kaptam egy meleg fagyit. Hazamentünk és elújságoltunk mindent Nagymamának és az egész családnak. Láttam megértették, hogy megszületett az új Rubinstein.

Szerettem Kispestet. Ma is csak ott érzem magam otthon, mindenhol csak albérlő vagyok. Sokat bringáztunk a srácokkal, különösen szerettük a Kiserdőt, meg a lajosmizsei vasút melletti poros utakat. Persze vigyázni kellett errefelé, mert itt lakott az Együd, a Kocsis, a Pakli meg még néhány rossz kölök, akiknek az ellenőrzője tele volt igazgatói intőkkal meg rovókkal. Nem az intőkkal volt bajom, hanem azokkal a hatalmas pofonokkal, amiket tudtak adni. Ráadásul, ha olyan kedvük volt, megdobálták sínkövel az arra bicikliző kisebb gyerekeket. Egy alkalommal én is bátor voltam, mert törlesztettem a Gottásznak. Noha sose bántott, de határtalanul ellenszenves volt ez a szemüveges, stréber ábrázatú és állandóan erős izzadságszagot árasztó gyerek. Ő is a Pintérnéhez járt zongora órára (Emma néni addigra már nem volt). Pistu, az apukám, első csehszlovákiai útjáról hozott nekem egy riasztó pisztolyt. Hat kis rózsatöltény ment bele. Akkorát szólt, mint egy igazi. A rózsatöltény sárga foszforral volt megtöltve, ami ütésre felrobbant és jellegzetes foszfor oxid szag lett a környékén. Egy ilyen fegyverrel felszerelve ültem a biciklin és vittem a vázon Pöli barátomat. Amint megláttuk a Gottászt, tudtuk, hogy itt rövidesen fennforgás lesz. Pöli zsebébe csúszttattam a riasztó pisztolyt. Amint elhaladtunk az áldozat mellett, a Pöli lőtt. Majdnem megsüketültem, mivel pont egy kőfal mellett haladtunk el, ami visszaverte a robbanás hangját. Minden erőmmel a bicikli pedáljára nehezédtem, hogy amilyen gyorsan lehet eliszkoljunk a tetthelyről. Amikor pár nap múlva találkoztunk a zongoraórán, féltem, hogy lesz valami baj, de nem volt semmi. A Pintérné jelenlétében mégsem lehet lepofozni egy ártatlan kisgyereket, annyit meg nem ért az egész, hogy megvárja az órák végét. Elmeséltem az esetet Milikének, persze úgy, hogy nem én kezdtem. Szelíd feddést kaptam tőle. Ölébe vont és azt mondta, hogy ez így nem lesz

jó. Nem tudok disztinkváltni(?). Nem elég, hogy lövöldözök az utcán, még a Pistu által Cseszkóból csempészett teddybear-rel is büszkélkedtem az iskolában. Beszámoltam a haveroknak, meg a kis csajoknak, hogy micsoda teddy kabátot kapott a mamám, meg hogy a teddybear-t jó pénzért tovább fogjuk passzolni. A pisztoly pedig akkorát szól, hogy a Gottász két napig csuklott az ijedtségtől. Szerencsére a tantestületben sok jó ember volt, akik figyelmeztették Incikét, hogy szólni kéne a Pityike szüleinek, hogy ez így nem lesz jó. Le kell állítani a gyereket, mert a pisztoly miatt a papát le is ültethetik, a seftelésről nem is beszélve. Nem lehet bármiről beszélni a gyerek előtt. Szüleim szerint minden, ami családi dolog a gyerekekre is tartozik. Ezért meg kellett tanulnom, hogy nem beszélünk az otthoni dolgokról az iskolában. Teddybear, 56, Maléter, ÁVÓ, Szabad Európa. A teedybear kivételével egyikről sem tudtam, hogy micsoda, de hogy nem lehet róla beszélni az iskolában az világos volt. Így teltek a napjaim játéktól játékig. Nyári nyaralások, tanévek, bizonyítványok, zongoravizsgák jöttek egymás után. Nem számoltam őket, akárcsak az elveszített tornazsákokat, tisztasági csomagokat, bicskákat és ólomkatonákat sem. Milike szerint kéthetente kellett vennie egy új tornazsákot. A tisztasági csomagok is erősen fogyó anyagok voltak. Egyszer az igazgató bácsi, a Nagy Sándor, bevezette Milikét egy terembe, ahol a mennyezetig értek az elkallódott tornazsákok és tisztasági csomagok (persze nem mindet én vesztettem el). Ebből kiválaszthatta az enyéimet. Azt hiszem többször fordult.

Hatodikos koromig zenésznek készültem. Nagyon jól ment a zongorázás. Tanárain is elismerően nyilatkoztak rólam (Milike szerint). Gitározni is megtanultam, amikor Pistu hozott Kievből egy hét húros orosz gitárt. Hamar átszereltette hat húrosra, mert ki nem állhatta az oroszokat. Szerettem zenélni. Különösen a szabad, kötetlen zongorázás lelkesített. Mindig tudtam a legújabb slágereket vagy zongorán vagy gitáron. Egyszerű darabokat is írtam, jazz szerű improvizációkkal is bíbelődtem. Tetszetek a saját műveim. Gyakran játszottam azt, hogy hatalmas sikert aratok a saját szerzeményeimmal, meghajolok és szünni nem akaró tapssal ünnepel a közönség. Akkoriban úgy képzeltem, hogy belőlem zenész lesz, mégpedig világhírű. Milike mondta is mindig, hogy belőlem nagy ember lesz, a Jóistennek tervei vannak velem. Ezt onnan lehet tudni, hogy 56-ban, amikor Milike terhes volt velem, kihúzták a békekölcsönét 10.000 forinttal. Akkoriban ez egy kisebb vagyon volt. A Jóisten így akarta tudtukra adni, hogy jó ügyet szolgáltak, amikor engem csináltak. November 4. után, amikor már látszott, hogy a forradalomnak vége Pistu unszolta Milikét, hogy menjenek Nyugatra. Ezért a pénzért bárki átviszi őket a határon. De Milike nem ment. Anyja, apja, gyerekkora itt volt, nyolcadik hónapos terhesen nem megy sehova. Pistu szerint pont ez a jó, így minden ajtó megnyílik előttük. Később többször előfordult velem, hogy szemrehányást tettem nekik - persze csak gondolatban -, hogy miért nem mentek. Az én életem már könnyebb lett volna, az övék nehezebb. Ma már nem bánom, hogy maradtak. Az én szüleim is itt vannak akárcsak a gyermekkorom, minek menjek máshová.

Ott tartottam, hogy egészen hatodikos koromig zenésznek készültem. Történt egyszer, hogy Gyuri bá, a nagybátyám, elolvasott egy könyvet, aminek az volt a címe, hogy „Hat nap alatt?”. A világ keletkezéséről szólt. Egy kiváló, mai divatos szóval élve, holisztikus szemléletű könyv volt, amelyben a világ, ezen belül a Föld és a földi élet keletkezését tárgyalta a szerző nagyszerű ismeretterjesztő stílusban. Megfogtak a szupernóvák, a bolygók, az égi mechanika, az anyag-antianyag páros, az einsteini relativitás, a kvantummechanika, a GM-csövek, ködkamrák, a Heisenberg féle, egyelőre még hiányzó „világképlet”, a földtörténet, a Stanley Miller féle aminosav szintézis. Ez a kísérlet arról szól, hogy ha metánból, ammóniából, vízgőzből, széndioxidból álló gázkeverékben - amely a geológusok szerint a Föld őslégköre volt - elektromos kisüléseket hozunk létre, azaz mesterséges villámokat keltünk, akkor a lombik alján aminosav kezdeményeket fogunk találni. Ennek jelentősége abban van, hogy a

szervetlen ősléggörben villámok hatására kialakulhattak az élet számára nélkülözhetetlen aminosavak. Minden megváltozott bennem. Ettől kezdve úgy éreztem, hogy eddig egy egydimenziós világban éltem. Rájöttem, hogy eddig csak előre és hátra voltam képes mozogni, miközben van balra és jobbra, sőt fel és le is. Megborzongtam a látott perspektívától, úgy éreztem magam, mint amikor először voltam nyugaton és kiléptem a Westbahnhof ajtaján. Ezentúl más léptékben gondolkodom, mást látok, mást érzek, pedig a tárgyi tudásom még roppant kevés. Gyerek vagyok, de már látom, hogy a világ roppant nagy - hogy veszélyes és zord, azt még nem. Mi lehet annál szebb, mint hogy megismerjük a világnak még rejtve maradt szegleteit. Zongorázás, de főként játszás helyett töltjük az időt a világ megismerésével. Szédületes iramban olvastam az ismeretterjesztő könyveket. Kiolvastam az összes Öveges és Sztrókai könyvet, ami a könyvtárban hozzáférhető volt. Sőt egyet ezek közül el is loptam, mert benne volt a híres $E=mc^2$ einsteini képlet. Nagy léptékben haladtam a kémia és a klasszikus fizika megismerésében. Mikor nyolcadikos koromban elindultam a kerületi kémia versenyen első lettem. Pedig nem sokon múlt, hogy utolsó legyek. A kritikus kérdés az volt, hogy az asztalon van két pohár. Az egyikben konyhasó a másikban cukor. Hogyan döntjük el, hogy melyik melyik? Én a legkézenfekvőbb választ adtam, kóstoljuk meg. Erre ki akartak rúgni, mondván, hogy ha ciánkáli van valamelyikben - ami ugyanolyan szintelen, kristályos anyag mint a só vagy a cukor - akkor én már régen halott lennék és ez nem engedhető meg egy kerületi kémia versenyen. Persze nem hagytam magam, azzal érveltem, hogy a feladat megfogalmazásában csak ez a két anyag volt megemlítve, ilyenformán ciánkáli mérgezés nem fordulhat elő. A kóstolás igenis jó módszer ezen két anyag megkülönböztetésére. Nem hatotta meg őket az érvelésem, az elnök egy különösen fafejű nagyképű alak volt. Már teljesen úgy nézett ki, hogy repülök, amikor megalkudtam és azt mondtam, hogy tudok néhány jó megoldást. Csak egyet, mondták, csak egyet. Öntsünk mindkét pohárba tömény kénsavat, oleumot, javasoltam. Ennek hatására a konyhasóval nem történik semmi, de a cukor elszenesedik és felfújódik a térfogata sokszorosára, mivel az oleum annyira nedvszívó, hogy kivonja a cukorból a benne lévő kémiaiilag kötött hidrogén és oxigén atomokat. Bravó. A bizottság látta, hogy ez a gyerek tudja kémiát csak szeret okoskodni, úgyhogy a többi kérdés megválaszolása után megnyertem a versenyt. Az igazgató bácsi ünnepezt, mint valami győztes hadvezért. Felkerült a fényképem a „Büszkeségeink” feliratú tablóra. Olyan volt ez, mint a Munkásmozgalmi Panteon. Halhatatlanok, akik oda kerültek. A budapesti versenyt már nem nyertem meg, de ott is benne voltam az első tízben. Hatodik vagy nyolcadik lettem, már nem emlékszem pontosan. Jutalomból részvételi jogot nyertem egy kéthetes szegedi kémiai szaktáborba, ahol a megyei és kerületi versenyek nyertesei vettek részt. Nem volt túl sok kedvem ismeretlen emberek közé elmenni egy KISZ vezető képző táborba, még ha érdekl is őket a kémia. Én a könyveimet szerettem volna olvasni és megcsinálni a házi laboratóriumban az engem izgató kísérleteket. Milike erősködött, hogy menjek csak el. Milyen érdekes lesz megnézni a JATE kémiai tanszékeit, az algyői olajfinomítót. (Ez utóbbi egyáltalán nem érdekelt, utáltam a gyárakat. Csak a laboratóriumokat szerettem.) Jó lesz meghallgatni okos emberek délelőtti előadásait, délután strandra menni, esténként tábortűznél szalonnát sütni. Végül beadtam a derekam. Elutaztam Szegedre. Ekkor ért véget a gyermekkorom.

Elutazott egy gyerek és két hét múlva visszatért egy szerelmes férfi. Ez a kapcsolat soha többé nem távozott el véglegesen az életemből. Még felnőtt koromban is előfordult, hogy időlegesen visszatért és megzavart. Objektív megítélése, értékelése lehetséges volt, de az emlék mennyei ragyogása ettől teljesen függetlenül megmaradt. Ez a kapcsolat bizonyítja számomra a gyermekkori élmények mindent elsöprő fontosságát. A fogékony korban adott/kapott szeretet kiirihatatlan, tovább él, mint az ember maga. Ugyanitt, a szegedi táborban találkoztam Tánci barátommal, akivel a kapcsolatunk nagyon szép gyermekori barátság volt. A középiskolás évek

alatt többször voltunk egymásnál. Ő Móra lakott én Kispesten. Amikor először utaztam hozzájuk szüleim kikísértek az Engels téri Mávaút pályaudvarra. Egy farmotoros Ikarusz 55 buszra szálltam föl, amelyre az volt írva, hogy Pusztavám. Tél volt, korán sötétedett, de még nem volt este. Üres fejjel bámultam kifelé az ablakon. Hallgattam a motor hátulról jövő morgását. Néha diesel olaj szaga csapta meg az orromat, amit gyakran nekinyomtam az ablaküvegnek. Megérkeztem Móra. Kiszálltam, körbenéztem, de a sötétben nem láttam ismerős arcot. Egyszer csak ismerős hang kiáltotta a nevemet, „Pityike”. Odanéztem és a Lacika állt ott talpig mosolyban. Mellette a papája, ráismertem egyből. Köszöntem „Jó estét kívánok”. „Hallod ezt, jó estét kívánok? Szia kicsi fiam, Te vagy a Pityike, örülök, hogy megismertelek. Ha csak fele olyan jó vagy, mint amit a Lacika mesélt rólad, már akkor is nagy fej vagy”. Egy Moszkvicsba szálltunk be. Nekem nem volt olyan ismerősöm, akinek autója lett volna. Csendesen duruzsolt a motor és Lacika, de én nem figyeltem. Úgy éreztem, hogy csak a testem van itt. Én magam valahol máshol, talán otthon. Kellemes Moszkvics-szag volt az orromban. Érzékeltem, hogy göröngyös, de közel felszórt úton megyünk, mióta lejtöttünk a főútról. Megérkeztünk. Fehérre festett ajtó, fehér zsalugáter az ablakokon, orvosi rendelő. A szaga is olyan, mint a Nádassy doktornál Kispesten. Kedves, kistermetű néni fogad minket. Arcán finom krém, bőre sima. Ismeretlen lakásszag, de nem kellemetlen. Ha rá gondolkodom nem tudom felidézni, de ha újra érezném ezer közül is megismerném. Finom vacsora fogad minket. Táncinak valamiféle kis külön fészke volt. Zegzugos ház, pince. Másnap, világosban láttam, hogy a szemközti oldalon szőlő terem. Itt készül a híres móri ezerjő. Ez a bor ma már nincs, mint ahogy szinte semmi, amiről eddig beszéltem. Aznap délelőtt Lacika átjött velem Fehérvárra, ahol a Szegeden megismert lány lakott a Lövölde út 27 alatt. Fejből tudtam a címet, hiszen annyi levelet küldtem már neki. Lacika eltűnt, észre se vettem, hogy mikor és hogyan. Ő szebb volt, mint valaha. Rövid ujjú blúz volt rajta. Dús hónalj szőrzet kandikált ki az inge alól. Szagot nem éreztem. Azt sem tudtam, hogy most Móra vagyok vagy a Holdon. Ma sem tudom, hogy mit csináltunk. Valószínűleg beszélgettünk. Teljesen görcsben volt az agyam, szerintem azóta, amióta a Szegedről hazatérő vonaton elbúcsúztunk egymástól. Akkor csókoltam meg utoljára. Az újra találkozás határtalan boldogsága megbénított. Közömbös dolgokról beszélgettünk. Délután kimentünk együtt a vasútállomásra. A torkomban dobogott a szívem. Félttem, hogy elsirom magam, mint legutóbb a szegedi vonaton. Elszántam magam, amikor a masiniszta elfütyülte magát, magamhoz húztam és megcsókoltam. Rövid, de határozott csók volt. Nem tiltakozott. Már nem éltem hiába. Hazaféle a vonat peronján állva a felső ajkamat szagolgattam, hogy legalább érezzem a csókjának szagát, hogy maradjon velem valami belőle. Hálásan gondoltam a Táncira, hogy ilyen szép hétvégét szerzett nekem. Mindig mondogatta, hogy Omnia vincit amor, a szerelem mindent legyőz. A Lacika sem volt tévedhetetlen, de akkor hittem neki. Négy középiskolás évem telt így. Az időszámításom mérőkövei a Vele való találkozásaim voltak. Ettől eddig tart az életem. Közte iskolába járok, tanulok, röhögök a haverokkal, de nem csajozok, mint a többiek. Felépítettem magamnak egy bálványt, amit imádtam a valóságos nő helyett. Nem is tudhattam, hogy milyen az igazi Ő, mert egyszerűen nem voltunk annyit együtt, hogy megismerhettük volna egymást. Eleinte kéthavonta, később havonta, majd két három hetente egy nap. Ez volt a mi közös életünk. Esti imáimban két dolgot kértem az Istentől. Az egyik az volt, hogy hadd legyek olyan nagy tudós, mint Mme Curie (Maria Skłodowska, a kétszeres Nobel díjas lengyel származású matematika-fizika szakos tanár), a másik, hogy hadd legyen Ő a feleségem. A Jóisten szerintem már akkor tudta, hogy az egyetemi tanulmányaim megkezdése előtt letöltendő egy éves szabadságvesztésem (katonai szolgálatom) alatt el fogom veszíteni a hitemet és rohadt ateista leszek, úgyhogy nem hallgatta meg az imámat.

Miután letöltöttem az előfelvételizsek számára kirótt egy éves katonai szolgálatomat újra találkoztam Lacika barátommal. Volt egy biológus mérnök barátnője, egy bizonyos Kati. Ezzel a Kattal egyszer úgy beszélt, mint a kutyájával, vagy mint ahogy a katonák velem Hódmezővásárhelyen. Túl élénken élt még bennem a közeli egy év rabság. A barátság szétesett. Elváltak az útjaink. Tánci a legjobb budapesti orvosi és egyéb elit körökkel került kapcsolatba, míg én igyekeztem megtalálni magam. Nem sok sikerrel. Több évbe tellett, míg összeszedtem magam. A felnőtté válásom évére annyi probléma koncentrált, hogy annak feldolgozásához kellett négy-öt év. Ma már nem bánom ezeket, mert a lélek nemesedik a próbatételektől. No ez az, ami nem igaz. Minden könyv tele van hazugságokkal, kivéve a Táncinak a „Tudományos horgászbetrány” című könyvét. Annak minden szava igaz.

Ma már túl vagyok a felén vagy még nagyobb hányadán. Most sem tudok lényegesen többet, mint amit abban a pár évben fölszívtam, mint amikor ráemeltem tekintetem a világra. Az akkor szerzett tapasztalataim már régen összeálltak. Ez azonban nem jelent többet mint, hogy pontosan tisztában vagyok azzal, hogy mit tudok és mit nem. Tudom, hogy melyik kérdésnek van értelme és melyiknek nincs, mi fontos és mi nem. Ma már tudom, hogy mi az első főkomponens, a többi meg nem érdekel.

Duna szag

Megtörtént a házavató. Ott volt majdnem mindenki, akit szeretek. Hiányzott persze egy két ember, de ők már soha sem jönnek el. Régen mindig ott voltak az efféle összejöveteleken. Különösen a gyerekkorom nem képzelhető el nélkülük. Nálunk mindig sokan voltak. Ha kimentünk Pilismarótra mi voltunk a lehangosabbak a környéken. Ma már ki nem állhatom azokat a családokat, ahol állandó a vendégjárás, ahonnan mindig röhögés, tányércsörgés, duhajkodás hangja hallatszik. Az én perverz logikám szerint ezek napi sok száz liter vizet húznak le. Nem szeretnék ezeknél WC kagyló lenni. Meglehet, hogy az irigység beszél belőlem, a vágyakozás a régi idők iránt, amikor még mind megvoltunk, amikor a mi fajanszunk is túl volt terhelve - ez így, ebben a formában nem igaz, mert akkor még pottyantónk volt. A tányérok zörgése, a hangos beszéd, a vidám hangoskodás viszont igaz. Akkoriban még nem volt autónk. Még Trabink is csak sok évvel később lett. Vonattal mentünk Marótra. Bp. Nyugati - Zebegény 1 óra 5 perc, persze csak akkor, ha elkaptuk a gyorsított Sturovoit. Vácot elhagyva egyre izgatottabb kezdtem lenni. Nagymaroson áthaladva gyakran édes málnaillat töltötte meg a vasúti kocsit, mivel ez falu messze földön híres volt zamatos málnájáról. A nagymarosi málnaszörpnek olyan íze és illata volt, hogy azt még egy szagok könyvében sem lehet elmagyarázni. A Dömösi átkelő után már készülődni kellett a leszálláshoz. A kerekek hangosan kattogtak, mert a Szent Mihály hegy kőomlásai ellen épített támfal visszaverte a zakatolást. A talpfák kátrányos szagát is erősebben lehetett érezni, mivel a felkavart levegőt a támfal bekergette az ablakon.

Ez a mostani házavató más volt, mint a régi idők focija. A mai mosodások meg sem közelítik a nagyhirű elődöket. Minden nagyon jól sikerült. A marhapörkölt egyenesen kiváló volt. Igazán nem azért mondom, mert én főztem, de valóban nagyon eltaláltam. A „Meghívók” című fejezetben le is írom, hogyan készítettem el. A szomszéd Éva néni olasz rizlingje is különleges volt, még ha Tánci barátom az ellenkezőjét állítja is. Ő nem volt meghívva, csak egy későbbi időben, mert attól féltem, hogy vérig sérti a vendégsereget és verekedés tör ki. Olyanféle művészember ez a Tánci, mint a szigligeti kollégája, az Altorjai, aki amikor először találkozott velem azt mondta, hogy „nem tetszik a pofád”. Ezzel bevágódott nálam és egyszerűen megszerettem. Nincs még egy olyan figura, aki ennyire nem képmutató, kivéve a Lacikát, akit már többször meg akartak verni hasonló leplezetlen őszinteségeért. Nekem is sokszor mondja, hogy „Te csak egy buta mérnök vagy”, de én szeretem őt ezzel együtt, vagy tán pont ezért, noha nem vagyok mérnök, mert a TTK-n végeztem. Nem művész az, akit a valóság, az észlelés objektivitása meg tud zavarni.

Ezen a vidéken jól érzi magát az olaszrizling. Sokfelé megtalálható végig a Balaton Felvidéken. Nagyon huncut bor. Az ember csak issza csak issza és azt hiszi, hogy vizet iszik. Nem kábul, nem fárad csak egyre élénkebb lesz. Aki a vizezett vinkókhöz szokott egyszer csak elveszíti a biztonságérzetét, nem érti, hogy mi történt. Vonzza az ágy, a föld.

Szóval verekedés nem volt, ahogy régen sem. A pilismaróti kivonulásaink is mindig békésen zajlottak. A nagymarosi málna illatok és a kátrányos talpfá szag után a vonat fékezni kezdett. Láttam az ablakból Miska bácsinak és Ilonka néninek a házát, hiszen a héthíd közvetlen közelében laktak. A vonat csikorogva, nagy zajjal megállt. Leszálltunk. Még mindig éreztem a vonat szagát. Vas, kátrány, széngáz, fokhagyma, pálinka. Ez így együtt nem is volt rossz. Mire összeszedtük magunkat a vonat elment. Csodaszép falusi csend lett. Semmi kattogás, füttyülés, nyikorgás. Kedves, meleg vidéki nyugalom. Mellettünk a Fenyőfa vendéglő, ahol először ettem almalevest borhabarással. Jó konyhája volt. Hagyományos magyaros étlap. Kint söntés,

bor- és sörszag, a függönybe beállva a több éves bagófüst. Bűdös, de én szerettem. A söntés mellett fagylaltos pult. A fagylalt tartó hengerek tetején össze-vissza horpadt, valaha fényes pléh tetők. Alattuk vanília, csokoládé, citrom (benne apró jégdarabkák). Egyszerűen gyönyörű volt.

Augusztusban itt tartották a búcsút. Száz méterrel beljebb volt a népbolt, ahol mindig volt Dianás cukorka és „TERV” cigaretta. A célpont azonban általában nem Zebegény, hanem Pilismarót volt. Lementünk a komphoz. Vártunk tán fél órát, amíg előkerült egy alkoholista. Ő volt a kompos. Beszálltunk. A Duna csendesen lökdöste a kishajót. A kompon ülve a Duna szaghoz gázolaj és gépolaj szag is keveredett, amely részben a gépházból, részben a felkavart vízből jött. A kikötőben a víz sötétzöld, mivel itt hamar mélyül. Amikor mindenki elhelyezkedett a kapitány zakatolás, kerregés közepette beindította a diesel motort. Elindult fölfelé, majd amikor kellően eltávolodott a parttól megfordult, hogy kikerülje a közeli szigetet. Ez a sziget a zebegényi fiatalok kedvenc helye még ma is. Szerelmes párok szívesen úsznak át ide, hogy elbújjanak a kíváncsi szemek elől. Vízitúrázók, kajakosok, kenusok kedvenc pihenő helye, nudisták népszerű strandja, déli része a homoki, mezítlás focizás híveinek temploma, egyben önkritikátlan, úszni rosszul tudó vagy részeg srácok halálának közvetett okozója. A kishajónak nagyot kellett kerülnie, mert a szigetspicc mélyen lenyúlt a kikötővel egy magasságba. Víz alatti része sokáig fenyegette rejtett zátonyként a mindenkori kompot. Amikor a hajó végre megkerülte a szigetet kifutott a nyílt vízre. Itt nagyon széles a Duna, legalább egy kilométer. A vízről páratlan kilátás nyílik a dömösi kanyarra, a Prédikálósziókra, a Dobogókőre, a Szent-Mihály hegyre. Olyan mintha egy nagy tengerszemen hajókéznánk. Csak akkor látszik, hogy folyón vagyunk, amikor észak felé tekintünk és látjuk az Esztergom felé elforduló széles folyamot, és az ellaposodó partot. Amíg a vízen haladtunk folyamatosan lélegeztük be a felkavart víz szagát. Ilyenkor nem beszéltünk. Nem csak az áhítat miatt, hanem a hajómotor borzalmas zajától sem értettük egymás szavát. A Duna szag azóta is az orromban van. Ha ma lehúzott ablakkal megyek a budai alsó rakparton ugyanezt a szagot érzem, amely vízből, rothadó növényi uszadékokból, döglött halakból és egyéb anyagokból áll. Kevés ennyire kedves szag létezik a számomra. A zebegényi oldalon koncentrálnak a vízen úszó hulladékok, mivel ez itt a kanyar külső íve. A maróti oldal nem ilyen bűdös. Ott kevés a partra vetett uszadék. Amikor átértünk teleszívtam a tüdőm friss pilismaróti levegővel. Ha Nagypapa velünk jött akár hideg akár meleg volt, mindig beugrottunk a Dorogiba. Csak így hívta mindenki. A Dorogi Hőerőmű üdülője oldalában lévő fapados kocsmá volt. Semmi szépség nem volt benne. Egy ronda kis üveg kalicka, előtte sárga hullámtető, valaha fehérre festett rozsdás székek, kerek pléh asztalokkal. Később fa padok és asztalok. Tipikus szocreál berendezés. Lehetne akár a Bűdösbűtykösgöröngyösi Lenin Tsz. TMK melegezője is. A melegedőről jut eszembe, hogy egy Jancsi kályha is állt benne. Ez a hely a leghidegebb télen, derékig érő hóban is nyitva tartott. Gazdája egy üvegszemű ember volt, aki nem annyira a nyereségvágytól hajtva tartott nyitva, mint inkább a társaság és az alkohol-szeretet miatt. A kályha vörösizzásig fel volt fűtve. A kályhacső gyakran világos pirosan izzott. A helyiség kicsi volt, de üresen csak záróra után állt. Széngáz, vodka, Hubertus, sör, fröccs szag és tömény cigaretta füst állt benne, de úgy mintha szilárd test lenne. Olyan volt ez a hely, mint egy oázis a sivatagban. Az egyetlen hely 3 kilométeres körzetben, ahol érdemes élni. Nagypapa ilyenkor fizetett egy kört. Nekem csak málnaszörp járt. Természetesnek vettem.

Ezen a házavatón nem volt Nagypapa. Már több mint tíz éve nincs. Nagymama sincs már, de Ő sosem jött ki Pilismaróra, tehát nem volt szokatlan a helyzet. Incike és Sárika sem jött. Nem is jöhettek, mert már régen nincsenek velünk, de én a fafejű mérnök, a logika bajnoka mégsem értettem, hogy hol a fenébe vannak. Gyerekkori Karácsonyokon, vagy pilismaróti

hétvégéken mindig ott voltak. Amióta nincsenek érzem, hogy mit jelent, ha van kinek játszani. Amíg bőven voltak, akik számontartották a sikereimet és drukkoltak nekem, addig még gyerek voltam. Még most is gyerek vagyok, de már közel a felnőtt kor, alig vannak nézők. Pistu még velem van, pedig már nincs velünk. Ő hiányzott a legjobban a házavatóról. Úgy szerettem volna neki megmutatni ezt a kis házat. „Nézd mim van. Én kerestem meg rá a pénzt. Már nem belőletek élek, megállok a lábamon. Látod milyen nagymenő lettem. Szuperpanoráma, Balatonalmádi. Én egyetlen téglát sem fogtam meg. Mint az urak. Gyere ülj ide, innen a legszebb a kilátás. Az a három kiemelkedés a túlsó parton a siófoki aranypart három legmagasabb szállodája. Látod a vitorlásokat, persze ne csodáld őket, mind csupa hülye sznob és úgazdag ül benne. Kóstold meg ezt a finom marhapörköltet, én főztem. Pihenj le ide az árnyékba. Tedd ezt a vékony takarót a derekadra. Szundikálj egyet.” Úgy szerettem volna megmondani neki „Látod, vége van az évtizedes pech szériának, családunk újra felszálló ágba került. Már nem csak a nagyszülők megmaradt vagyonának vagyunk a haszonélvezői. Fiad áttörte az ötven évnyi mozdulatlanságot. Már túlléphetünk a Máramarosszigeten maradt Ipar utcai házra, a Madách utcai házra. Persze tudom Te mindent megtettél és nem is teljesen eredménytelenül, hogy lássunk valamit ezek értékéből. Ha nincs a hatvanas évek második felében a román magyar közeledés, akkor semmit se kaptunk volna az ott maradt vagyonból. Így legalább annyit sikerült kicsikarnod a románokból, hogy megvehettük Pilismarótot. Látod ezt is Nagytataéknak és persze Neked köszönhetjük. Miféle rezsim volt az, ahol egy élet munkájából nem tellett egy új Madách utcai házra. Abban a házban laktunk, ahol Nagymama és Nagypapa, amit Nagyapuka (az én dédapám) vett Nagymamának. Akkoriban (1920) persze egy brassói fűrészüzem bevételeiből tudott venni a vállalkozó a lányának Pesten egy házat (a vállalkozó nem mai értelmében veendő, mert az ma bűnözőt jelent). Itt élte le az életét Nagymama, Nagypapa, Milike és Te, számtalan testvér és a fél életemet én magam is. Amikor megvettem az almádi telket tudtam, hogy megtört a jég. Én már nem Nagyapuka vagyonából fogok élni. Én már megcsináltam magam, utánam már fognak örökölni. Talán én leszek majd valakik Nagyapukája, akit azok nem is ismernek személyesen, de tudni fogják, hogy ez az öreg, itt a fényképen, gründolta össze az első milliót.”

Sajnos ez a beszélgetés csak írói munkásságom része, de sohasem zajlott le a valóságban. Pedig milyen jó lett volna. Ezért aztán a házavató nem volt annyira jó. Minden sikerült, mindenki jól érezte magát, szép volt együtt lenni. Ott volt majdnem mindenki, akit szeretek. Hiányzott persze egy-két ember, de ők már soha sem jönnek el.

Meghívók

A következő vers egy József Attila mutáns. Én törtem össze a kromoszómáit. A balatoni házavató meghívója volt.

Meghívó

de nem a születésnapomra

Negyvenkét éves lettem én,
de nem ezért írtam e költeményt
magam
magam.

Mondhatnám, hogy ez meghívó
balatonalmádi dáridó
evés
ivás.

Ne hezitálj túl sokat,
hagyd a csecseni túsokat
Kofi
Annan

oldja meg, hisz Te kedves emberem
ismerlek, nem vagy oly nemtelen
tesze
tosza,

ki képtelen befalni hirtelen
fél kiló flekkent, zsírtelen,
szegény
legény.

Én nemcsak a kékfrankost fogom,
és nem több, mint 16 Celsius fokon
kinyi-
tani.

Ha már elfelejtet a hegy nevét,
melynek iszod oly hús levét
ne légy
szerény,

igyál még egy flaska bort,
ha már tudatod úgyis félre hord.
Röhög
s röhög

a többi nép, s tántorog
mint fáradt, elázott, mángorolt
csipet
csapat.

Gyere el s légy velünk
hisz az oly rövid életünk
vagány
magány.

Kedves Barátom!

Szeretettel meghívunk egy kis házavató kerti mulatságra Balatonalmádiba.

Program ajánlat

(a dőlt betűs programok nem kötelezők, de melegen ajánlottak, kivéve a hidegtálat)

9:30 - 10:30: érkezés, tízórai elköltése: sör, virsli, zsömle, fröccs helyi olaszrizlingből, sajtos pogácsa, *hidegtál (attól hideg a tál, hogy előző este betesszük a mélyhűtőbe, egyébként teljesen üres lesz)*

10:30 - 13:00: *elénekeljük az Internacionálét és az Amúri partizánok dalát. Ezután munkával ünnepeljük a napot: kertgondozás, gyomirtás (kézzel, kesztyű nélkül), kapálás, fűnyírás géppel és kézi ollóval (szalmakalap és napszemüveg használata nem javallott).*

Aki utálja a munkát az leülhet, diskurálhat, sőt pletykálhat is egy kicsit (persze kizárólag rosszindulatú, a valóságnak meg nem felelő dolgokat mondhat), napozhat, tusolhat vagy hűsölhet a napernyők alatt, lesétálhat a káptalanfüredi strandra (1200 m), tollaslabdázhat, bort, sört és ásványvizet ihat hintaágyban ülve vagy titokban.

Továbbá jó tanácsokat adhat az ebédre vonatkozóan a kirendelt szakácsnak.

13:00 - 14:00: Ebéd: marhapörkölt, savanyú káposzta, csalamádé, almapaprika, fehér kenyér, vörös bor. Akik munkával töltötték a drága idejüket azok elveszítették az ebédhez való jogukat, ellenben résztvehetnek az ebéd elkészítésében. Az ő kedvükért írom le az ebéd elkészítésének módját. Vesszünk kb. 3 kg marhahúst, lehetőleg pacsnit vagy lábszárat. Lehártyázzuk, mócsingokat levágjuk, megmossuk. A megtisztított húst apró kockákra vágjuk, majd félretesszük. Öt nagy fej hagymát megtisztítunk és apróra vágjuk. Két zöldpaprikát és két közepes paradicsomot is felvágunk majd félre tesszük. Közepesen nagy tüzet rakunk, megvárjuk, amíg nagyobb mennyiségű parázs tömeg képződik és egyenletes lánggal ég a tűz. Ekkor egy tizenhat literes bográcsot felteszünk a tűz fölé. A bográcsba néhány evőkanál olajat rakunk, ami egy perc alatt felforrósodik, éppen ezért szinte azonnal beletesszük a felaprított marhahúst. A húskockák valamennyi oldalát igyekszünk megpirítani, mert az így képződött „kéreg” nem engedi távozni a húsból a legfinomabb íz anyagokat. Ezalatt a hús levet ereszt, pedig vizet még nem is adtunk hozzá. Ha ezzel megvagyunk (kb. 10 perc) belészórjuk a bográcsba az apróra vágott hagymát, majd a piros paprikát. Ráteszünk a bográcsra egy fedőt és ez alatt pároljuk. Valahányszor a levét elfőtte, kevés vízzel pótoljuk. Attól függően, hogy vén marhát vagy fiatal állat pacsniját főzzük, a főzési idő 1,5-2 óra lehet. Amikor már félig megpuhult a hús, hozzáadjuk a zöldpaprikát, a paradicsomot és egy kevés köménymagot. A főzés végére a pörkölt leve homogén lesz, sem hagyma, sem paprika darabok nem különíthetők el benne. Amikor a hús megpuhult sózzuk. A folyadékpótlást a vége felé víz helyett vörösborral végezzük (lehetőleg valamilyen cabernet sauvignon vagy kékfrankos fajtával). A szakács folyadék pótlását általában jéghideg soproni ászok sörrel vagy olaszrizlingből való fröccsel végezzük. Pálinkaféléket sose töltünk a szakácsba, mert attól az összeesik és a pörkölt is megkeseredik.

Gyenge gyomrúaknak, akik irtóznak a nehéz, bográcsban, vörösborral, finom vereshagymával készült marhapörköltnek még a látványától is, ajánlható a közeli Balatonfüzfőn éjjel-nappal nyitvatartó lacikonyha, ahonnan diétás, kifejezetten koleszterinszegény, többszörösen telítetlen zsírsavakban gazdag májas- és véreshurka, valamint sült kolbász és oldalas bármikor hozatható - feltéve, hogy van józan sofőr, aki a házigazdát elfuvarozza Füzfőre.

14:00 -??: *Akit a további borivás vonz, annak újabb kerti munka javasolt. A telek aljában kialakítandó 6×3×2 m-es borospince alapjainak kiásása lehet az első lépés. Jó hír, hogy ásó, lapát, budák, tarack és föld van bőven.*

Ha netán volna olyan egyén, aki esetleg nem szeretné a földmunkát - bár ennek valószínűsége igen csekély - annak lehetősége nyílik kötetlen, szabad beszélgetésre, poharazgatásra, áldomás-sok megívására és pohárköszöntők elmondására, (kizárólag) korsójának, poharának bármilyen alkalomból történő ürítésére, tószatmondásra és egyéb hercegeskedésre. Ajánlott program lehet a balatoni fürdés a káptalanfüredi strandon (belépés ingyenes!). Aki nem tud úszni, azt a házigazdák megtanítják (kesztyűbe dudálni).

A konyhafőnök ajánlata: Tekintettel arra, hogy a házikó nem túl nagy és még nincs teljesen berendezve, azt ajánlom, hogy aki megteheti, mert van hely az autójában, hozzon magával egy camping széket, mert nem biztos, hogy lesz elég ülő alkalmasosság. Ez még mindig jobb, mintha volna elég szék, de az ebédet és az innivalót kellene magatokkal hozni. Fontos hangsúlyozni, hogy a camping szék nem hozása semmiféle következményt, eljárást nem von maga után, kivéve, hogy fennforgás állhat elő a nem kellő számú ülőke miatt. Enyhítheti a problémát a szép fű, plédek, takarók, horgász székek, lépcső, stb.

Epilógus: Mindenkit nagy szeretettel várunk és boldogok leszünk, ha megtisztelték a társaságotokkal.

Keltészta szag

Noha ez nem szakácskönyv, sőt én magam sem vagyok szakképzett szakács és az olvasók nagy része sem az, (vagy aki szakács az úgysem olvas ilyesmit, mint ez itt), mégis úgy gondolom, hogy érdekes lehet a keltészták természetének ismerete, hiszen a családokban fontos szerepet játszik még akkor is, ha a legtöbbünknek első nekifutásra fogalma sincs arról, hogy miről beszélek. A keltészta az ünnepeink kulináris főszereplője. Természetesnek vesszük, hogy Karácsonykor, Húsvétkor friss beigli illatozik az asztalon, Mikuláskor pozsonyi kiflik mosolyognak ránk a nagy majolika süteményes tájáról. Februárban a fánk elmaradhatatlan kelléke a farsangnak. Ilyenkor forró, édeskés olajszag terjeng a lakásban. Közvetlen a fánk sütés alatt vagy után képtelen vagyok enni belőlük, mert annyira átjár a nyers keltészta és a sütés szaga, hogy a kész fánkok nem vonzanak. Fél órával a sütés után, különösen, ha kint voltam a szabadban, már szeretem a szép kis szalagos fánkokat. Amikor kiveszem őket az olajból, azon melegében megszórom vaníliás porcukorral. Magam készítem porcukorból és vanília rúdból, mert a boltban kapható vanillin cukor apró kristályokból áll és ezért nem alkalmas a fánkok megszórására. Egyébként is mindkét nagyanyám így csinálta, akkor pedig minek változtatnám meg, hiszen az egész sütés főzésnek az az értelme, hogy az öregjeink is így csinálták. Vagy említhetném a nyári, pilismaróti vagy mostanában balatonalmádi kerti mulatságok szimbólumát, a káposztás lángost. Barátaink mindig a lángost választják, ha feltesszük a kérdést, hogy mi legyen az ebéd. Olyan népszerűsége tett szert a lángos, hogy már elszakadt kiagyalójától, azaz tőlem és már külföldön is hódít. Régi barátom, volt kollégám, a Gyuri Arábiában dolgozik. Nagyon szép helyen laknak. Hatalmas lakás, a kertben grillsütő. Már unják a sok sült bányát és marhát. Ezért aztán amikor náluk jártam megkértek, hogy süssünk együtt lángost, mert szeretnék megtanulni az elkészítését. Előzőleg ugyan elküldtem e-mailen a receptet, de úgy találták, hogy nagy tapasztalatot igényel a dolog és így nélkülem nem vágtak bele. Mellékelem az e-mailen küldött receptet:

Kedves Éva és Gyuri,

Itt küldöm a lángos receptjét:

A recept 8-10 emberre szól, feltételezve, hogy a vendégek nem bélpoklosok, akik 6-8 lángost is képesek megenni. A leírt mennyiségből a lángosok nagyságától függően nagyjából 3 darab jut fejenként. Elnézést kérek, hogy ha túl részletes receptet írok, de ez még mindig jobb, mintha 3 mondattal elintézném a dolgot.

Hozzávalók:

1 kg rétesliszt (finomliszt is lehet),
5 dkg élesztő,
kb. 3 dl tej
só
csipet cukor
legalább 1 liter olaj
kis fej káposzta fele
1 db kis krumpli
3 gerezd fokhagyma
30 dkg füstölt sajt (legjobb a Karaván típusú sajt)
2 pohár tejföl

Az elkészítés módja:

1. Vegyünk egy kis fej krumplit. Főzzük meg hajában. Ha megfőtt, hámozzuk meg és törjük össze finomra. Csomó ne maradjon benne. Tegyük félre hűlni.
2. Vegyünk egy gyermekfej nagyságú fejes káposztát. Hántsuk le a külső, keményebb leveleit. Vágjuk félbe és szedjük ki a torzsáját. Az egyik fél káposztát gyaluval vagy éles késsel vágjuk fel vékony szeletekre. A szeleteket keresztben is vágjuk apró darabkákra, hogy szálak ne maradjanak. Forrósítunk meg egy evőkanál olajat egy vastag fenekű edényben, majd tegyük bele az apróra vágott káposztát. Sózzuk meg. Pároljuk meg, mint a káposztás cvekedlihez szoktuk csak ne annyira sötétre. A káposzta legyen puha, de lehetőleg maradjon szép világos. Ha készen vagyunk tegyük félre hűlni. (Forrón ne keverjük a tésztába, mert megöli az élesztő baktériumokat és a tészta nem kel meg).
3. Reszeljük meg a füstölt sajtot.
4. Törjük apróra a fokhagymát és tegyük egy csészébe. Öntsünk rá egy evőkanál olajat és kevergessük egy kicsit, hogy a fokhagyma olaj kioldódjon. Öt perc múlva adjunk hozzá egy dl. vizet és egy csipet sót, keverjük meg.
5. Tegyük az összemorzolt élesztőt egy bögrébe. Keverjük hozzá egy evőkanál lisztet és egy csapott teáskanál cukrot. Öntsünk rá langyos tejet. Futassuk fel, amíg ki nem jön a bögréből.
6. Langyosítsuk meg a tejet, majd oldjuk fel benne a sót (egy csapott teáskanálnyi)
7. Vegyünk egy nagyobb műanyag tálat vagy fazekat (kb. 8-10 literest). Tegyük bele a lisztet. Keverjük hozzá a felfutott élesztőt, a krumplit, a káposztát és annyi tejet, hogy kemény tésztát kapjunk. (Ha túl sok tej került bele, liszt hozzáadásával megkeményíthető a tészta.) A tészta akkor elég kemény, ha rettenetesen ragad, nehéz dagasztani és nem hajlamos a szakadásra. Az összekevert masszát gyömszölni kell legalább tíz percet. Jó technika a markolászás vagy az ököllel való bokszolás közbeni tekergetés. Előre megmondom, hogy ez a része a munkának nagyon fárasztó, de megéri, mert a homogén, jól meggyúrt tészta könnyen nyújtható, de mégis nehezen szakad.
8. A megdagasztott tésztát tegyük félre meleg, de nem forró helyre és takarjuk le konyharuhával. A kelési idő legalább egy óra. Akkor jó a tészta, ha a térfogata legalább a háromszorosára dagadt.
9. A tűz előkészítés is nagyon fontos. Rakjunk erős tüzet, hogy legyen bőven parázs. Várjuk meg, amíg a tűz megnyugszik és egyenletes lánggal ég. Vágjunk sok apró fát, hogy a lángot finoman tudjuk szabályozni. A túl nagy láng nem jó, mert a tészta hamar megsül és nehéz marad. A túl kis tűz sem jó, mert a tészta sokáig sül és ezalatt megszívja magát olajjal.
10. Tegyük egy tepsibe, vagy ha konyhában sütjük serpenyőbe 1 liter olajat. A lángost bő zsírban kell sütni, hogy ússzon az olajban sütés közben. Forrósítsuk meg. Akkor jó, ha vizes kézzel egy csepp vizet beleejtve azonnal pattogás (de nem robbanás) keletkezik. Tegyük a tűz mellé egy vízzel telt edényt, amely a kezünk állandó vizesen tartásához kell, mert ezzel akadályozzuk meg, hogy a lángos tészta a kezünkre ragadjon. Markoljunk bele tehát vizes kézzel a megkelt tésztába és szakítsunk ki belőle egy közepes krumpli méretű darabot. Vizes kezünkkel lapítsuk össze és széléit kezdjük az ujjaink finom tapogatásával nyújtani. Menjünk körbe ezzel a tapogató mozgással a tészta teljes területén, akár többször is. Eközben próbáljuk meg széthúzni a kezünket, hogy a tészta közepe is nyúljon. Minél jobban sikerül ez a művelet, annál vékonyabb lesz a lángos. Ha a tészta puha, vagy a káposztához túl sok olajat tettünk, akkor a lapítás nem lesz túl sikeres, vastag lángost fogunk kapni. A vastag tészta nehezebben sül át, az egész lángos nehezebb lesz. Először süssük meg az első oldalát, aztán a

másikat. További forgatás nem ajánlott (úgy ahogy a fánk esetén). Akkor a legjobb, ha szép aransárgára, világos barnára sütöttük. Vegyük ki az olajból és tegyük élére állítva valamilyen rácra, szitára, hogy a felszínén lévő olaj lecsurogjon.

11. Kenjük meg a lángost vagy a fokhagymás lével, vagy tejföllel, amelyre bőven szórunk a reszelt sajtból. Szerintem úgy a legjobb, ha megkenjük fokhagymás lével, majd tejföllel és végül megszórjuk sajttal. Egyesek ketchuppal, mások cukorral is eszik (?!!).

12. Jó étvágyat. Evés közben gondolatok az itthon maradottakra.

Sziasztok

Amint látjuk nem egyszerű dolog ez a lángos készítés. Kedves története van annak, hogy hogyan alakult ki a kerti lángos sütés. A nyolcvanas évek végén a nyarainkat Pilismaróton töltöttük, mint általában. Szerettünk nagyon ott lenni és ráadásul olcsó is volt. Akkoriban nem vetett föl minket a pénz, de hazudnék, ha azt mondanám, hogy szegények voltunk. Szerény, de gondtalan életünk volt. Megvehettünk mindent, ami alapvető szükséglet volt, de luxusra nem tellett. Őszintén mondom nem is hiányzott. A Trabantos, Skodás romantika kielégített minket. Barátainkat, az előbb említett Gyuriékat és a Laciékat hívtuk, hogy látogassanak meg minket a szabadságunk alatt. Finom bográcsgulyással vagy szabad tűzön főtt Jókai bablevessel csábítottuk őket. Megköszönték a meghívást, sőt a Gyuri felajánlotta, hogy a bográcsba való húst majd ők hozzák. Ennek örültem, mert szép húst kapni Pilismaróton nem volt könnyű. Át kellett mennem kenuval Zebegénybe, mert ott volt olyan hentes, aki szép húst árult. Időközben hirtelen megemelkedett a Duna, olyannyira, hogy árvízvédelmi készültséget rendelt el a vízügy. Minket egy cseppet sem izgatott a dolog, mert ugyan parti telkünk van, de olyan magasan, hogy még a legendás 1965-ös árvíz sem jött föl odáig. A máskor oly kedves Duna, amelyet kislányom csak Duninak becézett, most körbevett minket. Elöntötte a Duna part és a falu közötti szántóföldeket, valamint az üdülőtelep alacsonyan fekvő részeit. Kis Gyurival, aki a szomszédom és egyben unokatestvérem, a helyi élelmiszer boltba, egy bizonyos Bandihoz jártunk sört inni, mert az összes kocsmát elöntötte a víz. Csónakkal hozott be alapvető élelmiszereket, pékárut, tejtermékeket. Mint amolyan kiváló kereskedő ráérezett a szeszarusításban rejlő rendkívüli lehetőségre. A kocsmák kiöntve, viszont az üdülőtelep tömve emberrel. Nyár volt, a szezon kellős közepe. Aki éppen nem nyaralt, az menteni jött ki. Bandi megpakolta a ladikját sörrel. Sörös rekeszeket rakott ki ülő alkalmatosság gyanánt az útra, ahol most nem közlekedett semmi, mert tíz méterrel odébb már a Duna folydogált csendesen. Ott ült nap-hosszat a telep férfi lakossága és sopánkodott. Bánatukban rengeteg sört megittak, ezzel is szaporítva a Dunába visszajutó vizet. Mi is ott ültünk Kis Gyurival és szidtuk a Dunát, noha semmi okunk nem volt rá, mert minket személy szerint sose bántott. A gyerekek is körülöttünk ugrándoztak miközben számtalan jégkrémet megettek. Ők sem szidták a Dunát, nekik nagyon tetszett az árvíz, mert érezték, hogy most valami különleges élményben van részük. Ezalatt a pár hét alatt több emberrel ismerkedtem meg a telepen, mint 1968 óta összesen. A közös baj összehozott minket. (Ha tudták volna, hogy minket csak a sör vonzott a Bandihoz és nem a sopánkodás, akkor valószínűleg mi váltunk volna a közös ellenségé.)

Időnként beveztünk a faluba és vettünk pár mócsingot, ha húst szerettünk volna enni, mert a víz akkora volt, hogy nem volt bátorságunk átevezni a zebegényi henteshez. Ahol máskor sétálgattunk ott most két méteres víz volt. Ahol máskor buszok és személykocsik közlekedtek, a bekötő úton is csónakkal közlekedtünk. A Horgony nevű kocsmának csak a teteje látszott ki. Kerítések fölött siklottunk. Budik, tyúkólak kiöntve mindenfelé. Néha egy-egy döglött csirke, patkány, de még disznó is volt. Hasa nagyra fel volt fújódva. Szalmakazlak is úsztak a nyílt vizen. Ezeken ezerszámra apró pockok és egérmék kerestek menedéket. Ha szerencsénk volt

és valahol partra sodródott a tutajuk, akkor megúszták. Pilismarót falu is el volt zárva a világtól, noha nem a Duna parton volt, hanem a hegyek lábánál, de a 11-es utat a víz elöntötte. Sem Esztergom sem Visegrád felől nem lehet megközelíteni a falut, mert a parti utak mindeütt víz alá kerültek. Mi dacoltunk az árvízzel, nem hagytuk magunkat megfélemlíteni. A Bandinak sem kellett félnie attól, hogy APEH vagy KÖJÁL ellenőrök macerálnák a sör árusítása miatt - neki ugyanis élelmiszer boltra és nem kocsmára szólt az engedélye. Szerencsére olyan hatósági ellenőr nincs, aki az életét kockáztatná csak azért, hogy ellenőrizze, nem árulnak-e sört engedély nélkül az árvíz által elöntött településeken. Nekem rokonszenves volt az örök kereskedői találékonyság, mert a fejlődés motorja az egyéni érdekeltségben van, nem pedig a bürokráciában. Ebben az országban mindenki az adócsalóknak és nem az adószedőknek szurkol. Azt hiszem évtizedeknek kell eltelti, hogy rendes adófizető polgárrá váljunk. Hozzászoktunk az ügyeskedéshez, a stupid hatóság kijátszásához. Egyébként elvesztünk volna a szocializmus útvesztőiben. A zsidótörvények óta tudom, hogy a törvénytisztelet nem erény, hanem a gondolkodást helyettesítő mankó, viagra. Kényelmesebb a törvényeket betartani, mint erkölcsi érzékünk szűrőjén átbocsátani minden egyes esetet és mérlegelni. A ma politikusi gyakran hangoztatják, hogy az adócsalók a közt lopják meg, ami persze vaskos hazugság, hiszen a közpénzeket ők költik el. Az adómorál az adóztatók moráljából vezethető le. Ha összevetem a saját etikai normáimat az adóztatóim normáival, rá kell jönnöm, hogy máris túlfizetésben vagyok.

A vízszintemelkedés megállt, majd lassan apadni kezdett. Nem voltak híreink az utak járhatóságáról sem. A legközelebbi hétvégén hirtelen megjöttek a Laciék a gyerekekkel. Nem sokkal utána a Gyuri és az Éva is befutott. Nagyon megörültünk egymásnak. Nem beszéltek össze, csak annyit hallottak az esti hírekben, hogy Dömös előtt már járható az út. Az első napon érkeztek, amikor megközelíthetővé vált Pilismarót. Az üdülőtelepet persze még nem lehetett száraz lábbal elérni, de sekély vizeken átgázolva már be lehetett jönni. A gyerekeket a nyakukba vették, mert a bűdös vízbe nem szívesen engedték volna őket. A sok kimosott budi, disznóól, rothadó növénycsomók miatt a Duna kellemetlen szagot árasztott. Én mégis szerettem, mert kiéreztem belőle az eredeti, vonzó Duna szagot, amit ugyanezek az anyagok okoznak csak kisebb koncentrációban. Nincsen ebben semmi meglepő, hiszen tudjuk, hogy a koncentráció alapvető a szagok kialakulásában. Klasszikus példa erre a székletben lévő szkatol, amelyet nagy koncentrációban ismerünk, de eszünkbe sem jut, hogy számtalan illatszer kellemes szagát is a szkatolnak köszönhetjük, csak hogy nagyságrendekkel kisebb koncentrációban. Szóval megérkeztek mezítláb, nyakukban a gyerekekkel. Az ebéd azonban veszélybe került. Hiába akart a Gyuri húst hozni, égen-földön nem talált. A húsboltok olyan üresek voltak, mint az „olcsó húst a népnek” akció kiagyaloínak feje. Néhány nap alatt akkora húshiány keletkezett, mint Budapest ostroma alatt. Vendégek voltak, hús meg nem. Ekkor jutott eszembe, hogy Dunabogdányban van egy lángossütő, aki hatalmas tepsikben süti a lángost. Láttam, ahogy csinálja. Egyszerűen gyönyörű, ahogy az az ember dolgozik. Miért ne süthetnénk mi is lángost, hiszen liszt van, szabad tűzhely van, tepsi és csipesz van. Élesztőt meg gyorsan hozunk a Banditól. Ilyen finomat még biztosan nem ettek. Ennek a bogdányi lángossütőnek páratlanul finom lángosa van. Egyszer megkérdeztem tőle, hogy mitől ilyen utánozhatatlan. Én akkoriban egy biciklis suhanc voltam, aki megállt nála feltankolni egy kis energiát. Nem kellett attól tartania, hogy felcsapok konkurensnek. Egyébként is szívesen beszélgettem velem. Nagydaráb, 130 kilós sváb ember volt. Bogdányban sokan vannak. Eleinte a felesége árulta a lángost. Ő csak hátul dolgozott, dagasztotta, sütötte a tésztát. Később, amikor már az asszonyon teljesen elhatalmasodott a delírium, már nemcsak sütötte, hanem árulta is a lángosokat. Egyszer egy nyári hétköznap betévedtem hozzá és akkor mesélte el a receptjének a titkát. Ez volt az, amit e-mailen küldtem el Arábiába.

No de térjünk vissza az árvízhez. Meghoztuk az élesztőt a Banditól. Nekifogtam. A leírtak szerint csináltam mindent. Elsőre olyan lett, mintha mindig ezt csináltam volna. A többiek persze nem tudták, hogy meg sem közelíti a bogdányi pacák lángosát. Én tudtam, mint Stirlitz annak idején, de azt is tudtam, hogy mindenki nagyon éhes volt, a hangulat pedig különleges. Az árvíz, a húshiány mind fokozta a katarzist, amit a friss, illatozó, fokhagymával, tejföllel és sajttal megkent lángos okozott. A mi kis kertünk a béke szigete volt, ahol nem tombolt az árvíz. Senkit nem érdekelt már a húshiány. Együtt voltunk, beszélgettünk, sok lángost befaltunk. Kizártuk a külvilágot, a gonoszt, feloldódtunk a falka biztonságában. A terített asztal olyan, mint az ágy, összekovácsolja a embereket. Akivel egyszer egy asztalnál ettél, az már nem lehet ellenség. Akivel többször eszel együtt, az már a szövetségese, sőt valószínűleg már szereted is. Akivel egy ágyban halsz, az már a társad. Ezért aztán kérlek, hogy válogasd meg az asztaltársaságodat, kicsi fiam.

Baka szag

Anyukám mondta is mindig, hogy belőlem nagy ember lesz, a Jóistennek terve van velem. Ezt onnan lehetett tudni, hogy 56-ban, amikor az anyukám terhes volt velem, kihúzták a békekölcsönét 10.000 forinttal. Akkoriban ez egy kisebb vagyon volt. A Jóisten így akarta a tudtukra adni, hogy jó ügyet szolgáltak, amikor engem csináltak. Valóban nagy terve lehetnek velem, mert behívatott katonának. A MOM Csörsz utcai kultúrházába kellett bevonulnom. Gyuri bá kísért el, aki általában apám helyett apám volt. Ő vitt le magával az EVTK-ba (Erzsébeti Vasas Testedző Kör) kajakozni, vele mentem vasárnaponként reggel hatra a Sportuszodába úszó edzésre. Tőle tanultam meg, hogy hogyan kell szólni a kabinosnak határozottan, de mégis udvariasan, ha azt akarod, hogy csukja be a szekrényed ajtaját. Tőle lestem el, hogy hogyan fizet az ember a vendéglőben. Első szerelmi kalandjaim tapasztalatait is többek között vele osztottam meg, ő segített feldolgozni őket. Tőle tudom, hogy a szexben mindent szabad, amit mind a két fél akar. Szakácskönyvszerű pontossággal jegyzeteltem le, hogy mikor mit kell csinálni. Olyanokat is megjegyeztem, amire álomban sem gondoltam volna, hiszen addig úgy tudtam, hogy a száj csak evésre és fogmosásra, de legfeljebb köpködésre való. Elkalandoztam. Ott tartottam, hogy megérkeztünk a MOM-hoz. Hatalmas tömeg. Ezres nagyságrendben gyűltünk össze. Fejetlenség, óriási káosz. Senki nem tud semmit, össze vissza küldözgetnek, ordibálnak. Mint néhány héttel később a saját bőrömmön tapasztaltam ez teljesen mindennapos dolog a katonaságnál. Szeretettel elbúcsúztunk. Olyan ez mint a szülés vagy mint a halál. Egyedül kell szembenézni vele. A MOM toronyházból bunkó melósok ordították „kopaszok”. Látszott, hogy ez a világ más, mint ahol eddig forogtam. Ez itt nem a szülői ház szelíd biztonsága vagy a gimnázium szigorú, értékelvű világa. Ez valami eddig soha nem látott barbár világ. Az emberek szerintem nem ilyenek, de akkor ezek itt miért viselkednek így. Nem értettem semmit az egészből. MN 4228. Nem tudtam, hogy ez mi a fene. Csak annyit mondtak, hogy gyülekezzem ott, ahová ez van írva. (Nem tudom, hogyan lehet egyes számban gyülekezni). Megtaláltam. Hiába kérdeztem, hogy melyik városba kell mennem, nem mondták meg. A kurszki fronton nem volt olyan ködösítés mint itt. Talán nem vettem észre, hogy kitört a harmadik világháború? Egy fiatal százados terelt minket össze. Ekkor még nem ismertem a rangjelzéseket. Két nap múlva már tudtam, mert egy honvédnak azt találtam mondani, hogy szakaszvezető elvtárs és ennek súlyos következményei lettek. Valahogy kijutottunk a Nyugati Pályaudvarra és felültünk egy vonatra. Ekkor már szigorúan őriztek minket, nem volt szabad telefonálni sem. A vonatra nem volt ráírva, hogy hova megy, mi a végállomás. Tudtam, hogy most valami sötét helyre megyünk, ahol rossz emberek várnak ránk. Nem volt eléggé élénk a fantáziám. Láttam már akkoriban néhány filmet a zsidók auschwitzi szenvedéseiről, ahogy meztelenül beküldik az embereket a zuhanyozóba, ordítanak velük, terelik őket, mint a marhákat a vágóhídon. A külső jelek alapján úgy tűnt, hogy Auschwitzba érkeztünk, bár a menetidő csak három óra volt. Bennem azonban minden összefolyt. Nem tudtam, hogy hány órát utaztam, de azt hallottam, amikor megérkeztünk Hódmezővásárhelyre, hogy ordítanak, mint a sakálok. Betereltek valami barakkba, ahol le kellett vetkőzni, a ruhánkat betenni egy papírsákba, nevet ráírni és egy rosszarcú vadbaromnak leadni. Még az otthonról magammal hozott bolusz laxans nevezetű hashajtómat is elkobozták. Hiába magyaráztam, hogy nekem idegen helyen enélkül pokoli székrekedésem lesz. Azzal „vigasztalt” az elkobzást végző őrmester, hogy ne érezzem magam idegennek, hiszen itt lesz az otthonom egy évig. Mindenkitől mindent elvettek. Több száz meztelen fiú. Erős kanszag. Izzadságszag keveredett a sok pucér pénisz szagához, de azt hiszem leginkább a rettegés szagát éreztem. Ennyiféle hímtagot még sose láttam. Volt kicsi, nagy, vékony, vastag, térdig

érő, nudli szerű, ferde, görbe és egyenes. Csak erektált nem volt egy sem. Meztelenül végig kellett sétálni egy hosszú folyosószerű helyen, majd, ha rám került a sor, lezuhanyozni és idegen, zöld színű ruhákért egy másik seggfejnél sorban állni. Az egész pont olyan volt, mint a holokausz film. Amikor megnyitottam a vizet, vártam, hogy víz jön-e belőle. Akkor se nyugodtam meg, amikor langyos víz kezdett spriccelni a repedt és vízköves zuhanyrózsából. A bánásmód annyira embertelennek tűnt, hogy egyetlen optimista gondolat sem fordult meg a fejemben. A kispesti vágóhid pont így működött, csak ott a tehenek nem kaptak zöld bakaruhát meg kasztró bakancsot. Magamra vettem a kapott ruhákat. Leírhatatlan undor volt bennem, pedig újak voltak, még éreztem a textil festék szagát. A bakancs nem volt jó. Előzőleg már valakinek a lábához idomult, de az illető nem hasonlíthatott hozzám, az biztos. Betereltek egy épületbe. Furcsa, idegen szag. Tájékoztatót tartottak egy teremben, ahol állandó volt az ordítózás, mintha itt mindenki halláskárosult lenne. Nem értem, hogy miért hisznek süketnek minket. Nekem is, de szemmel láthatóan sorstársaimnak is megfelelő a hallása. Nem tudom megkülönböztetni a katonákat egymástól. Mindenki olyan egyforma. Csak a testtartásról, a félszeg pillantásokból tudom, hogy ki új jövevény, itteni szóhasználat a „kopasz”. KATONA, KOPASZ, vagy MAGA itt szinonimák (a nagybetű jelen esetben a kiemelt hangerőt fejezi ki.). Estére megkaptunk mindenféle kelléket, kulacs, csajka, kanálkészlet(!). Nem tudom minek ide kulacs, talán nincs bevezetve az épületbe a víz, vagy lefagytak a csapok. És főként minek ez csajka nevezetű alaktalan baromság. A kutyám szebb tányérből evett odahaza. Én ebből a moslékos köcsögből nem fogok enni, az biztos. Majdnem éjfél lett, mire ágyba kerültem. Az ágyat nem részletezem, mert boldog voltam, hogy valahol egyáltalán álomra hajthatom a fejem. Nekem úgy tűnt, hogy órákig álmatlanul hánykolódom. Nem voltam képes megérteni, hogy mi bünt követhettem el, amiért így megbüntet a Jóisten. Saját erkölcsi mércém szerint jó ember vagyok. Nem ártottam embertársaimnak, szeretem felebarátaimat, tisztelem tanáraimat - kivéve azt az ostoba Ószabót, meg a Korbánnét - és szüleimet. Nem paráználok - csak néhányszor, de csakis tiszta szerelemből és mindig ugyanazzal a lánnyal -. A „Ne ölj, ne lopj” már eszembe se jutott. Akkor mi a baj. Ok nélkül pedig nem szívatja meg a Jóisten az embert. Azt gondoltam, hogy talán eddig nem vettem észre, hogy fertőben éltem. Lehet, hogy ez itt mind csupa szemét ember. Ha ez így van, akkor ez itt a pokol. De nem, ez nem lehet, hiszen itt van a Skorpi is az „A” osztályból, akinél rendesebb srácot nem ismertem. Ő biztos, hogy nem élt fertőben. Semmit nem értek, aludni akarok, hogy ne tudjak semmiről. Amint elaludtam, úgy tűnt pár perc múlva egy rinocérosz elbőgte magát, hogy „Jó reggelt elvtársak, ébresztő föl!” „Anyád” gondoltam, hiszen alig egy-két perce aludtam el, gondoltam. Ez a reggel már nem lehet jó, ha egy ilyen állat kívánja. Úgy gondoltam, még maradok egy kicsit a takaró alatt, hiszen amikor anyukám keltett, akkor is még egy-két percet lustálkodtam. Újfent bebizonyosodott, hogy nem értek semmit, mert tíz másodperccel a „jó reggelt” után kivágódott az ajtó és az előbbi hang közvetlen közletről bömbölte a jókívánságait. Ekkor átvillant az agyamon az, amit anyukám mindig mondott a Jóistennek velem kapcsolatos terveiről. Azt hiszem tévedett vagy, ha mégis voltak velem tervei, azt inkább máson kellett volna kipróbálnia. A fia is...Tovább nem volt időm végigvezetni ezt a gondolat-sort, mert egy frissen borotvált, de fogat sose mosott tánc- és illetanár közletről az arcomba ordított „Bogárkám, maga mit áll itt, mint egy vaddisznó szar”. Nagyon tetszett a humora. Saját magának, mert bruhaházott, mint Komlós János poénjain a Mikroszkóp Színpad közönsége. Körülnéztem, hogy csak én vagyok-e ilyen savanyú Jóska, aki nem érti a viccet. Senki sem mosolygott, csak álltak mereven, tanácstalanul.

Nem folytatom, mert köteteket írhatnék tele a seregben eltöltött időkről. A katonaság olyan, mint egy görög dráma. Hihetetlen koncentrációban össze van sűrítve (lásd szkatol) mindaz, amit megtapasztalni egy élet kell. Jó lett volna megúszni, mert meg lehet lenni az ott szerzett élmények nélkül is, de alapvetően szegényebb lennék e tapasztalatok nélkül. A fény és árnyék

olyan élesen válik el odabent, mint a szürrealista képeken szokott. Faludy György vélekedett hasonlóan a recski raboskodásáról. Én itt tanultam meg, hogy érdemes jónak lenni. A jó ember a legönzőbb valamennyi közül. Nyugodtan akar aludni, nyíltan akar a társai szemébe nézni és le akarja nézni a söpredéket, a csúszó-mászókat. A továbbiakban nem részletezem a bent töltött napokat. Higgyük el egyik rosszabb volt mint a másik, de megtanultam túlélni a dolgokat. Befogtam a pofámat, igyekeztem barátokat szerezni, végrehajtottam, amit mondtak. Észrevétlenül megszoktam, hogy rab vagyok. Kiismertem magam, eligazodtam ebben a perverz világban, a magam módján beilleszkedtem. Sokszor eszembe jutott, amikor a lőszer-raktárnál voltam felállított ör jéghideg téli éjszakákon, jó Tánci barátom mamája, Olgi néni. Amikor Almádiban nyaraltam náluk, a Szegfű utcában, mindig mondogatta, hogy mennyire örül annak, hogy a Lacikának ilyen aranyos pesti barátja van, mert legalább lesz, aki bevezesse őt a pesti jó társaságokba. Ekkor értettem meg, hogy nem én leszek ez a bevezető, mert én egy külvárosi zöldfülű kölök vagyok meglehetősen alacsony önbizalommal, említésre sem méltó belvárosi kapcsolatokkal, másrészt itt rohadok ezen a tetves 3. sz. őrhelyen. Itt nem forog senki, se jó se rossz társaságokból, csak a forgószél kergeti a havat. A hőmérséklet mínusz tizenkét fok. Látom a hódmezővásárhelyi lakótelep ablakait. Mögöttük emberek alszanak vagy éppen szeretik egymást vagy talán éppen ülnek a WC-n, mert este megettek a fokhagymás kolbászhoz két darab erős paprikát, ami most csípi a seggüket, csikarja a beleiket. Én meg csak itt állok távol mindenkitől és mindentől, akit és amit szerettem. Szüleim több száz kilométerre. Válásukat talán az én nyomorúságos sorsom akadályozta meg. Összeköti őket a kicsi fiuk iránt érzett aggodalom. A rossz sors összeköt, a jó oktan versengésre ösztökél. Iskolatársaim, barátaim szintén katonák szerte az országban. Egykori szerelmem is Pesten tanul fogászatot. Még a bevonulás előtt megszakadt a négy éves szerelmünk. Nem sikerült még kihevernem és itt nem is fog sikerülni, mert itt mindent, ami kinti, újra él az ember. Mert még a szakításunk is jobb volt, mint megrohadni ebben a döngkútban. Az legalább szabad elhatározásunkból született. Kitaláltam egy jó technikát. Nem megyek haza, hogy nem fájjon a megérkezés meg a visszatérés. Amikor egyszer egy hideg januári napon eltávozást kaptam, mégis nagy boldogság szállt meg. Ahogy közeledett a vonatom Pesthez, annál izgatottabb lettem. Boldogan szagolgattam dohány- és vonatszagú ujjaimat. Amikor befutottunk a Nyugatiba, akkor lettem csak igazán ideges, mert a gyűlölt katonai rendészet ott cirkált a peronon és kiskatonákra vadászott. Ha nem tetszett a fizimiskád, bármiért bevihettek vagy bejegyezhettek valamit a katonakönyvedbe, ami nem maradt soha következmények nélkül. Egyszer kimaradáson voltam a városban - Hódmezővásárhelyen -, amikor igazoltatott a VÁP (katonai rendészet). Egy félig analfabéta, az alkoholizmus lejtőjén elindult továbbszolgáló szakaszvezető a hajamat hosszúnak, arcomat borostásnak találta. Sajnos a katonakönyvembe tett összes bejegyzésére nem emlékszem, mert Rejtő Jenő Török szultánja állandóan előugrik a sötétből és „Ne dudd gi”-ként megzavar, elhomályosítja az egyébként nem tehetségtelen újdonsült szerző sorait: „hosz haly, zseben dohan, saros cipo, boros pofa...”. A Halotti beszédet eredetiben olvasva is könnyebb megérteni, mint ezt, tehát segíték megfejtetni az ó magyar szöveget: hosszú haj, zsebben dohány, sáros cipő, borostás pofa. A bejegyzések hatására két heti laktanya fogságra ítélték és minden második nap 24 órás konyhai szolgálatra osztottak be. A két hét letelte után a kezem olyan volt, mint egy kéthetes vizihulláé. Ezeken a bizonyos „nehéz napokon” előfordult, hogy meg kellett hámoznom egy zsák krumplit, ebéd után pedig elmosogatni nyolcszáz tányért. Nem haltam ugyan bele a hadtáp szolgálatba, de azért szívesen lemondtam róla és nem kerestem a konfliktusokat a VÁP-pal. Szerencsésen elkerültem a peronon ólálkodó sintéreket. Beugrottam az első taxiba, ami az utamba került. A jó öreg Zaporozsechen olyan meleg volt, mint télen a pilismaróti Dorogiban, ahol a pálinkán kívül egy vörösizzásig felhevített Jancsi-kályha ontotta a meleget. A Zaporozsecet egy beépített benzinkályha fűtötte, amit szibériai körülmények közé terveztek. Jó meleg volt. A sofőr is és

én is cigarettáztunk. Én Munkást szívtam. Az volt a legolcsóbb. Néha egy kis Kossuthral tettem változatosabbá az életem. A Zaporozsec ügyesen repített hazafelé az Üllői úton. Már besötétedett, de még nem volt este. A Nagyváradi téren még sok ember mászkált. Volt aki hazafelé tartott, mások bevásárolni mentek. Sok fiatal diák is járt arrafelé, hiszen ott volt az Orvosi Egyetem, közel a Rezső téri kollégium. Itt lakott az én egykori szerelmem. Amikor felhajtottunk a Fradi pálya melletti felüljáróra, majd meghasadt a szívem. Láttam a kollégium tetejét és láttam magam előtt a nevetgélő fogorvos hallgató lányokat. Ha nem féltem volna olyan rettenetesen, ahogy akkoriban mindentől, akkor megálltam és bementem volna, hogy meglátogassam. Megnézni, hogy megvan-e még, ugyanolyan szép formás-e a feneke, mint fél évvel ezelőtt. Nem álltam meg. Katonaruhában az embernek semmire sincs jó esélye. A fél éve tartó absztinencia pedig rettentő erővel hajtott, hogy újra megpillantsam az egykori kedvest, de a rabok logikája dolgozott bennem. „Te most nem vagy szalonképes”. A rab lelkivilága eltorzul, a szabadok számára érthetatlenné válik. Így csak az anyád és az apád talál majd szimpatikusnak. Hazaértem. Anyám, apám kitörő örömmel fogadtak. Az otthon ismerős szaga néhány órára optimizmust öntött belém. Rajtuk kívül nem volt senkim ebben a városban. Többet nem jöttem haza, csak amikor leszereltem.

Felépítettem egy belső világot, aminek súlypontja a sporttal megerősített lelki egyensúly megőrzése volt. A kiképzés minden mozzanatát megcsinálom - persze nem kiválóan, csak amennyire muszáj - és délután sportolok. Kifutom magamból ezt a tébolyt, az erőszakot. Minden délután futottam nyolc kilométert, függetlenül a délelőtti kiképzés nehézségétől. Bármekkora fizikai megterhelést kibírtam volna, azt hiszem. A „Mester és Margaritát” és Kuros „Felsőbb algebráját” olvasom, hogy ne hülyüljek el, mert a szolgálati szabályzat tanulmányozásából nem sokat profitál az írástudó. Futáskor az agyam beszűkül. A vér kimegy belőle és a lábamba tolul. Nem gondolok semmire, csak élvezem a futástól bennem felszabadult endorfinok hatását. Narkós lettem, az endorfinok rabja.

Itt akár véget is érhetne ez a fejezet vagy novella. A katarzis átjárja az olvasót. Rájön, ha eddig még nem tudta, hogy az egyetlen dolog, amiért érdemes élni az a szeretet. A legáltalánosabb értelemben. De én még nem akarom abbahagyni. Szeretnék még élvezkedni, fürdeni, lubizkolni a fájdalom tengerében. Olyan vagyok, mint a jó szerető, aki képes több órán keresztül szeretkezni párjával (vagy párzani szeretőjével) anélkül, hogy magát elsietve bejuttatná a kék mámorában félájultan nyüsztő kedvesébe. Aki megjárta, amit én és még annyi más fiatal ember, az titokban sír egy kicsit és megborzong az újra átélt rettegéstől. Aki hivatásos volt, az most háborog és skandalumot kiált. Nem hagyom abba, mert az autók szagáról is akarok írni, és erre a legmegfelelőbb hely a sereggel foglalkozó rész. A katonaság tele van gépjárművekkel, az öreg Csepelektől a harckocsikig. Az itt fellelhető gépkocsik olyan szagok kibocsátására képesek, amit földi haladó még csak elképzelni sem képes. Amikor a téli hidegben beindul egy Diesel motor, az valami csoda. Olyan füstöt bocsát ki magából, mint a menekülő tintahal. A szaga bármilyen koncentrációban bűdös, fojtogató. A téli hidegnek is van egy jellegzetes szaga, amelyet az orrunkban kicsapódó pára okoz. Egy ilyen szag csapta meg az orromat, amikor egy hideg decemberi reggelen elindultunk cukorrépát szedni Nagydobosra. A hőmérséklet mínusz nyolc fok. Gyalog nem túl hideg, de egy teherautó platóján, ponyva nélkül rettenetes. A szolgálati szabályzat szerint ponyvát felrakni tilos, mert ad 1 mérgező kipufogógázok jönnek be a ponyva alá, ad 2 ha felborul a kocsi, akkor a katona veszélybe kerül a ponyva miatt. Szerintem ponyva kell: ad 1 mert, ilyen hidegben a katona megfázik és nem tud dolgozni, ad 2 lefagy a lábujja - ami egyébként be is következett - és a parancsnokok nem tudnak elszámolni a gyerekekkel az aggódó anyukáknak, amit pedig a bevonuláskor megígérték. A szolgálati szabályzat, azonban nem arra való, hogy vitassuk, hanem, hogy állandóan

tanulmányozzuk. Még Karácsonykor is. Erre a tényre a századparancsnok helyettesünk hívta fel a figyelmünket, amikor Karácsony este (!) bejött a körletünkbe (körletnek hívják azt a szobát, ahol a katonák alszanak) és a fenyőfa ágakból összeállított karácsonyfa utánzat láttán, amit a haza nem engedett katonák állítottak maguknak az otthon szaga utáni vágyuktól hajtva, megkérdezte „Mi a fasz van itt?” bömbölte. „Jelentem karácsonyozunk” felelte valaki. Ez csendes beszélgetést jelentett. „Inkább tanulmányozzák a szolgálati szabályzatot, mint ezt a faszságot.”

No, de nem ezt a történetet akartam elmesélni. Miért nem szóltok, hogy hagyjam már abba az állandó csapongást. Ilyen fegyelmezetlen embert még nem láttam.

Üdítő lehetőség volt a kiszabadulásra egy kis mezőgazdasági munka. Századunkat teherautóra pakolták és irány Szabolcs-Szatmár megye. A csengeri Petőfi Tsz. almáskertjébe lettünk delegálva. Szállásunk meglepően kultúrált épületben volt. (Nem úgy, mint Nagydoboson, ahol egy kiürített méregraktárban laktunk). Az emberek kedvesek, barátságosak voltak. Az asszonyok szinte a tenyerükön hordták a kis kopasz bakákat. Mindenütt volt a családban egy-két katonafiú. Tudták a fiaiktól, hogy ráfér a kiskatonára a jó szó. Megható volt, amilyen szeretettel vettek körbe minket ezek a zsírszagú, fizikai munkától kiizzadt, dezodort sosem látott és mégis nő illatú asszonyok. Nem értettem, hogy mitől lehet jó szagú egyik vagy másik, amikor nem használtak illatszert. Hiába voltam már beiratkozott hallgatója az Eötvös Loránd Tudomány Egyetemnek, mégsem értettem a dolgot. Persze nem mindenki volt hozzánk kedves. A rossz ember mindig visszaél a hatalmával, akármilyen kicsi is van neki. A velünk lévő hadnagy és törzsörrmester elvtársak vadállatok voltak, persze csak ha berúgtak. Mivel azonban ezt igen gyakran tették, így mi főként személyiségüknek ezt az oldalát láttuk. Egyik este aztán minden elképzelhető mértéket felülmúlt a hadnagyunk. Részegen üvöltözött és pisztolyát kirántva fenyegetett minket tizenkét órai almaszedés után, hogy fokozzuk a teljesítményünket. Nem értette meg, hogy az almáskertnek olyan részén dolgozunk, ahol az egyetemisták már előzőleg leszédtek a gyümölcsöt. Nekünk a maradékot kellett eltakarítani. Ezután a jelenet után elhatároztuk, hogy megregulázzuk ezt a sátánt, mert ennél rosszabb már úgysem jöhet. Legfeljebb agyonlő bennünket, ami még mindig jobb, mint ez a megalázó idegenlégiós bánásmód. A hadnagy úr felcsípett egy menyecskét a helyi erők közül. Szemrevaló, rátermett asszonyka volt. Egyik este bezárkóztak a hadnagy elvtárs szobájába, úgy ahogy máskor. Ört állítottunk a folyósóra, a ház köré, aki figyelte, hogy nem közeledik-e illetéktelen személy. A kulcslyukon és a faház oldalába fúrt nyíláson figyeltük az akció előrehaladását. A hadnagy háttal volt a kémlelő nyílásoknak. Sose gondoltam volna, hogy ennyire gusztustalanok a genitáliák munka közben. (Ez a megállapítás persze csak a hadnagyra vonatkozik). Minden apró mozzanatot figyelemmel kísértünk. A behatolás után minden rendben ment. A mozgások amplitúdója egyre nagyobb lett. Mindketten közeledtek a végkifejlethez. Az asszonykát sajnáltuk, de hát ahol fát vágnak, ott hullik a forgács (ha jól emlékszem, most Rákosi elvtársat idéztem). A barakk tetején átvetett spárga végére egy követ kötöttünk. A követ a tetőgerinc közelében tartottuk egy a másik oldalon lelógó spárgával. Megadott jelre a zsineg meglazult és a kő elindult lefelé a tetőn. Mire a szélére ért, már tekintélyes sebessége volt. Nem sokkal azután, hogy a kő elindult a föld felé, a zsineg kezelője hirtelen megrántotta zsinórt. Ekkor a hadnagy elvtárs ablakával egy magasságban volt a kő, amely a mozgása irányát az erők eredője következtében megváltoztatta és iszonyatos csörömpölés kíséretében bezúzta az ablakot. A kukkolók ekkor már régen a szobájukban voltak. Kártyáztak, söröztek. Volt, aki szunyókált. Nem láttuk, hogy mi volt abban a pillanatban, amikor a kő betörte az ablakot. Szívesen adtam volna pár évet az életemből, ha láthatom a hatást, az elmaradt orgazmust, a csalódottságot, a rémületet, amit a váratlan zaj okozott. Sajnos nem láthattam, mert

akkor a hadnagy nagy eséllyel megfogott volna minket és bünszövetkezetben elkövetett zendülésért több évi börtönre ítélte volna a katonai bíróság. Mint büntetett előéletűt kirúgtak volna az egyetemről. Ennyit nem ért ennek az embernek a füstbement aktusa. Rántson rá és könnyítsen magán. Mi is ezt tesszük, ha már nem bírjuk tovább. Kisvártatva a hadnagy kijött a szobájából. Körülnézett a folyosón, kilesett a betört ablakon, de sehol senkit nem látott. Soha többé nem rohangált pisztollyal a kezében. A menyecskét se láttuk többé.

Elmaradt a beígért gépkocsi szag. Nem lehet rám panasz, hiszen amit elmeséltem az sem volt szagtalan, de nem ám. Talán majd máskor. A hadnagy orgazmusa is elmaradt. Mi ez ahhoz képest.

A szabadság szaga

Szabadok vagyunk immár tíz éve. Szabadnak lenni jó, felemelő érzés, de egyben magányos is, aki szabad. A rabság összekovácsol, egymásra utal, összefűz, mint a lánc. Akkor voltam a legboldogabb még nem szabad ember, amikor megkaptuk a világútlevelünket. Aranyos Grósz elvtárs, az Isten áldja meg.

Bepattantunk a kis Trabiba és irány Bécs. Persze pénzünk nem volt csak annyi, hogy benzint vegyünk és egy-két Mozart kuglit a Favoritenen lévő kis ékszerdobozszerű édességboltban. No de időben előre szaladtam, mert még csak ott tartok, hogy teletankoltam az öreg Trabesz ejtőtankját. Feleség, gyerek, pénz, útlevél, szerszámok, ékszír, emelő, pótkerék, vontató kötel, gyertyakulcs, olajozó, piszkos rongyok, kötöző drót, spárga bepakolva. Elindultunk. Barátságosan duruzsolt a motor. A trabinak a 80-90 km volt a kedvenc sebessége. Sem alatta sem felette nem érezte jól magát. Ha lassabban mentünk, elolajosodott a motor és füstölt a kipufogó, esetleg slusszot kapott a gyertya. Ilyenkor ki kellett csavarni a gyertyákat (kettőt) és egy kicsit kiszellőztetni a motort, hogy a túl olajos, benzines gőz kimenjen. A gyertyákról lefújtam - nem sűrített levegővel, tüdővel - a ráragadt anyagot, majd visszacsavartam a helyükre. Indítás, a motor jár, mint egy schafhauseni óra. Tovább. Ha 100 kilométer fölé nőtt a sebesség, a motor ugyan szépen járt, nem füstölt, az olaj leégett, de túl volt pörgetve. Tartósan, állandóan 100 kilométer fölötti sebességgel haladva az ember előbb vagy utóbb szétpörgette a motort. Hengerfej tömítés, főtengely, persely. Egyik sem olcsó mulatság. Így aztán én 90 és 100 km/óra közötti sebességgel haladtam egészen addig, amíg beértem Pestre. Innentől kezdődött a füstölés, a gyertya slussz, stb. Átverekedve magunkat a városon elértük a jó öreg Osztyapenkót. Még ma is így hívom, pedig a szobor már régen a szobor parkban van. Olyan ez nekem, mint a Felszabadulás tér, örökre az marad, ami volt. Az Osztyapenkó után elhagyva Budaörsöt rátértünk az M1-re. Repültünk, mint a madár, szabadon, boldogan. Előttünk volt még az egész nap. Egy nap Bécsben, és ha akarunk, akkor holnap meg holnapután is jöhetünk. Ez maga a mennyország. Trabika is érzi, hogy ma szép napunk van. Már elhagytuk Tatabányát is. Közeledik Győr. Vége az autópályának. Teherautó konvojok mennek előttünk bosszantóan lassan. Illetve túl gyorsan, vagyis lassan, de mégis gyorsan. Ez így zavaros, megmagyarázom. A Trabinak 70 km nem jó sebesség. Négyesben hetvennel nem lehet előzni. Egy óra mire felgyorsítok 80-ra és nekivághatok az előzésnek. A hármasnak meg túl sok a hetven, mert ugyan hetvennel a hármasban is van erő, de nyolcvannál fel kell váltsak négyesbe, ami időt vesz igénybe és nem biztos, hogy beveszi a négyest. Akkor viszont gáz van. Egyszóval rohadt IFÁ-k. Utálom őket, nemcsak a szaguk miatt. Olyan NDK-s az egész. A trabi is NDK-s, de az mégis más, mindenhova elvisz, ahová akarom. Pilismarótra, Bécsbe, de még Velencébe is. És ha elromlik, még én is meg tudom javítani, feltéve, hogy magammal vittem egy fél autósboltot. Egyszer csak nem várt lehetőség csillant fel. Egy még lassúbb IFÁ-t utolért a többi. Szemből éppen nem jött senki. Bevágtam hármasba, padlóig nyomtam a gázt, hogy előzni tudjak. Még a dudára is rátenyereltem, hogy nehogy kivágjon eléem valamelyik száguldós kedvű IFÁ-s. Ekkor szörnyű reccsenés hallatszott a motor felől. A motorházatető egy pillanatra felpúposodott, mintha fel akarna robbanni. Visszavettem a gázt és lassítani kezdtem, mert ha egy autó ilyen hangot ad, akkor annak komoly oka van. Hát valóban nem volt tréfa, amit a motorház felnyitása után láttam. Röviden összefoglalva kiesett a motor a helyéről. Kilazultak a motortartó csavarok. Amikor előzni akartam, leszakadt az utolsó is, és a motor engedve a hatás-ellenhatás törvényének, nem a kerekeknek adta át az erejét, hanem kiugrott a helyéről. Túl komolyan vette a szabadságot. Az én szabadságom nem az ő szabadsága. A világútlevél órá nem vonatkozott. A szerszámos láda tele volt mindenféle

csavarokkal, úgyhogy félórás munkával visszatettem az elveszett csavarokat és a motor újra a helyén volt. A kezem, a ruhám, az arcom olajos, poros piszoktól feketéllett. Ruhám és hajam benzinszagtól bűzlött. Így nem lehet bemenni Bécsbe. Valahogy nem izgatott a kérdés. Majd letisztogatom magam a határon. Sopronnál úgyis kisebb a forgalom. A videó- és Gorenje-turisták úgyis csak Nickelsdorfba mennek a másik úton. Ott készen várja már őket a Kánaán. Minket nem érdekelt a Gorenje, a videó, pénzünk úgyse volt annyi, hogy ilyesmit vegyünk. A határon úgy ahogy sikerült megszabadulnom az autószerelés emlékeitől, viszonylag rendezett külsőre tettem szert. Arra azonban vigyáznom kellett, hogy a kezemet, különösen a körmömet ne lássa senki, mert elsüllyedtem volna szégyenemben. Mit gondolnak majd az osztrákok a magyarokról, ha meglátják a fekete körmömet, még akkor is, ha az osztrák kancellár hálás lehet nekünk. Burgenlandba beköszöntött a gazdasági konjunktúra, az MSZMP milliárdokkal támogatta osztrák barátaink legelmaradottabb régióját. Én mindig tudtam, hogy kormányunknak nagy a szociális érzékenysége. Ez azóta sem változott.

Átléptük a határt. Minden egy csapásra megváltozott. A Trabesz hangja is csendesebb lett. Az aszfalt színe vörösesbarnás szürkésre változott és megszűnt a kátyúk és útfelbontások okozta állandó zötykölődés. Kristálytisztá levegő jött be az ablakon. Érezni lehetett a szabadság szagát. Ahogy távolodtunk a határtól, úgy éreztem magam egyre szabadabbnak. Minden gondom a határ túlsó oldalán maradt. Még a fű is zöldebb volt mint otthon. A falvak mintha kihaltak volna vagy talán a magyar roham miatt kellett evakuálni őket. Alig láttunk embert az utcán. A falun áthaladó autók javarésze magyar rendszámú volt. Ez maga volt a tatárjárás. Kicsi falu, de bank és autószalon volt benne. Azután elértük az autópályát. Sima volt, mint a tükör. A belső sávba nem volt ajánlatos beszágulni a trabi 115 km-es csúcsebességével, mivel ez nem az M7-es, és itt 180-nal is jöttek autók. Megérkeztünk Bécsbe. Egészen a belvárosig sikerült befurakodni. A Favoriten végén leparkoltunk a kis Trabival. Nem volt nehéz neki való helyet találni. Amikor kiszálltunk éreztem, hogy itt is más a levegő. Nincsenek IFÁ-k, kamazok, wartburgok, zilek, tátrák. Egy pillanatra úgy hittem, hogy itt még a teherautók kipufogócsövén is tisztább levegő jön ki, mint ami nekünk a Széchenyi hegy tetején van. Elsétáltunk az Operáig. Január elsején gyakran néztük a tévében a bécsi felső tízezert, ahogy elmentek az Újévi koncertre tapsolni Willy Boskowskynak. És most mi is itt vagyunk, igaz kívül, de már itt vagyunk. Hasonlóan felemelő, de félelmekkel sokkal telibb érzésem volt, amikor véletlenül elmentem a Tiffany előtt New Yorkban - akkoriban egy másfél hónapos tanulmányúton voltam Amerikában. Hetekig csak kapkodtam a fejem. Teljesen el voltam varázsolva. A Tiffany előtt jöttem rá, hogy Amerikában vagyok. Addig csak bolyongtam, mint egy holdkóros. Szívtam magamba a látottakat, de még semmiféle feldolgozásnak, értelmezésnek nem vettem alá a nyers információ tömeget. Képtelen voltam felfogni, amit látok, hatalmas káosz volt bennem. Az első tudatos gondolatom az volt, hogy Audrey Hepburn is ide jött egyik reggel a barátjával az „Álom luxuskivitelben” című filmben. Gyerekkorom egyik kedvence volt. Nem akartam elhinni, hogy most ott állok, ahol Audrey állt hajdanán. Itt vagyok a nyugati szabadság kellős közepén. Ez nem film, ez a valóság maga, hiszen hallom az elzúgó autókat, szagolom az utcai hamburger árus hagymájának és a muszárnak a szagát, a főtt virsli gőzét, nézem a kirakatban csillogó briliáns nyakékeket, gyűrűket. Nem bánt, hogy nem tudom megvenni őket. Itt szegény vagyok, mint a templom egere, de azt érzem, hogy ez életem nagy pillanata. Ez az, amiről apám annyit mesélt, a Nyugat. Egy pillanatra azt hittem, hogy ez csak álom, de az orrfacsaró, könnyezettető hagymaszag annyira eleven volt, hogy az egész csak valóság lehet. A kontraszt nagyon éles. Még nem voltam szabad, de már megízleltem a szabad világot. Itt állok a Tiffany előtt, ez nem álom, igaz nincs semmiféle luxuskivitel sem. Pár héttel előbb, amikor még sokkal inkább transzban voltam a látottaktól, és még nem gyötört a honvágy, megszomjaztam az egyik tanfolyam szünetében. A kurzus szervezői, az Occidentálnál, kis dobozos frissítőket adtak az előadások szünetében.

Volt ott mindenféle üdítő ital, amit csak lehetett kapni Houstonban. Nem tudhatták, hogy az egyik, a kékszőlőlé, amivel kínáltak, mekkora felfordulást kelt bennem. Előzőleg Colát és dr. Pepper ittam. A dr. Pepper jóformán ihatatlan volt. Foszforeszkáló színű folyadék, vegyszerre emlékeztető ízzel. Amikor a budakalászi bűdösárokba ilyen színű folyadékot engedett a textilgyár, kiszállt a környezetvédelmi felügyelőség. Ezért aztán most a blue grape drinket választottam. Kinyitottam és megszagoltam. Mindent megszagolok, nemcsak a táplálékokat. Van egy ilyen rossz szokásom. A szag ismerős volt, mi több varázslatos. Azonnal ráismertem a kispesti kert hátuljában lévő szőlőlugasban termő izabella fajtájú szőlő illatára. Amikor az első kortyot a számba vettem a kékszőlő leve körbefogta a nyelvemet, kissé hátracsorgott a torkomba, majd gözei felkúsztak az orrom tekervényes járataiba. Egyetlen szempillantás alatt otthon termett minden gondolatom. Beleszagoltam Kispest nem túl tiszta levegőjébe. Sokszor keveredett az őszi szagos szőlő illatához a közeli Vörös Csillag Traktorgyár (valaha volt Hoffer gyár, Nagymama csak így nevezte) fenol szaga. Nem tudom, hogy mihez használtak fenolt, de ha a szél délkeletről fújt, akkor mindig érezni lehetett a fenol és a gépolajok szagát. A szőlőlé kortyolgatása közben ezeket a szagokat is éreztem és határtalan melegség áradt szét bennem. Láttam nagyapámat, amint tesz-vesz a kertben, meglöcsölja a himenokáliszokat, kis bicskájával szalonnát és kenyeret vág magának, amit friss zöldhagymával fogyaszt el. Ebben a pillanatban jöttem rá arra, hogy az agyam életem minden pillanatát rögzíti, mint valamilyen filmet. Az egyes filmkockákhoz kapcsolódó szagok rendkívül gyors keresést tesznek lehetővé a filmkockák között. Tizedmásodpercbe sem telik, amíg egy szag segítségével előhívjuk az archívumból életünknek valamely mozzanatát tartalmazó filmet. A szagemlék és a jelenlegi tartózkodási helyem között térben és időben hatalmas a távolság, mint ahogy Audrey Hepburn filmjében gyerekként látott Tiffany és a jelenlegi new yorki Tiffany között is szinte áthidalhatatlan az úr. A szagok révén mégis minden kapcsolatban van a jelennel. De most térjünk vissza Bécsbe.

Végigmentünk a Kartner strassén, megnéztük a kirakatokat. Hasonlóan nézhettünk ki, mint amikor ma az albán menekültek végigmennek a Váci utcán. A szeme sarkából mindenki megnézi őket és sajnálja, de egyben örül is, hogy ez már nem ő, hanem valaki más. Elértük a Stefans Kirche-t. Gyerekkoromban mennyit hallottam apámtól ezt a szót. A kirche-t, úgy ejtette, ahogy nekem soha sem sikerült. (Ilyen volt még a München szó is.) Most itt vagyok én is, a feleségem és a kicsi lányom is. Őt még jobban érdekli a játékboltokban kapható LEGO és egy Fabuland nevű kis apró figurákból, házacskákból álló lego-szerű játék. Vettünk egy-egy fagyit. Jóízűen elnyaltuk. Ez volt a mi luxusunk. A Trabiban szendvicsek vártak ránk. Érdekes, hogy sose spóroltunk, pedig nem voltunk gazdagok. Házasságunk első pillanatától kezdve úgy gondoltuk, hogy a pénz arra való, hogy elköltsük. (Persze Tánci szerint én olyan zsugori, faszari vagyok, mint Harpagon). Amennyi volt, annyit költöttünk is. Parmezán sajt, folyékony krémszappan, Ponds arckrém. Ez a totális szabadság. Ennek a városnak a szaga utánozhatatlan. Az autók szagtalanok. Az édességbolt olyan, mint egy ékszerdoboz, finom csoki szaggal. A Shopping City Süd-ben pizza szag keveredik a friss péksütemény szagával. Beljebb kellemes illatszer szag zanzásítva, de így sem rossz. Azt kellett hinnem, hogy itt az emberek valószínűleg illatosat kakilnak, mert sehol semmi bűdösség. A nyilvános WC-ben is olyan jó szag van, mint itthon az illatszerboltban. Ha itt lenne az apai nagyapám, aki bejárta egész Erdélyt, sőt még Konstantában is járt és volt Adakálé szigetén is, amit a románok a vaskapui zsilip miatt elárastottak, mennyire örülne, ha látná a szabadságot, az unokája szabadságát. Mostanában sokat gondolok rá, pedig tulajdonképpen alig ismertem, hiszen 9 éves voltam, amikor meghalt 1965-ben. A képe ma is ott lóg az irodám falán. Erőt ad, ha ránézek. Szabadok vagyunk, mert szabad volt kijönnünk ide. Szabad volt leparkolni a Trabival. Szabadon elnyaltuk a fagyinkat, szabad volt megcsókolni a feleségem boldog arcát, amikor

látta a kicsi lányunk örömét a LEGO pult előtt. Csak a Trabi motorjának nem szabad kiesnie. Amíg nem volt nem is tudtam, hogy mennyire fontos a szabadság.

Érdekes, hogy nem emlékszem gyerekkoromból a szabadság hiányára. A szabadságomat csak a szüleim és a tanárain korlátozták, más nem. Néha nagyszüleim is megtiltottak dolgokat. Például amikor nagyszüleimmel Balatonföldváron nyaraltunk a Nyersbőr vállalat üdülőjében nagyapám megtiltotta, hogy a löszfal tetején lévő vaskorlát alatt átbújjak. Nagyon szerettem az onnan látható panorámát. A száraz nyári gyomok szaga keveredett a Tihanyi félsziget és a balatonudvari, balatonakali dombok látványával. Ez a látkép olyan elevenen él bennem, mintha szag lenne. Idén meglátogattam anyámmal ezt a felső partszakaszt. A látkép alapján jöttünk rá, hogy melyik ház lehetett a Nyersbőr üdülő, hiszen azóta már nemcsak a vállalat szűnt meg, hanem jelentősen át is építették az épületet. A löszfal vaskorlátja még mindig ugyanaz a rücskös, rozsdára ráfestett cső, amely 38 évvel ezelőtt volt.

A szabadságom súlyosabb korlátozására csak a gimnáziumból emlékszem. Ott sem a személyes szabadságomat korlátozták. Sőt elfogadtam azokat az általános korlátozásokat is, amelyek egy tanóra zavartalan megtartásához kellenek. Szabadságom ott sérült, hogy olyan dolgokat is meg kellett tennem, amihez nem volt kedvem, sőt amit undorítónak találtam. Be kellett lépnem az iskolai KISZ szervezetbe. Az egyetemi felvételihez kell, mondták a mindentudók. Én egy alapvetően félénk gyerek voltam, aki nehezen illeszkedett be a belvárosi gyerekek könnyörtelen, kíméletlen világába, úgyhogy halkan beleléptem. Az osztályunk a következő konglomerátum volt: egyharmad belvárosi okos tojás, egyharmad külvárosi suttyó, egyharmad bunkó tanyasi parasztgyerek. Ebben a kasztrendszerben én a középső kasztba tartoztam. Jó, hogy nem a legalsóba. Ma sem tudom, hogy ki volt az a vadtulok, aki ezt így kitalálta. A KISZ-be beléptem, időnként eljártam a taggyűlésekre. Akkoriban már jól ment a matematika és a fizika. Eljártam Károlyházy Frigyes híres fizikus professzor szabadegyetemi előadásaira a TIT-be, ahol egyik évben kvantummechanikát, a másik évben relativitás elméletet hallgattam. Az Eötvös Loránd Fizikai Társulat ifjúsági tagozatának a titkára voltam. Tisztában voltam azzal, hogy mi az objektivitás, mik a tények, mi a társadalmi munka és mi a nyüzsgés. Nem szoktam hozzá a semmitmondáshoz, a habveréshez, az alibi tevékenységekhez. Utáltam a képmutatást. A másik osztályba járt egy tanyasi lány, egy bizonyos Ági, aki nemcsak üldözött a szerelmével, hanem kifejezetten zaklatott a mozgalmárkodásával. Mindezek tetejébe még visszataszító külseje is volt. Egyszer aztán megmondtam neki, hogy hanyagoljon és többet nem mentem a taggyűlésre. A KISZ-t patronáló tanár egy fiatal orosz tanárnő volt. Egy ismert televíziós játékvezető felesége volt. A pletykák szerint pártás cselédlány szolgálta fel náluk az ötórás teát. Érettségi után tudtam meg, hogy egyik tanyasi gyerek a másik osztályból - aki köztudottam III/III-as besúgó volt - összeszűrte a levelet a tanárnővel. Sok besúgó volt az iskolában. Egyesek csak az osztályfőnöknek számoltak be rendszeresen, mások ennél messzebb mentek. Nem is vették észre, hogy mi az, amit csinálnak. Ők csak meg akartak felelni az elvárásoknak. Nem volt lefektetve a házirendben, hogy válj besúgóvá, csak egyszerűen benne volt a levegőben. Ebben az időben kezdődött el lefelé csúszásom a tanári kar népszerűségi listáján. Ennek oka az volt, hogy az előbb említett Ronda Ági bemószerolt annál a bizonyos orosz tanárnál, hogy nem járok taggyűlésre, meg, hogy csak ímmel-ámmal csinálom a dolgom. Szerinte vallásos is vagyok, mert nem akartam megcsókolni (azt a ronda cserepes és bűdös száját). Addig járatta a csontfűrész, amíg elvágott ennél a nőnél. Kirúgtak a KISZ-ből. Ráadásul nem érdekelt az irodalom, a történelem. Az irodalmat az osztályfőnököm, a történelmet pedig egy akkori miniszter felesége tanította, akit a pletykák szerint 56-ban kidobtak a hallgatók a Műegyetem ablakán az első emeletről. Kár, hogy nem volt lift. A földrajztanár is megharagudott rám, pedig a földrajzot tudtam, de ő volt az iskolai párttitkár. Alig maradt valaki, aki nem utált a tanárok közül. A kémia, fizika és matektanárok szerettek, de ők nem

voltak hangadók. A biológia tanár hangadó volt, de ha elmondom, hogy 1962 óta ő volt az igazgató helyettes, miközben jöttek-mentek az igazgatók, akkor belátható, hogy ő sem volt szövetséges. Még az énektanár is utált, mert nem akartam járni a karénekére. Egyszer tüntetőleg olvastam énekkar alatt a Feynman: Mai fizika című remekbe szabott sorozatának második kötetét, amely a pörgentyűk problematikáját és a speciális relativitás elméletet taglalta nagyon élvezetes formában. Az énektanár észrevett és elvette a könyvet. Kiküldött, hogy jelentkezsek az igazgató helyettesnél egy igazgatói intőért. Éppen arra jött a tanár úr és megkérdezte, hogy miért küldtek ki. Intőt nem adott, csak egy ejnye-bejnyét, de az énektanár azután minden szinten nyírt. Ekkora túlerővel szemben alul maradtam, és negyedikre egy másik elit iskolába iratkoztam át.

A középiskolás éveim alatt elszenvedett sérelmeimet még tetézte az érettségi utáni katonai szolgálat. Mindezekhez képest az összes későbbi problémám semmiségnek tűnt. A fájó pontok java része nem gyógyult meg, nem dolgoztam fel őket. Egyszerűen jött a következő réteg és befedte a egyetemi évek előtti életet. Konszolidálódott a sorsom, ahogy mindenki másnak. Lett jó állásom, szép feleségem, gyermekem. Most itt vagyok a Shopping City Súdben. Szép családom van, szabad vagyok mint a madár, de a múltam nem hagy nyugodni. Ahogy múlik az idő, egyre kevésbé.

Balaton szag

Milyen szagú a Balaton? „Szerintem bűdös. Jellemző rá a nádas melletti parti vizek szaga, a rothadó nádusxadékok, hínárcsomók, partra vetett vagy a vízben több napja bomló keszegek szagából álló elegy” - mondja valaki. Mások szerint a strandon érezhető bronzolaj és izzadság keveréke, melyet megbolondít egy kis sült hekk vagy lángos és palacsinta szag, hozzávegyülve időnként az enyhe nyári fuvallatok által szállított kloáka bűz a közeli derítőből. Megint mások inkább a badacsonyi bódésoron érezhető sültkolbász, hurka, oldalas és a helyi borok szag keverékét vélik meghatározónak. Miért ne mondhatná valaki, hogy neki a Balatont a zánkai Úttörőváros szaga jelenti. Itt minden reggel kürtszóra ébredt és a reggeli torna után az ebédlőben finom kalács illat fogadta és műanyag kancsóból gőzölgő karamellás tej.

Én nem tudom, hogy milyen szagú a Balaton. Minden évben más. Pici gyerekként más szagúnak éreztem, mint kamasz koromban vagy fiatal felnőttként. Néha a legegyszerűbb kérdésre sem tudom a választ. Sőt azt kell mondanom, hogy alapvető kérdésekre sem tudok válaszolni. Ennyire ostoba lennék? Minden bizonnyal, mert csak abban vagyok biztos, hogy mi az első főkomponens. Itt most be is fejezhetném, mert mi mást mondhatnék még. Valóban, aki eddig nem jött rá, hogy miről írok, annak már úgyis mindegy, annak mesélhetek még huszonöt történetet, akkor is azt fogja kérdezni a végén, hogy ki a gyilkos. Aki pedig megértett, annak is kár volt elolvasni ezt a könyvet, mert az eddig is, nélkülem is tudta, amit ebből a könyvből megtudhatott. Aki meg elvesztette a fonalat annak kár tovább keresni. A végkövetkeztetés az, hogy ezt a könyvet kár volt megírni (hogy fognak örülni ennek a mondatnak a kritikusok). Emlékezzünk arra, amit a bevezetőben írtam:

„Miért és kinek jó ez a könyv?”

„Nekem, mert ezeket a szagokat én szagoltam. Nekem és csak nekem fontosak. ez a könyv azért jó, mert nekem jó.”

Vagyis nem azért írom, hogy mások örömüket leljék benne, hanem azért, mert szeretem leírni amit éppen érzek vagy gondolok. Ilyen formán folytatom. Olyan ez, mintha dr. Freud híres pamlagján heveredtem volna le és várnám a hatást.

A Balaton nekem mindig a vágy titokzatos tárgya volt. A hatvanas évek kezdetén alig voltam néhány éves, amikor először láttam meg a Balatont arról a bizonyos balatonföldvári magas partról. A panoráma, a strand, az üdülő ebédlőjének folyton változó, de mindig ínycsiklandó szaga, a frissen nyírt gyeppel valamint a csinos nénik napolájának és kölnijének erotikus hatást keltő illata mind nagyon új volt a számomra. Otthon csak a készülő ebéd egyre konszolidáltabbá váló szagát éreztem nagymama konyhájából kiszivárogni. Odahaza sosem éreztem ember szagot, pedig akik ott laktak, azokból sajátos keverék alakult ki. Ha ma hazamegyek, már megérezem. Csak az ebédlő bútorainak volt különös savanykás szaga. Ebben a szobában ritkán jártam. Itt mindig csend volt és hűvös, minden ragyogott a tisztaságtól. A bútor csersavas szagához a beeresztett padlót fényessé tevő Tangó paszta szaga keveredett. Ebben a helyiségben csak vendégségek alkalmával volt élet. Erdélyi rokonok érkezésekor nagy traktát csapott nagymama. Finom tyúkhúsleves cérnametéllel, ami olyan hosszú volt, hogy mindig kicsúszott a kanalamból. Azután töltött csirke, paprikás csirke, krumplipürével és uborka salátával (ezt utáltam), zserbó szelet. Kész hasnyálmirigy gyulladás (pancreatitis). Félédes bor mellett történetmesélés az oláhokról, a magas hegyek ormairól a faluba bemenéskedő éhes medvékről, farkasokról, a Belláról, aki nem állott hozzámenni egy román mérnökhöz. A tálaló szekrényben csodálatos huszonnégy személyes ezüst étkészlet volt. Amikor

nagymama kinyitotta zenélni kezdett. Ettől teljesen el voltam varázsolva. Díszes leveses tálak, merőkanalak voltak még benne, meg sok régi fénykép: Nagyapuka a fűrészen, a család a Nagykőhavason, a Bucsecsen, Kovásznán. Nem tudtam, hogy mik ezek a helyek, csak azt tudtam, hogy Erdélyben vannak. Erdélyről is csak annyit tudtam, hogy az ám a szép hely, az maga a Kánaán. Egyszer úgyis hazamegyünk és elzavarjuk az oláhokat. Ezek az oláhok veszedelmes fickók lehetnek, mert 1916-ban, mikor betörték Hétfaluba, egy papot úgy öltek meg, hogy a fejét bedugták a felfűtött kemence ajtaján - mesélte sokszor nagymama. Számtalanszor elképzeltem ezt a jelenetet és rettenetesen megborzongtam. Nagypapa sem kímélt, amikor a szárazajtai bárdal történő lefejezésekről mesélt. Nem értettem, hogy mi lehet ebben az Erdélyben a tejjel-mézszel folyó Kánaán. Hát nem szebb a Balaton? Ott nem fejeznek le senkit, a bácsik és nénik kedvesek hozzám, néha finom cukorkával kínálnak. Nincs szebb a földvári magaspartról látható tájnal. Ez az Erdély lehet bármilyen szép, nekem a Balaton jobban tetszik. Később, mikor középiskolás koromban néhányszor le tudtam menni pár napra a Balatonhoz, ez a vonzalom tovább erősödött. Tánciánál többször is voltam Almádiban. Egyszer autóstoppal mentünk el Zánkára egy ismerős orvos családhoz. Zuhogó esőben próbáltuk felvetetni magunkat. Nem ment könnyen. Végül egy ponyvás kisteherautó platóján utaztunk, ha jól emlékszem egészen Keszthelyig. Nem láttunk semmi különösét a fárasztó út alatt, de én mégis úgy találtam, hogy ez az egész Tihany utáni partvidék meglehetősen titokzatos. Utána többször is jártunk Tihanyban, ahol képzőművészeti orientáltságú barátom mindig megmutatta nekem a Tihanyi Múzeum különböző kiállításait. Hol Szász Endre, hol Kondor Béla. Akkoriban nem sokat értettem belőlük, pedig igyekeztem. Azt hittem, hogy a világ úgy működik, mint az irodalom órán a vers elemzés: a költő azt akarta kifejezni, hogy Akkoriban meg voltam győződve, hogy a világ megérthető. Pedig Csincsi Józsi, Sárika néném férje, aki mellel még kiváló irodalmár, írói tehetséggel is megáldott bölcsész volt, sokszor kérdezte „Te mindent értesz, amit tudsz? Miért akarsz mindent megérteni, nem elég érezni?” Hittem a determinizmusban, vagyis abban, hogy ha egy időpillanatban ismernénk a világ valamennyi részecskéjének minden tulajdonságát, akkor a természeti törvények segítségével meg tudnánk adni a következő pillanat állapotát, aztán pedig a következőt és így tovább. Úgy hittem, hogy a világ ennyire determinisztikus. A Balatonfelvidék titkát, azonban nem kutattam. Elfogadtam, hogy itt valami nagy titok van. Ma sem látom másként ezt a tájat. A világot persze már nagyon másnak érzem. Lassanként alig találok benne determinizmusra utaló jeleket. A dolgok oly mértékben sztochasztikusak, hogy néha elveszettnek érzem magam a bizonytalanságoktól. Pedig régen minden biztos volt. Ha Nagymama kinyitotta az étkezés dobozát, az zenélni kezdett, ha egyedül bementem az ebédlőbe, kizavartak. Stabíl mérföldkövek, kapaszkodók voltak lépten-nyomon. Ma már nincsenek mérföldkövek, csak egy, az első főkomponens.

Amikor felnőtt fejjel Káptalanfüreden nyaraltunk a feleségem barátnője szüleinek nyaralójában, akkor változatlanul tapasztaltam a Balatonfelvidék titkának létezését. Én az egyetem utáni első dolgozó évem szabadságát töltöttem, ők még egyetemisták voltak. Délelőttönként ők hárman a veszprémi kórházba jártak be gyakorlatra, én kis keszegeket és méreten aluli pontyokat fogtam ebédre a Káptalan alatti nehezen hozzáférhető nádasokban. Délutánra, estére megsütöttem őket. Apró tejes kukoricákat dobáltam a nád mellé. Egy óra múlva megjelentek a halacsák, csak el kellett dugnom a méreten aluliakat, hogy ha jön a halór, ne lássa meg őket. Egy félig elsüllyed bárkába dobtam a veszélyes halakat, majd a horgászat befejeztével a merítővel kiszedtem őket. Délutánonként és hétvégén lementünk a káptalani strandra. Egy kis gumicsónakkal és két gumimatraccal bementünk és a bójához kötöttük magunkat. Így nem zavart a tömeg és bármikor befordulhattunk a vízbe, ha már túl melegünk volt. Szabadnak éreztük magunkat, gondtalanul ringatóztunk a vízen. Valahányszor Tihany felé fordultam, éreztem valami megfoghatatlan szorongást. Akkor még nem tudtam, csak éreztem, de ma már

tudva tudom, hogy a Balaton titka környékezett meg. Odáig nem láttam el, mert takarták a vulkáni hegyvonulatok. A titok létezik - ma is így gondolom - bár sosem volt alkalmam, hogy feltárjam. A bizonyossághoz nincs szükség tapasztalatokra, elég ha hisszük. Imádom a gyaloglást. A világ megismerésének legtökéletesebb és legkellemesebb módja. Mindent látsz, mindent hallasz, mindent megszagolsz. Nekivághattam volna gyalogszerrel megkeresni a titkot, de ma már tudom, hogy nem olyan természetű, mint amilyennek akkoriban gondoltam. Nincs egy konkrét hely, körzet, régió, ahol leledzik. Olyan, mint az elektron az atommag körül, mindenhol van egyszerre, de sehol sincs konkrétan. A titok olyan mint maga a Balaton, bármikor megfürödhetsz benne, de megfogni mégsem tudod. Vagyis milyen szagú a Balaton? Elsősorban Balaton szagú, ami neked sült-halszagot jelent, nekem olaszrizlinget, neki zánkai karamellás tej illatot, neki pedig az első esti csók szagát jelenti a mólón. Istenem, egy országot adnék érte (valamelyik szomszédét), ha találnék valami egyértelműt, bizonyosat.

Hasonló titkot rejt egy kevésbé szép tájék. A Bakonyról beszélek, annak Várpalota és Öskü környéki részeiről. Amikor katonaként jártam ott március eleje volt. Tehervonatról és teherautó platóról láttam a vidéket. Egy Varsói Szerződés hadgyakorlat volt, ahol nekünk jutott az ellenség szerepe. (Mindig is jól tudtam helyezkedni.) Nagyon hideg volt ez a március. Sátorban laktunk. Éjszaka fagypont alá süllyedt a hőmérséklet. Az ebédet szállító szolgálatvezetőnk teherautója rendszeresen eltévedt a Bakony rengeteg erdeiben. A nagyobb sziklákra „XAPKOB” (Harkov), „KIEB” (Kiev) feliratok voltak pingálva fehér festékekkel. Mintha nem is Magyarországon lettünk volna. Meleg ebéd hiányában gyíkhús konzervet ettünk (rendes neve vagdalt hús konzerv), vagy hideg paprikás krumpli konzervet, amit a diesel motorok csövei közé helyezve próbáltunk meglangyosítani. Az egyik gyíkhúst 1955-ben gyártották (1976-ot írunk). Csak reménykedhettem, hogy nem lakik benne egy botulinus. Nem volt romlott, megettük. Székesfehérvár közel volt. Várpalota, Csór, Fehérvár, így következnek. Nem tudom, hogy ennek miért örültem, mivel csak a lány szülei laktak itt, ő már Pesten tanult fogászatot. Ráadásul már nem jártunk együtt. A város közelsége mégis olyan különös hangulattal burkolt be, hogy titok jelenlétét véltem érezni. Pedig tudhattam volna, hogy titkok nincsenek, csak tudatlanság és ostobaság van. A titok bennem van, mert akarom, hogy létezzen. A Balaton titka is talán valami ilyesmi. Néha azt hiszem, hogy nincs se Zánkán, se Szepezden, se Akaliban. Később mindig elvetem ezt a gondolatot, mert tudom, érzem, hogy ott van, arrafelé, mert valahányszor megpillantom a Badacsonyt, a Szentgyörgy hegyet, Szigligetet, Szepezd vörös szikláit, látom. Egyszer, ha lesz időm, végigmegyek gyalog az északi parton és megkeresem.

Érettségi találkozó

A húsz éves érettségi találkozónk elmaradt, mert az Ernyő, aki mindig szervezte, kiment Amerikába a Szilícium völgybe „fát vágni”, mivel megunta az egyetemi fizetésre alapozott állandó szegénységet. Szüleivel élt, de sosem volt esélye, hogy saját családot alapítson, hiszen ennivalóra is alig volt elég a fizetése, nemhogy új lakásra, feleségre, gyerekre. (Érdekes, hogy odakint egyből megnősült). Daró barátunk vette kézbe a dolgot, és így sikerült megszervezni a huszonkét éves találkozót. Örültem, amikor kézbe vettem a meghívót. Amikor a tizenöt éves találkozó volt, még a rendszerváltás elején tartottunk. Állást kerestem. Nem voltam ugyan munkanélküli, de ahol addig dolgoztam ott nem maradhattam, mert politikai tevékenységem miatt kompromittálódtam. Nekitámadtam az intézet vezetőinek. Független szakszervezetet, munkástanácsot szerveztem. Ennek csak az lehetett a vége, hogy kirúgnak. Ki is rúgtak, ha nem is simán, de önként és énekelve távoznom kellett.

Ez a huszonkét éves találkozó már más volt. A résztvevőket nem osztotta meg annyira a politika, mint előzőleg. Addigra már nagyjából kialakultak az új irányok. Különös, hogy az osztálytalálkozókra mennyire gyorsan képesek vagyunk visszarepülni az időben és azzá válni, amik voltunk annak idején. Minden osztálynak volt egy hierarchiája, amely néhány perc alatt beállt a régi logika szerint. Az akkori hangadók, a vonzási centrumok, a régi erővonalak újra kialakultak. Varázslatos érzés néhány perc alatt évtizedeket fiatalodni. Felmentünk az osztályba és beültünk az egykori padokba. Néhányan hiányoztak. Az Ernyő Amerikában volt, az Irén öngyilkos lett, Józsi eddig egyetlen találkozóra sem jött, ahogy a Márta sem, Föme el akart jönni, de váratlan traumatológiai ügyeletbe kellett beugornia. Haresz és a Gyiki sem jött, nem tudom mi van velük. Azt hiszem a többiek mind itt voltak, még én is, aki nem is ebben az iskolában érettségiztem. Negyedikre át kellett mennem egy másik elit képzőbe, mert mód-szeresen sikerült elvágnom magam szinte az egész tanári karnál. Osztályfőnököm olyan egyetemi felvételi jellemzést ígért, hogy azzal sosem vesznek föl. Én mégis eljöttem erre az osztály találkozóra, mert én ezekhez tartozom és nem oda, ahol érettségiztem. A nem hivatalos bolond tablóra is rátették a fényképemet a haverok, mert ők is úgy gondolták az érettségi idején, hogy ott a helyem. Eljöttek a még életben lévő tanáraink is. Három olyan is, aki részt vett a kirugtatásomban. Semmi harag nem volt bennem irántuk. Öreg bácsit láttam az egykoron rettegett osztályfőnökömben. Még kedvesen el is beszélgettünk. Nem az udvariasság, hanem az őszinte érdeklődés vezérelt, amikor megszólítottam. Ügyeltem, hogy elkerüljem a kínos témákat. Itt és most szerettem ezt az embert, pedig annak idején vérszomjas hóhérom volt. A másik Mengelével illetve Miss Mengelével is beszélgettem és érdeklődtem a hogyléte felől. Én már nem haragszom senkire. Nem azért, mintha nem szolgáltak volna rá. Egyszerűen szenvedek attól, ha haragudnom kell. Ezért aztán a kelleténél nagyobb mértékben kerülöm a konfliktusokat.

Amikor beléptem az iskola kapuján, remegés suhant át a gyomorszájamon. Mintha enyhe székelési inger is megcsavarta volna a belsőmet. A szag, amit éreztem, közömbös volt. Soha sem találkoztam vele. Az első emeleten a kollégium bejárata volt. Nem voltam kollégista, tehát a dolog hidegen hagyott. A második emeletem volt a tanári, nem messze az osztályunk tablója függött a falon (mint előbb említettem, én ezen nem vagyok rajta). Nem szerettem ezt a szintet. Felmentem a harmadikra és végigsétáltam a folyosón. Beengedtem magamba a meg-rohanó emlékeket, jót és rosszat egyaránt. A bélhurutra emlékeztető érzésem fokozódott, de nem törődtem vele. Mi bajom eshet, azon kívül. Kinéztem a folyosó valamelyik ablakán. Az ötödik kerület háztetőit láttam. Néhol kikandikált egy-két darabka is a budai oldal hegyeiből.

Egyik-másik órán kinéztem az ablakon és nézegettem a rozoga, néhol törött cserepekkel fedett öreg háztetőket. Ha felszólítottak, előfordult, hogy nem tudtam a választ és megesett, hogy ezért beírtak egy szekundát. Nem túlzottan érdekelt, mert ilyenkor a távoli kedvesemre gondoltam. Melegség áradt szét a szívemben és miután hazamentem, írtam neki egy szép levelet, amit másnap reggel bedobtam a kisperesti Traktor nevű kocsmá melletti falon lévő postaládába. A magánéletem hihetetlenül stabil volt. Apám, anyám, nagyszüleim, távoli kedvesem, barátaim. Ennél több nem kell egy embernek. Korán mentem iskolába. Háromnegyed hétkor indultam a Villanytelepről. Bedobtam a levelet, beleszippantottam a Traktor ajtaján kiszivárgó hihetetlen szag kavalkádba. Sör, bor, pálinka. Ez nemcsak a szagot jelenti, hiszen a reklámtábla is hirdette a kapható italféleéseket. További anyagok is hozzájárultak a Traktor szagához - ami egyébként akkor is érezhető volt, ha éppen szünnap volt - mint például Hubertus, fröccs, kevert, vodka, szilva, barack, vegyes. Délután még pörköltszag is vegyült az előbbi keverékbe. Estére a bejáratától nem messze lévő kapualjából erős húgy szag érződött, esetenként okádékkal keveredve. Egyszer egy hideg téli reggelen ebben a kapubejáróban feküdt egy ember belefagyva a pocsolyába. A családias légkörre jellemző, hogy az elhunyt törzsvendégek gyászjelentését a kocsmajótára szögezték ki. Ezek a dolgok néhány percre témát adtak a villamoson utazóknak. Sáríka is ezzel a villamossal ment dolgozni. Ő ült, én meg álltam egy beszögellésben, ahol leckét írtam, tanultam, beszélgettem a haverokkal. Negyed nyolc után pár perccel leszálltam a Kálvin téren és a Fehér György utcában találkoztam Laci barátommal. Valamelyik kapualjban elszívtunk egy szál cigarettát. Mivel menetrendszerű pontossággal érkeztünk a kapualjba, ezért bizonyos emberek már ismerőseink voltak - persze nem köszöntünk nekik. Csak szívtuk a cigarettát és néztük, hogy jön-e a kis köpcös, aki úgy rángatja a vállát, mintha a zakójában felejtette volna a vállfát. Kilépvén a lépcsőházból visszafordult, felnézett az ablakban álló feleségére és búcsút intett neki. Rándított még néhányat a vállán vagy a vállfán és aztán eltűnt a Szerb utcában. Az Eötvös Loránd és a Cukor utca sarkán volt egy trafik, ahol szálanként lehetett kapni amerikai cigarettákat, Peer-t, Kent-et, Dunhill-t. A rávalót újságárulással kerestük meg. Vasárnap délutánonként az akkoriban induló Magyar Hírlapot árultuk a Déli pályaudvaron és környékén. Nehéz kenyér volt, de az így szerzett cigaretta csodálatos aromája kárpótolt bennünket.

Belefeledkeztem az akkori életbe, pedig nem akartam. Úgy tűnik, mintha jó lett volna. Jó is volt, de csak azért, mert akkor voltam tizenhat éves. Amikor lányom bejelentette, hogy ő is ebbe az iskolába akar menni, megijedtem. Le akartam beszélni, de hajthatatlan volt. Elitképzőbe akart menni. Elmagyaráztam neki, hogy pontosan az osztálytalálkozó mutatta meg, hogy az elitképző versenylovakat nevel és nem embereket. A középiskola még ne az életre neveljen, hanem adjon szilárd erkölcsi elveket, tanítson emberségre, tudásvágyra, adjon szemléletet. A tanárok mutassanak példát. A tiszteletet érdemeljék ki, ne pedig követeljék meg. Ha tizenévesen az életre nevelnek, abból jó nem származhat. Ráérünk megtanulni a gazemberségeket később. Ha az iskola alkalmazkodásra tanít, akkor nem nevel, hanem idomít. Cukorkával és pálcával szabályoz, megmutatja, hogy miként viselkedjen az alattvaló. Kitüntet, de ha kell megtör, megaláz, megbotoz. Hamis értékrendet ver beléd. Harapsz, ha uszítanak, mert tudod, hogy csontot kapsz érte. Csak azt bőföggöd vissza, amit az órán hallottál, egyéni véleményed nem része a tananyagnak. Ne tudj se többet se kevesebbet, csak annyit, amennyit kell. Többet se tudj, mert megzavarod az órát. Ne tűnj ki, csak abban, amiben ezt elvárják tőled. Ne a vágyaid irányítsanak, hanem az elvárásoknak felelj meg maximálisan. Végezz mozgalmi munkát, légy lojális tanáraidhoz. Tehát nem volt jó, vagyis nem volt annyira jó, mint amilyen lehetett volna. Most már mindegy. Teljes bizonyossággal tudom, hogy halandó vagyok.

Meghallgattam az egyenként elmondott életutakat. Le voltam sújtva. Első gondolatom az volt, hogy senki nem vitte semmire. Természettudományi képzésben az ország első három iskolája között voltunk. Senkiből nem lett egyetemi professzor, pedig ebből a csapatból kellett volna legyen legalább 4-5. Összesen két embernek volt tudományos fokozata. Vegyészmérnökből biztosítási szakértő, agrármérnökből szakszervezeti aktivista, tudóspalántából vállalkozó. Ez lett belőlünk. Alkalmazkodtunk a világhoz ahelyett, hogy megváltoztattuk volna. Túl jól sikerült az idomítás.

Mi történt velünk? Erre a kérdésre csak hónapokkal az érettségi találkozó után tudtam válaszolni. A felelet pedig nagyon egyszerű. Megöregedtünk. Ennyi. Még soha nem vágott orrba ennyire a saját korom. Előtte elfogadtam az idő múlását, tudtam, hogy elmúltam negyven, de nem izgatott különösebben. Eddig a találkozóig. Most értettem meg, hogy mitől növekedett meg a beleim aktivitása, amikor belépek az iskolába. Azt hiszem többé nem megyek érettségi találkozóra.

A Bánhegyi háza

Egy Bánhegyi nevű emberé volt az a kispesti ház, ami a Jókai utca 170/a alatt állt. Nem ismertem ezt az embert, de arra tisztán emlékszem, amikor nagyapám azt mondta „Én a Bánhegyi házába nem építtetek cserépkályhát”. Kis szoba konyhás ház volt. Előkertje nem volt, a szoba ablaka közvetlenül az utcára nézett. A berendezés meglehetősen vegyesnek volt mondható. Két tölgyfából készült ágykeret, rugós ágybetét és lószőr matracok alkották nagyszüleim ágyát. Ezekre merőlegesen volt a szelön, amit igencsak durva ágytakaró, cserge fedett, fejrésze enyhén magasított. A szelön lábai szép, hengersizmetrikus, esztergált fából készültek. Egy samottal bélelt szenes kályha állt szobában az ajtótól jobbra. A balkéz felőli falnál egy diófa szekrény volt, ettől jobbra egy nem is tudom micsoda. Ezt a bútort a dédapám faragta. A fél falat beborította. Egy hatalmas tükröt fogott körbe a nyírfára emlékeztető faragvány. Leginkább a ma használatos előszobafalra emlékeztetett. Volt még egy ovális asztal és egy tükrös mosdó is a szobában. Ha mindehhez hozzá vesszük, hogy az egész szoba nem volt több húsz négyzetméternél, akkor joggal mondhatjuk, hogy ez egy bútorraktár. Igen, de másrészt viszont egy élet munkájának gyümölcse. Ennyi maradt meg Máramaroszigetről. Menekülni kellett, ezek fértek fel a szekérre. Elfelejtettem, hogy függött még a falon egy fából készült ingaóra, két réz súllyal és réz ingával - ma az irodám falán lóg és még mindig mutatja a pontos időt. Félóránként csinált valamit ez az öreg alkotmány. Egészkor annyit ütött ahány óra volt, félkor pedig egyet. Nagyapám kedvenc találós kérdése volt hozzám, hogy mikor üt háromszor egyet egymás után az óra (a válasz: fél egykor, egykor és fél kettőkor). Érdekes képek lógtak a falon. Többnyire régi fényképek: Mamuka, Keresztmama, Homonnay nagypapa (az én dédapám). Egyiküket sem ismertem személyesen, de mégis jó ismerőseim voltak. Sok történetet hallottam róluk. Családi tragédiák, szegyenek, haragok, vendégségek. Kellettek ezek a képek, hiszen ők voltak a nagyszüleim régi családjá, a gyökerek, a hátrahagyott otthonuk illata, a biztonságuk. A szülők, a gyerekkor, a keltészta szagú Karácsonyok, a megerjedt, hulló szilvák illata. „Ez itt csak a Bánhegyi háza, minek ebbe cserépkályhát építeni. Ha bezzeg ez itt a Madách vagy az Ipar utcai ház lenne, akkor építenénk, nem is akármilyet. Ide nem kell semmi, itt csak lakók vagyunk. Azt a pár évet, ami még hátra van, kihúzzuk itt”. A konyhát kifelejtettem a felsorolásból. Ott is volt sok érdekes dolog. A legkülönösebb darab egy villa volt. Még Szigeten vette Ili (azaz a nagy) jóval a háború előtt. Fémnyelű, matt, nem rozsdás villa, amely ferdén le volt kopva. Úgy nézett ki, mint az orgona, ahogy a sípok egyre rövidebbek. A kopást Nagytata csinálta, mert évtizedek óta ezzel a villával vakarta ki a lábos aljára ráégett káposztás tészta, vagy a grenadir marsch maradványát. Ili vett neki egy másik hasonló fazonú villát, de ő mindig csak ezzel akart enni. Sajnos ez a villa már nagyon régen elveszett, ami nem is csoda, hiszen a Nagypapa meghalt 1965-ben. Szép kort ért meg, 80 évesen hagyott itt minket. Megborzongok, ha arra gondolok, hogy 1885-ben született. Ferenc József ekkor még csak középkorú volt. Vannak fényképeim, ahol első világháborús katonaként látom lövészárokban, vendéglőben, hegedűvel a kezében, szép asszonyok társaságában. Bármilyen öregén halt is meg, ő is volt fiatalember. Látom a fényképeken, hogy mulatott, udvarolt, parádézott, még házasságot is tört, ha igazak a családi pletykák. A fényképalbumból süt az egyik szépasszony iránt érzett szerelem. A fénykép már van vagy 95 éves, mégsem hűlt ki. Hol van már az a világ. Ma már nem is Magyarország. Senki nincs már ott, aki tudná, hogy ki van a fényképen. Én is csak a nagypapát ismerem. Már a Jókai utcában is alig vannak olyanok, akik tudnák, hogy ki van a fényképen. A villánál hagytam abba, a ferdére csiszolt villánál, ami az egyik kopott fiókban csücsült. A konyhában volt egy lóca is, amin a vizes vödör állt, mivel a folyó víz nem volt bevezetve a házba. Egy kerti csapról hordta be a vizet a nagypapa minden nap, ahányszor csak kellett. A Bánhegyi házába nem vezeti be a vizet, pedig akkor nem kellene a fagyos napokon vastagon rongyokba bugyolálni a csapot és félni, hogy a

nagy hideg mikor veri szét a vízvezetékét. „Akkor sem kell a víz, inkább vödörözök”. Mint ahogy az ajtókat, ablakokat sem festi le az idegen házban. Az ajtók, tokok valaha barnák lehettek. A rajtuk lévő festék teljesen összeaszalódott. Kőkemény, rücskös bőrszerű képződménnyé alakult a valaha fényes, lakkozott felület. Savanykás, öreg festékszagot éreztem, amikor az orromat nekinyomtam az ajtófélfának. Víz nem vezet, ajtókat nem mázoltat, cserépkályhát nem rakat. Amikor hazahozták a mentők a kórházból meghalni, sírva simogatta meg a kertkaput, pedig az is a Bánhegyi volt. A múltja viszont egyedül az övé. Az emlékei, a régi idők dicsősége úgyszintén. Itt Pesten, pontosabban Kispesten ki az ördög tudta, hogy ők kik voltak Máramaroszigeten, Sugatagon, Aknaszlatinán, Szatmárnémetiben. Ha levelet kaptak - nagy ritkán, ünnepek, névnapok alkalmából -, akkor a postás és a pletykás szomszédok legfeljebb a címzésből tudhatták, hogy Nagytata ki volt. Néha a levelező lapon olvasható titulus csak tanfelügyelő, máskor tankerületi főigazgató volt. A nagymamáról, Iliről tudták, hogy tanítónő, hiszen a háború után még tanított pár évet a Rózsa téri iskolában. A szomszédok csak Tanító néninek hívták. Ő is különös emlékként maradt meg bennem. Érdekes, hogy az arca nem élesebb, mint Nagytatáé, mert miután árván maradt, teljesen elbizonytalanodott, karaktere szétesett, arcéle megtört, elindult a leépülés lejtőjén. Vagyis ők ketten, egyformán élesen, abból az időből maradtak meg nekem, amikor még együtt voltak. A nagypapa halála utáni időszak már egy másik történet. 1945-ben elhagyták Romániát és soha többé nem mentek vissza, mert nem volt tanácsos hazamenniük. Sokszor eljátszottam a gondolattal, hogy mi lett volna, ha kint maradok Amerikában 1986-ban és a kommunizmus nem omlik össze. Vajon kibírtam volna? Szerencsére hazajöttem és összeomlott. Ők viszont nem mentek haza és mégis kibírták, mégpedig a Bánhegyi házában. Apám, aki joghallgató volt a budapesti egyetemen hiába beszélt az öregnek, már jóval 45 előtt „Apus adjanak el mindent, a házat, a bútort és költözzenek Pestre. A bécsi döntés bizonytalan”, de ő nem akart. „Most végre újra itt vannak a magyarok, gőzerővel építenek közműveket (pl. Déda-Szeretfalvai vasút), meg mindenfélét”. Nagy árat fizetett azért, mert nem hallgatott a fiára. Ott maradt egy élet munkája, két ház berendezve. Itt meg várta őket a Bánhegyi háza. Szegény apámra senki nem hallgatott, sem nagyapám, sem anyám 56-ban. Mindenki maradni akart. Ma már teljesen mindegy, hogy ki mit akart. A függöny már rég lement, a szereplők majdnem mind nyugodni tértek, csak én körmölöm a krónikát sápadt gyertyafénynél.

Kicsi gyerekként imádtam Nagytatáéknál lenni. Rám ragadt az önbizalmuk, éreztem, hogy ők valakik. Sokat foglalkoztak velem. Meséket olvastak nekem, verselni tanítottak, zongora órára vittek és Ili nagyon finomakat főzött. Sokszor csak az én tiszteletemre készített bizonyos dolgokat. Leírom az egyik ilyen kedvencemet, a habos kiflit. Milike (az anyukám) ma is sokszor készíti. Ennek az édességnek a szeretete tovább öröklődött a következő nemzedékre, mert a lányom is imádja. No de lássuk, hogyan is készül a habos kifli.

Kezdjük a munkát reggel. Vegyünk négy kiflit, lehetőleg olyat, amit a pék nem fújt fel szalakálival. Vágjuk fel 1.5 - 2 cm-es karikákra. Tegyük félre. Lassú tűzön forraljunk fel 2 l tejet csipet sóval. Tegyük bele két rúd félbevágott vaniliát vagy négy csomag vaniliás cukrot. Három tojás sárgáját csomómentesre keverjük össze hat evőkanál cukorral, egy csapott evőkanál liszttel, majd a masszát egyenletes kevergetés mellett adjuk hozzá a lassan gyöngyöző, forrásban lévő tejhez. A legbiztosabb módszer a tej odakozmálása ellen, ha mindezt vízfürdőn csináljuk. Amikor a vanília sodó eléri a kívánt sűrűséget, keverjük bele egy evőkanál rumot, majd tegyük bele a kifli karikákat. A három tojás fehérjét verjük fel kemény habbá, miközben adjunk hozzá egy kanál cukrot és egy evőkanál baracklekvárt. Az így kapott rózsaszínű habbal fedjük be egyenletesen a sodóban úszkáló kifliket. Hűtsük ki az egészet. A koraesti elfogyasztásig hagyjuk a hűtőben. Másnap is kitűnő az íze, de a kiflik addigra már nagyon elázhatnak.

Fejedelmi édesség. Egyszerű, de páratlan. Már az illata is csodálatos. Magyarországon és Székelyföldön az ilyesmit öntött kiflinek hívják, csakhogy nem pontosan ezt. Az öntött kifli egyszerűbb és főként meg sem közelíti ennek a szatmári finomságnak az aromáját.

Ili nagymamám más konyhai dolgokban is verhetetlen volt. A legegyszerűbb étkeket is gasztronómiai csodává tudta tenni. A főzésben az a fantasztikus, hogy apró trükkök millióit használja egy gyakorlott háziasszony vagy egy főzni szerető férfi. Ezek többnyire nem tudatos cselekvéssorok, amiket eszébe sem jut leírni, ha éppen papírra kívánja vetni valamely receptjét. Leírok még egy érdekes körítés receptet. Gyerekként sokszor készítette Ili nagyanyám. Aztán feledésbe merült. Már jócskán felnőtt voltam, sőt már a főzőtetés hódolója, amikor anyukám elmesélte a pirított gríz receptjét, mert erről van szó. Elképzelni sem tudtam, hogy ehető lehet-e egyáltalán. Az előítélet dolgozott bennem, hiszen a tejbegríz édes. Aki szereti a pörkölteket, paprikásokat és a lecsót, az feltétlenül próbálja ki. Amihez illik a tarhonya köret, oda jó lesz a pirított gríz is.

Vegyünk egy fél csésze grízt. Forrósítsunk meg pár kanál olajat, majd tegyük bele a grízt. Állandó kevergetés mellett nem túl erős lángon pirítsuk barnára a grízt. A barna inkább sötétbe hajló legyen, mintsem világos. Ha megpirult, lassan öntsük fel annyi vízzel, amennyi a gríz térfogata. Sózzuk meg, hiszen sós körítést készítünk. Akkor jó, ha szép barna, ha nem tejbegrízszerű a sűrűsége, ha a gríz szemek belseje is megpuhult. Azt tanácsolom, hogy aki csak a bécsi szeletet szereti, az ne próbálja ki ezt a receptet. Viszont minden nyitott, kísérletező kedvű gurmandnak jó szívvel ajánlom.

Több recepttel már nem untatom Önöket, pedig rengeteg speciális, tájjellegű étket tudok elkészíteni. Ha majd valaha szakácskönyv írásra adom a fejem, leírom valamennyi erdélyi és szatmári receptemet.

Teljesen elkalandoztam a Bánhegyi háztól, pedig még sok minden érdekességet nem említettem. Itt van mindjárt Zsohár - nagyszüleim csak így hívták egymás közt, se Zsohár úr, se Zsohár elvtárs, nekem persze Zsohár bácsi. Ő is lakója volt a háznak, pontosabban egy másik háznak, ami ugyanezen a telken állt, és ennek is a Bánhegyi volt a tulajdonosa. Ilyen házat azóta sem láttam. Maximum 20 négyzetméter alapterületű lehetett. Egyetlen szobából állt. Egy sötétzöldre festett tömör fából készült külső és egy felül üvegkazettákból álló belső ajtó állta útját a téli viharoknak. A háznak ablaka nem volt. Ha Zsohár elment otthonról a külső ajtót is bezárta. Ha hazajött a munkából, akkor csak a belső ajtót tartotta bezárva, sőt nyáron gyakran ezt is kinyitotta. Különösen nyári reggeleken figyeltem nagy izgalommal, hogy mit csinál a Zsohár. Különös emberke volt. Azt hiszem soha nem beszéltem vele. Agglegény életet élt, nőt sosem láttam hozzá bemenni. Nagyon erős szemüveget viselt. Ha nyitva volt az ajtaja, igyekeztem valamilyen ürüggyel az ajtó közelébe férközni, mert rettentően kíváncsi voltam rá. Leskelődtem, amikor otthon volt (ha nem volt otthon, akkor nem tudtam leskelődni, mert nem volt mit és hol. Se ajtaja, se ablaka). Mindezek ellenére sikerült megfigyelnem sok mindent. Két falra szerelt konzol tartotta a kézmosóját. WC természetesen nem volt a szobában, mint ahogy a nagyszüleim házában sem. Viszont titokzatos illat szivárgott ki a helyiségből. Reggel, mielőtt dolgozni ment volna Zsohár úr, szépen megmosdott. Talán kékvörös márkájú szappant használt, ami akkoriban egy volt a kettő közül (a másik a Caola szappan volt). Mindkét szappan finom, u.n. tisztaság szagot árasztott. Talán levendula adhatta az illatát. Kis fekete bakelit tálkában borotva szappanból habot kevert, amit felkent a képére. Várt néhány percet, majd elkezdte egy Rotbart márkájú pengével levágni a szakállát. Csodáltam, mint valami mestert. Ha végzett a habbal, gondosan lemosta az arcáról a rászáradt maradékot, majd szárazra törölte. Végezetül bekente az arcát Pitralonnal (ez egy akkori after shave volt, ami illatosított tömény alkoholból állt). Ezután szépen felöltözött és elment

dolgozni. Soha nem láttam nála senkit. Még a nagyszüleimmel sem láttam beszélni, pedig tudtommal nem voltak haragban. Se barátja, se kollégája, se nője sose jött el hozzá látogatóba. Későn ment el, későn jött haza. Hétvégén sem ment sehova, csak hallgatta a Pacsirta rádióját. Meleg mély hanga volt a Kossuth rádió bemondóinak. Kicsi gyerekként is sivárnak és szomorúnak láttam Zsohár életét. Huszonöt évvel később egyszer láttam a Határ útnál, a 42-es villamoshoz ballagott, már eléggé roskatag öregként. Nem mertem megszólítani, pedig annyira kíváncsi voltam, hogy mi lett vele. Akik megvették a Bánhegyi házát a nagymama halála után, azok biztosan kirúgták szegény ördögöt. Valahol Kispesten maradhatott, de hol és mit csinált azóta? Vajon még mindig Pitralont használ? Azóta sincs senkije? Ahogy elnéztem a koraesti lámpafényben szerintem nincs. Rajtam kívül ki emlékszik rá? Tudja valaki, hogy hol született, kik voltak a szülei, a nagyszülei honnan menekültek? Tudja-e valaki, hogy ki volt ő? Majd-nem biztos, hogy senki sem tudja, hiszen én sem tudom.

Egy cselédlány szaga

A legtöbb ember elképzelhetetlennek tartja, hogy a kommunizmus kellős közepén létezzen olyan ház, ahol egy cselédlány gondoskodik a család kényelméről. Márpedig ilyen létezett. Ismertem is őket személyesen, a családot is és a cselédlányt is. Az utcánkban laktak a túlsó oldalon, az Üllői út felé félúton. A családfő tisztviselő volt valamelyik minisztériumban. A fia is abba az iskolába járt ahová én, de legalább három osztállyal feljebb. Kissé nagyképű gyerek volt, vékony csontú, beesett arcú. Magas építésű volt a házuk, alul homokkő lábazattal, nagy pincével. Gazdag polgári család, tekintélyt parancsoló téglalapú, felül vas kerítéssel. A lakásba soha nem lehetett belátni, még Karácsony este sem, mert az állandóan behúzott függönyön át csak sejteni lehetett, hogy hol vannak a meggyújtott gyertyák. Nagyon bezárkóztak, féltek, azt hiszem. Mint kamasz koromban megtudtam, a félelem indokolt volt. A papa annak idején belekeveredett az u.n. Ónódy-ügybe és sok meghurcoltatásnak volt kitéve. Karrierje derékba tört, pedig nem ítélték el, de mivel „kabátlopási ügybe” keveredett, a bélyeg rajta maradt. Ez a család cselédlányt tartott. Velük lakott a cselédszobában, szinte családtagként. Jóformán gyerekként került a családhoz valahonnan vidékről, ha jól emlékszem Szabolcsból. Nehéz leírni ennek a kis cselédnek a csúnyaságát. Haja csapzott, kócos és zsíros volt, ruhája mindig ugyanaz a világos vászon valami, előtte majdnem ugyanolyan színű kötény, szaga zsíros, hagymás, fokhagymás, izzadt, nem dezodorált. Testalkata magas, vékony, súlyfelesleg semmi. Ehhez társult még egy furcsa járás, nagy hosszú léptek, fel-le mozgó súlypont. Egy rinocérosz a Serengetiben is nőiesebben mozgott mint ő. Amíg én otthon laktam (az utolsó pár évet leszámítva) ez a lány fáradhatatlanul dolgozott, bevásárolt, takarított, kitisztította a cipőket, mosott, vasalt, a főznievalókat előkészítette - mert a főzést a mama csinálta - megágyazott, beágyazott, gyújtóst vágott a fűszárban. Kamasz lányból nagy lány lett, de a munka nem tette szebbé. A bőre még zsírosabb, az arca még színtelenebb lett - noha a haja fekete volt -, a szaga is kicsit még szúrósabb lett. Testileg teljes mértékben felnőtté vált, mentálisan azonban retardált maradt. Az utcában lakó proli fiúk nem egyszer csúfolták, harsányan röhögtek rajta. Megéreztek, hogy képtelen megvédeni magát. Többen úgy hitték az utcában, hogy ez a lány kicsit debil, gyenge elméjű. Lesütött szemmel járt, kócos feje rendezetlen személyiséget sugallt. Ha nem történik meg egy katasztrófális esemény, akkor valószínűleg élete végéig élte volna a bugyuta, gyámolításra szoruló, teljesen önállótlan cselédlány életét együgyű boldogtalanságban. Csakhogy az MSZMP ki tudja hányadik kongresszusa előírta, hogy a dolgozó népnek, a munkásságnak és a vele szövetséges parasztságnak lakásokat kell építeni Budapesten. Ez így rendben is lett volna, a cselédlány élete sem fordult volna fel fenekestől, ha nem Kispesten akarják felépíteni azokat a panellakásokat. De sajnos ott akarták. Emiatt a kerület legszebb házait lerombolták, kertvárosi munkáskerület jellege megszűnt. Helyette proli jellege felerősödött, sőt mondhatni lumpen proli jellegű lakosok jelentek meg az egyszerű melósok helyett. A Traktor kocsmák közönsége átalakult. Az egyszerű részeg melós és csendes alkoholista eltűnt, helyette megjelentek az új jövevények, az új alkoholisták, verőemberek, autótolvaj bandagok, védelmi pénzek szedői, agresszív, amerikai-mádó játékautomata buzeránsok.

Már megint elkalandoztam, hiszen Kispest panelvilágáról nem is akartam írni. Ezt a világot már nem ismerem. Nem is akarom ismerni. Ezek a mai utcák már mind aszfaltozottak, szemben a régiekkel, amik porosak voltak, sokszor csak kavicsal leszórva. Csak azok nem voltak porosak, amiket pakurával bespricceltek. De szép is volt! Ha biciklis tévedt a frissen olajozott útra, az biztosan nem úszta meg szárazon. Meghemperegve az olajos sárban még a

legjámborabb gyermek is olyan lett mint az ördög. Ma is van egy heg a térdemen, amit az olajos úton való biciklizéskor szereztem.

No de mi lett a cselédlánnyal? A házat kisajátították. Nagy pánik tört ki. A háziak kaptak egy szép nagy lakást valahol a Csengery utcában. Hiába volt szép nagy, de akkora mégsem volt, hogy ott egy cseléd is elférjen. Mégsem lehet azt írni a reklamáló levélben, hogy „Kedves Elvtársak, Tisztes polgári család vagyunk. Híven követjük a magyar polgári hagyományokat. Feleségem életét kitölti a gyermeknevelés. A házimunkát nem tudja elvégezni, ezért évtizedek óta cselédet tartunk. Így kérjük, hogy a felajánlott ingatlan helyett egy lényegesen nagyobbat szíveskedjenek adni”. Nem tudom, hogy pontosan mi volt a levélben, ha egyáltalán volt levél, de tény, hogy a házat lebontották, az új lakásba beköltöztek, a cselédlány pedig ott állt megfürödve. Se lakás se megélhetés. „Vissza Szabolcsba? Nem, azt már nem! Eddig tartoztam valahova, volt családom, még ha a hierarchia alján léteztem is. A megélhetésem, még ha szerényen is, de biztosított volt. A fizetés szinte csak zsebpénz, de koszt, kvártély, elég nekem. Élek, létezem, vegetálok. Most mi lesz velem. Nincs ki gondoskodik rólam, nincs szállásom, pénzem, de még férjem sincs. Most jövök rá, hogy milyen gyökértelen vagyok ebben a nagyvárosban. Mit tegyek, menjek a Dunának vagy igyak lúgot mint egykori meg-ejtett elődeim.” Nem ivott lúgot és nem ment a Dunának. Ne felejsük el, hogy akkoriban hivatalosan nem létezik munkanélküliség, olyan, hogy hajléktalan, ismeretlen fogalom. Pár év múlva láttam őt és szinte meg sem ismertem. Nem akartam hinni a szememnek. Amit láttam, az annyira hihetetlen volt, hogy kételkedtem valóságos mivoltában. Pedig ő volt. Ugyanaz a magas, fekete, hosszú léptű, fel-le liftező járású nő, de mégis egészen más. Magas, vékony, fekete, de jól fésült és bodorított, dauerolt. Az arca vékony, csontos, mint régen, de bőre bepúderezve, sehol semmi zsír, száján enyhe piros rúzs, sehol egy bibircsók, mint anno. Körmei kilakkozva, pirossal. Ruhája szerény, de mégis elegáns. Világos ballonkabát, szoknya, lábán kecses körömcipő. Pillantásom a vádlíjára esett, amely cselédkorában olyan szőrös volt, mint egy őzláb. Most semmi szőr, csak a formás lábszár. És ami minden eddigit felülmúl: sugárzó, önbizalommal teli, értelmes tekintet, finom, nem hivalkodó női illat. Amikor szembe jött velem, először csak ránéztem. Aztán ráismertem és elkezdtem bámulni. Tátva maradt a szám és olyan ostoba képet vágtam, mint még soha. Megálltam, mert a probléma feldolgozása lefoglalta az agyam teljes kapacitását. Ott álltam, amikor elhaladt mellettem. Még köszönni sem tudtam neki, pedig akartam - noha cseléd korában nem voltunk köszönő viszonyban. Csak álltam megigézve, mintha Brigitte Bardot jött volna velem szembe. Bármekkora kapacitással dolgozott is agyam, nem tudta feldolgozni az eseményeket. Egyszerűen csak rögzítettem a látottakat és a későbbiekre halasztottam az eset kiértékelését. További információkra volt szükségem. Később megtudtam, hogy mi történt vele. Amikor a házat lebontották gazdái nem tudták (vagy nem akarták) magukkal vinni. Egy utcabeli jó asszony segített neki állást szerezni. A lőrinci KISTEX-ben kapott munkát, a munkásszállón pedig egy ágyat. Nem sok, de a Dunánál jobb. Szalmaszálnak éppen megteszi. A feladat gigászi volt. Közel harminc évesen be kellett illeszkedni egy soha nem látott világba. „Itt nincs papa, mama, gyerek, nem ismerem az elvárásokat, a kolléganők élcelődnek, a melósok röhögnek rajtam, ez maga a pokol. Én Istenem, miért is nem mentem vissza Szamosangyalosra”. A kolléganők egy idő múlva leszálltak róla, mert látták, hogy a munkáját szépen elvégzi, mindent elintéz, amit rábíznak, ha valamit nem ért, megkérdezi. Megbízható, jó szövőnő lett belőle. Az élcelődés viccelődéssé szelídült és időnként tapintatos tanácsokat is kapott az öltözködésére vonatkozóan. Két-három kolléganő kezelésbe vette és elhatározta, hogy embert faragnak belőle. Szisztematikusan megtanították arra, amit egy nőnek tudnia kell öltözködésről, sminkről, praktikákról, a viselkedésről, a szexről. Jó tanulónak bizonyult és a tananyagot kamatoztatni is tudta a gyárban. Fokozatosan megjött az önbizalma, rájött, hogy ő nem is rút kiskacsa, hanem egy kedves, szorgalmas, talpraesett, szolgálatkész szövőnő, akit szeretnek a kolléganői és a

főnökei. Ez az önbizalom kezdett meglátszani rajta. Napról napra lett egyre bátrabb, egyre magabiztosabb, hiszen már ezt a környezetet is kezdte jól ismerni. Már nemcsak a cselédszobát, a házat és háziakat, a konyhát, a közértest ismerte, hanem a tömegközlekedést, a portást, a szövőnőket, a bérelszámláló lányokat, a kisleányokat meg a művezetőt, a TMK lakatosokat, meg azt a kajla Józsit, aki mindig azzal ugratja, hogy egyszer úgyis elveszi feleségül. Mostanra megtalálta a helyét az új hierarchiában. Ez a környezet ráadásul sokkal érdekesebb, mint az előző, a biztonságos, az ingerszegény. Azt hiszem, hogy ami miatt meg kellett állnom, az nem az alapvetően megváltozott külső volt - pedig higgyék el, hogy az is megrendítő erejű változásról árulkodott - hanem az a tekintet, amiből kiolvastam a fentieket, amiből megértettem, hogy „Látod mivé lettem? Ugye nem hitted volna. Most boldog vagyok, mert az vagyok, aki vagyok és nem az aki voltam. Rövidesen férjhez megyek, gyerekem is lesz maholnap. Lakásunk még nincs, de rengeteg erőm van és tele vagyok tervekkel”. Irigyeltem ezt a nőt, mert birtokában volt valamiféle bizonyosságnak. A szövésen kívül szinte semmit sem tudott, kivéve azt az egyet, hogy mi az első főkomponens. Ezt sem tudta, mint inkább érezte.

A tavaszi föld szaga

A tél vége felé, amikor már hosszabbak a nappalok, többet süt a nap, melegebb a levegő olvadni kezd a hó, az utak jégbordái alól állandóan nedvesség szivárog, összetömörödnek a hókupacok. A papszigeti holtág jege alól már régen kibújt a Duna, csak az árnyékos partszakaszokon van még vékony jég. Ahol a földre rásüt a Nap, megolvad minden. Csak éjszakánként fagy meg újra egy-egy tócsa, de sosem fenéig. A föld viszont teljesen sáros, minden átázott a hosszú tél alatt. Ahol agyagos a talaj, ott jobban csúszik, mint a jég. A füves területek is síkosak, süppedősek. Az útpadkákra rámenni életveszélyes. Ilyenkor még a kerti munkák is nehezen végezhetők a mindent elborító víz miatt. Az emberek már a tavaszra gondolnak, pokolba kívánják a telet - kivéve a síelőket, akiknek ez az igazi síszezon, persze az Alpokban - vágynak a napsütésre, a szabad levegőre. Az ilyen tél végi hétvégéken telik meg robbanás-szerűen Szentendre belvárosa és válik kibíráhatatlan zsibvásárrá, az őslakosok számára kerülendő, katasztrófa sújtotta övezetté. Előfordul, hogy már február elején ránk köszönt ez az állapot, de van úgy, hogy csak pár héttel később.

Sárika csendesen eltávozott közülünk. A Karácsonyt már nélküle ünnepeltük. Józsikó, az özvegye eljött, ahogy előzőleg minden évben, hogy együtt legyünk egy évben egyszer, mindannyian. Sok vidám, Szilveszterre emlékeztető hangulatú Karácsonyt éltünk meg. Előfordult, hogy néhány pohár pezsgő után trágár dalocskákat énekeltünk. Ez a Karácsony azonban nem volt vidám. Sárika pár hónapja, Incike alig két éve hagyott el bennünket. Mitől lett volna jókedvünk. Józsikó szerette az italt, némi túlzással úgy is fogalmazhatnánk, hogy alkoholista volt. Minden alkalmat megragadott az ivásra és mást is szívesen ösztökölt, sőt saját italát is önzetlenül megosztotta velünk, ha úgy hozta a sors, hogy nem volt elég innivaló. Nagyon szerette a sört, különösen, ha valamilyen gyorsítót is ihatott mellé, mint pl. egy-két fél deci barackot, szilvát, de ha kellett, megitta a rumot, a Vilmos körtét, a vodkát is. Ezen a Karácsonyon Józsikó már „beállítva” érkezett meg. Máskor is bedobott valamit, mielőtt megjöttnek volna, de most teljesen elázva érkezett. Lábán különböző színű zokni volt, a cipőjét pedig „kacsaláb” vette fel, vagyis a bal cipőt a jobb lábára, a jobb cipőt a bal lábára húzta. Úgy állt az ajtóban, mint Dagobert bácsi Walt Disney rajzfilmjeiben. Örülten nevetséges volt, én mégis végtelenül szomorúnak találtam, miközben kínozott az elfojtott röhögés. Sárika temetése után többször meglátogattuk, hogy könnyítsünk a magányán. A látogatásaink rendre ivászatba torkollottak, melynek végére Józsikó általában totálkáros lett. Egyre kevésbé vállaltuk az ezzel járó megterhelést és ritkultak a látogatásaink. Ha meghívtuk, sosem jött el. Talán tudta, hogy merev részegen nem tudna hazamenni.

Történt egyszer, az említett Karácsony után, hogy egy szép kora tavaszi, tél végi hétvége készült ránk köszönteni. Felhívtam a Jóskát, hogy menjünk ki Bogdányba, a víkendházukba körülnézni, szívni egy kis jó levegőt. Tetszett neki az ötlet, sőt hozzátette, hogy ne csak jó levegőt szívjunk, hanem menjünk busszal és látogassuk meg az összes útba eső kocsmát. Nem vagyok absztinens, miért is ne, gyerünk. A szentendrei HÉV végállomáson találkoztunk. Megöleltük egymást, örültünk a tavasznak és egymásnak. Hideg volt, alig több nulla foknál. Gondoltam, hogy sietünk a buszhoz, mert mindjárt indul Bogdányba. „Nem úgy van az, hogy Hübele Balázs módjára nekimegyünk az első busznak. Azt mondtuk, hogy az összes útba eső kocsmát végigjárjuk. Itt van mindjárt a közelben a Sárga Csikó”. Igaza volt, mert a Sárga Csikó valóban egy lépésre volt a HÉV-től. Bementünk. Pár fokkal melegebb volt mint odakint, de sok fokkal bűdösebb is. Olajos padló borította söntést. Józsikó rendelt két fél vodkát meg két sört. A vodkát bedobtuk, a sört pedig csendesen elkezdtuk iszogatni. Rágyújtottunk,

pőfékeltünk, ittuk a sört. Próbáltam valamiféle beszélgetést kezdeményezni, de nem arattam nagy sikert. Hamar ledöglött minden próbálkozásom. Javasoltam, hogy menjünk vissza, mert lekéssük a következő bogdányi buszt is. Felhörpintettük a maradék sört és eltávoztunk. A busz még nem állt be a pályaudvarra és egyébként is hátravolt még tíz perc az indulásig. Józsió javaslatára a busz pályaudvaron lévő nyitott talponállóban bedobtunk fejenként három cent barackot. A busz befutott, a jegyet megváltottunk, leültünk, indult. A kinti csípős, szeles hideg után élveztem a buszban lévő kellemes meleget, amit csak fokozott az erős napsütés hatása. A gyomromban lögybölődő italok békésen keveredtek egymással. Időnként kis sörgőz jött a felszínre, de nem okozott nagyobb riadalmat. A pálinkák hatására Józsiónak is megoldódott a nyelve. Beszélt az új életéről, a megélhetés nehézségeiről, hogy pornó novellákat is kénytelen írni, mert a fizetéséből nem él meg. Semmi megrökönyödnivalót nem találtam abban, amit mondott, hiszen mindenki úgy él meg, ahogy tud. Kellemesen végigdiskuráltuk az utat. Mire Bogdányba értünk, már olyan melegünk volt, hogy nyitott kabáttal szálltunk le a buszról. A buszmegállóval szemközt volt egy kiváló kocsmá - nothing special, ahogy egy svájci barátom felesége elegánsan kifejezi azt, hogy szar. Egy helyiség, néhány asztal székekkel, hatalmas biliárd asztal, dákók, gomba vagy valami hasonló, két fehér és egy piros csontgolyó. Pléh borítású söntés, kocsmaszag, cigaretta füst. Csendesen ücsörgő falubeliek, munka előtt, munka után, munka közben. Finom meleg pogácsa is van az asztalon. Elsőrangú sörkorcsolya. Nekünk nem kellett korcsolya, mi már teljesen be voltunk melegedve. Két fél szilva, két sör, aztán még egyszer ugyanez. Nem tudom pontosan mennyi idő múlva továbbálltunk. A Nap egyre melegebben sütött, a kedvünk is még tovább javult. Csak azt nem értettem, hogy miért nem olvad jobban a jég, amikor ilyen meleg van. Elég sokat gyalogoltunk, mert tévedésből eggyel hamarabb szálltunk le, mint kellett volna. Sebaj, elsétáltunk a következő kocsmáig. Ezt nem ismertem, valami új hely lehetett közel a Dunához. Mielőtt beléptünk, még éreztem a közeli víz szagát. Fél szilva fejenként sör nélkül, mert már addigra percenként meg kellett állnunk pisilni és ne tévesszük szem elől, hogy nem külterületen voltunk. Mire megittuk a szilvát, megint megtelt félíg a hólyagom, de úgy gondoltam, hogy majd később elintézem. Tisztában voltam vele, hogy berúgtam és ebből baj lesz. Én sosem iszom annyit, hogy elveszítem a tudatom, a gyomrom előbb mondja fel a szolgálatot. A tudatom rendben volt, de a torkom kiszáradt és állandó szesz és cigaretta szagot éreztem. A Duna szag már elmúlt. A lábamon bizonytalanul álltam, de határozottan tudtam menni, ha nem is mindig egyenes vonalban. Felfelé botorkáltunk a hegyoldalon. Már be sem gomboltam a sliccemet, csak megálltam az út szélén, ha kellett. A Nap barátságosan sütött le ránk. Az ágakon sehol egy levél, messze be lehetett látni a kertekbe. A hegyoldalon csordogált a víz, a hólé. Jég már sehol sem volt, és hó is csak foltokban. A hírhedt bogdányi agyag azonban jobban csúszott mint a jég. Egyszer el is csúsztam rajta, amikor nem vettem észre a magas útpadkát és a cipőm megcsúszott a sáros agyagon. Térdre estem, a farmerom sáros lett, de semmi komoly. Amikor felértünk a Csapás dűlőre megálltunk és megcsodáltuk a panorámát. Olyan tiszta volt az idő, hogy még a távoli Csóványost is láttuk. Az út sárosabb volt, mint eddig bárhol. Ráragadt a cipőnkre és mint valami tuskólábúak próbáltunk előre haladni. A tavaszi föld szagát egyre erősebben éreztem, minél több sár tapadt a cipőmre és a nadrágomra. Nagy nehezen felértünk a telekre. Leültünk a telek alján lévő lépcsőre, mert a kaptató minden erőnket kivette. A kertkapu zárva volt. A Gyuri bá által hegesztett kapu egy lánccal volt hozzálakoztatva egy vasoszlophoz. Józsió elővette a tutto lakat kulcsát és beillesztette a helyére. Megpróbálta elfordítani, de nem ment. Egyre durvábban kezdett bánni a lakattal, ezért jobbnak láttam elkérni tőle a kulcsot és megpróbálni a műszaki ember eszével kinyitni. Én mégiscsak TTK-t végzett, természettudományokban magasan képzett ember vagyok, a lakatokhoz pedig kifejezett érzékem van, szemben a Jósikával, aki irodalmári diplomájával nem sokat konyít egy tutto lakathoz. Próbáltam finoman, oda-vissza tekergetve, durvábban, feszegetve, de nekem sem

sikerült. Teljesen be volt rozsdásodva. Ekkor az irodalom tanárnak zseniális ötlete támadt. Hozott magával egy lapos üveget, melybe még otthon cseresznye pálinkát töltött. Elkezdte a pálinkával öntözni a lakatot, hátha feloldja a rozsdát. Minden hiába, a lakat meg se nyekkent. Elkeseredésünkben megittuk a cseresznyét is. Ha a lakatnak nem is használt, de talán nekünk jót tesz. Ráébredtünk, hogy nem tudunk bejutni a telekre. Ekkor felajánlottam, hogy átmászom a kerítésen és belülről próbálom meg kinyitni a kertkaput. Felmásztam a kapu középső tartójáig, miközben erősen kapaszkodtam a kapu felső részébe, mert a nagy magasság miatt szédültem. Néhány másodpercig tanácstalanul szédelegtem a kapu közepén állva, amikor egyensúlyomat elveszítettem. Vonzott a föld, de én bizony nem engedtem a gravitációnak és vasmarokkal kapaszkodtam a kapu felső szélébe. Ekkor váratlan dolog történt. Elszakadt egy hegesztés és a kapu felső éle kihajlott, miközben az egészet görcsösen szorítottam. Két másik függőleges vas sem bírta a fokozott megterhelést. Velem együtt lehajlottak. Leestem, háttal bele egy mély pocsolóba. A fejem is földet ért, de nem lett bajom, mert a pocsoló tele volt puha sárral. A kabátom, a farmerom, a tarkómon lévő haj is csupa sár lett. Amikor feltápaszkodtam a fejem búbjáról lefolyó agyagos lé befolyt az ingem nyakán. Egy-két szalmaszál is belekeveredett a sárba, ami szintén a kabátom hátára ragadt. Csillapíthatatlan röhögés vett erőt rajtunk. Józsió látta, hogy egy részeg mérnök fele annyit sem ér, mint egy irodalmár, tehát kézbe vette az ügyet. Körülnézett és felfedezett egy fából ácsolt lépcső félét. Olyasmi volt, mintha egy padlás feljárónak a lefűrészelt alja lenne. Ezt nekitámasztotta a kerítésnek és előzékenyen ajánlotta, hogy próbáljak meg így átmászni a kerítésen. Az ajánlatot elfogadtam. Felmásztam a lépcsőn és egy kisebb ugrással szerencsésen földet értem. A sikeren felbuzdulva Józsió is megpróbálkozott. A létra legfelső fokára érve azonban a korhadt lépcső leszakadt alatta - tekintettel a 120 kilogrammos súlyára. Ekkor a súlypontja már a drótkerítés fölött volt. Teste rázuhant, a kerítés feszítő dróttjai azonban erősek voltak és nem szakadtak el, hanem kirántották a két közeli kerítés oszlopot. Egy teherautó sem dönthette volna jobban össze a kerítést. Lába belegabalyodott a drótokba, alig tudtunk kiszabadulni. Most is nagyot nevetünk, de a kedvem már nem volt olyan jó. A gyomrom kezdett kissé rendetlenkedni. Miután kerítést, kaput össze-vissza döntöttünk, felmásztunk a házhoz. Kis eternit házacska volt, deszkából épített terasszal, felette sárga hullámtetővel. Józsió kinyitotta. Beestünk az ajtón. A hűtőben még a nyárról ott maradt rum volt. Abból is kellett húznom egyet. Nem sokkal ezután lefeküdtem az ágyra és hirtelen elaludtam. Egy fok volt a szobában. Józsió nem aludt. Őrizte az álmomat, mert tudta, hogy ha mindketten elalszunk, akkor kihülünk és itt halunk meg. Egy óra múlva felkeltett. Rummal kínált, mert hangosan vacogott a fogam. Az első korty után kiugrottam a házból és egy babarózsa bokorra rákiáltottam, azaz hogy lehánytam szegényt. Ettől megkönnyebbültem, de a reszketésem tovább fokozódott. „Menjünk, mert megfagyok” mondtam. A kis házat bezártuk, a kerítést újra legázoltuk és elindultunk a falu felé. A Nap már nagyon laposan sütött, rövidesen bebújt a hegyek mögé. Szóltanul bandukoltunk egymás mellett. Mindketten úgy néztünk ki, mint a vaddisznók dagonyázás után. Mire leértünk a faluba, megszűnt a vacogásom, pedig még akkor is nagyon fáztam. A gyomrom nyugtalan volt. Egy forró citromos teára vágytam, egy színültig telt kád melegvízre és egy puha ágyra. A buszmegállóban az emberek rosszalló pillantásokat vetettek ránk. Ilyen sáros, agyagos embereket valószínűleg még sose láttak. Félttem, hogy a buszra nem enged fel a sofőr, de meglepő módon nem történt semmi. Talán félt tőlünk. Két nagy darab, alkoholtól bűzlő, sáros férfi, nem ajánlatos összetűzni velük. Amikor a busz Szentendrére ért, elbúcsúztunk egymástól. Ő továbbment Óbudára én meg hazasétáltam. Találkoztam az egyik szomszéd nővel, aki elképedve fogadta a köszönésem. Így még sose látott. A feleségem sem, de még én magam sem láttam magam ennyire kifacsart állapotban. A ruháimat ledobáltam magamról és bebújtam egy színültig telt kád forró vízbe. Utána tizenkét órán át aludtam.

Józsikóval nem találkoztam többé. Pedig szerettem és azt hiszem ő is kedvelt engem. Nem kerestem többé a társaságát, noha egyszer-egyszer beszélünk telefonon. Mindig én hívtam őt. Ilyenkor hívott, hogy látogassam meg, majd iszunk egy jót. Én pedig mindig találtam valami udvarias kifogást, amiért nem értem rá. Ha fenntartom vele a kapcsolatot, azt hiszem rászoktam volna az alkoholra. Így megúsztam az alkoholizmust, de elvesztettem egy embert, akinek pedig szüksége volt rám. Fél éve hallottam, nem sokkal a temetése után, hogy pár évig együtt élt egy még nála is alkoholistább nővel. A szomszédok elmondása szerint lesóványodva, de mégis óriási nagy hassal, a mocsokban elsüllyedve, magányosan halt meg, mint egy kóbor kutya. Három napra rá találták meg.

Gomba szag

A gomba különös élőlény, sem nem növény, sem nem állat, hanem egy harmadik, azaz gomba. Régebben a növényvilág közé sorolták őket - és kényelmi okokból még ma is sokan ott tárgyalják -, de ez bizony hiba, mert az élővilág harmadik élőlénycsoportját alkotják. A zöld növényekkel ellentétben klorofillt nem tartalmaznak. A szerves vegyületeket képesek lebontani és táplálékként hasznosítani. Anyagcseréjük a növényekével ellentétes irányú, táplálkozási módjuk külső emésztés. Nem tagozódnak gyökérre, szárra és levélre, még a szaporodásuk is alapvetően különbözik a növényekétől. Érdekes módon az állatvilághoz már jobban hasonlítanak, de ez mit sem változtat azon, hogy egy harmadik élőlénycsoportot alkotnak.

Kedves szenvedély vagy hóbort a gombaszedés. A gombászok külön kasztot alkotnak. Aki ismeri, szedi és eszi a gombákat, felsőbbrendűséggel tekint le a többi halandóra, akik nem is tudják, hogy miből maradnak ki beszariságuk vagy tudatlanságok miatt. A vadon élő gomba íze semmihez nem hasonlítható. A termesztett csiperke és erdőszéli csiperke között akkora a minőségi különbség, mint a pancsolt kannás borok és egy jó füredi olaszrizling között. Arról nem is beszélve, hogy vannak olyan gombák is az erdőben, amelynek üzemi termesztése nem megoldott. Ilyenek pl. a vargányák, melyeket csak tölgyesben, bükkösben lehet szedni. Ízletes vagy királyvargányából készült gombapörkölt vagy gombás tojásrántotta után az ember már soha többé nem akar enni pincében termesztett laska gombát, de még csiperkét sem. Ugyanígy van ez a szegfű gombával is. Ha egyszer megkóstoltál egy szegfűgombából készült levest, többé nem akarsz mást enni. Vannak persze emberek, akiket ez nem lelkesít, de mint tudjuk olyanok is vannak, akiket semmi nem érdekel igazán. Ők nem lelkesednek semmiért. Ők azok, akik nem élveznek, nem ismerik a szenvedélyt, de nem is nagyon szenvednek, csak úgy vannak. Bejárnak dolgozni, felveszik a fizetésüket, nem veszekszenek, vigyáznak a kilóikra, szeretnek maguk előtt tolni másokat, mert nem vállalnak kockázatot. Magasabb beosztásba általában akkor kerülnek, ha szürke főnökre van szükség. Nemigen lázadnak, még ha fortyognak is nagyritkán, de sosem robbannak. Nem káromkodnak és minden második hétvégén lemossák az autójukat. Tulajdonképpen félnek mindentől, ami nem kiszámítható, nem megszokott, nem rutin. A világ tele van ilyen nem szokványos dolgokkal, tehát félelmetes. Ide tartoznak a gombák is. A tudatlan számára titokzatos, veszélyes, ördögi.

Valószínűleg sokkal érdekesebb lenne a gombák helyett a forradalmak, diktatúrák, cellák kulisszatitkait fessegetni, mint nem megszokott, nem kiszámítható, veszélyes dolgokat. Be kell vallanom, hogy engem egyáltalán nem érdekel a történelem. Számomra érdektelen, hogy mit csinált a Napkirály vagy éppen miért robbant ki az amerikai polgárháború. A forradalmak sem izgatnak, még a Nagy Októberi sem. Szándékosan nem mondtam magyar példát, nehogy megsértsem valamely hazafi érzékeny lelkét. Számomra a történelem a hatalomra éhezők marakodásának története. Márpedig engem a hatalomért háborúzó sorsa egyáltalán nem érdekel, sőt mindenki gyanús, aki hatalmat akar, bármilyen nemes jelszót is tűzött a zászlajára. A történelem révén ritkán tudok meg valamit arról, hogy a sarki órásmester lánya boldogan élt-e a fűszeresek fiával. Engem pedig csak az érdekel, hogy mi van vagy volt a lelkekben. Ugyanaz volt-e egy kétezer évvel ezelőtti szerelem hőfoka, mint egy maié? Ugyanúgy fájt egy szülő, társ vagy gyermek elvesztése mint ma? A barátság, a hétköznapi emberi kapcsolatok változtak-e? Ezekről többet tudok meg még egy száz évvel ezelőtti szakácskönyvből is, mint egy történelmi lexikonból.

A hatalomra éhezők helyett sokkal többre tartom a vargánya pörköltre éhezőket. Mert milyen is egy gombász, ha végiggombászta a délelőttöt? Mindenekelőtt fáradt és éhes. Már alig várja, hogy hazaérjen, lehuppanhasson a viaszos vászonnal letakart konyhaasztal mellé. Már több órája le sem ült, csak meresztgette a szemét, fürkészte a bokrok alját, hajolgatott a harmatos fűben megbújó szegfű gombák után. Akadt néhány erdőszéli csiperke is a bokrok alatt. Csak ne szúrtak volna annyira azok az átkozott tövissek. Nem sok az a pár szem csiperke, de mind gyönyörű friss. Szép fehér a kalapja, rózsaszínes, szürkés a lemeze, jól fejlett gallérja van. De ami a legjobb, hogy utánozhatatlan, ánizsra emlékeztető illata bújik bele az orromba, ha megszagolom. A legtöbb időt a szegfűgombák leszedése vette igénybe. Ezerszámra voltak a sűrű fűben. Az ujjaim szegfű szagúak lettek tőlük. Az apró gombácskákat egyenként meg kell fogni, körömmel lecsippenteni, fűvet, sarat leszedni róla és úgy betenni a kosárba. Ezt több százszor megcsinálni sokáig tart. Az élet hosszú, idő van. Mindenre úgysem juthat belőle. Ma már tudom, hogy nekem mi a fontos, és ezekre mindig van elég időm. Ha nem tudnám, megháborodnék a kapkodástól. Nos, a vargánya is a fontos dolgok közé tartozik. Van is néhány a kosaramban, két királyvargánya és két ízletes vargánya. A Pilisszentlászló melletti erdőben találtam őket. Mondhatnám, hogy lejártam értük a lábam, de akkor hazudnék, mert biztosra mentem. Az igazi vargányaszedő tudja, hogy hova és mikor kell menni. Belőtt helyei vannak. Eső után x héttel ide, y héttel oda. A királyvargányából gombás tojás lesz. Gyorsan megtisztítom, apró szeletekre vágom, kevés olajon pirítom vagy tíz percet. Megsózom. Ezután felveszek három tojást és a siftergő gombára öntöm. Néhányat kavarak rajta, hogy a gomba a tojásban elvegyüljön. A végén megszórom apróra vágott petrezselyemmel vagy piros paprikával, mihez van éppen kedvem. A lábamból eszem meg. Mit nekem az etikett, egyedül vagyok. Egészen elbágyadtam az ebédetől. Egy pohár fröccs az emésztésemnek is jót tesz. A többi gombát megszáritom. Ledarálva jó lesz gombapornak. A legjobb fűszer fasírtba, töltött húsba.

A gombászatra egyetemista koromban szoktam rá. Jó sorsom úgy hozta, hogy szerettem volna valamilyen megnyugtató tevékenységet folytatni a unalmas és fárasztó szorgalmi időszak alatt. Szinte egész nap benn voltam az egyetemen. A tananyag java része hasznavehetetlen töltelék, szecska. A szaktárgyak mellett rengeteg munkásmozgalmi, politikai óra, orosz nyelv - amitől tizenkét éve nem tudtam megszabadulni -, vattaemberek érdektelen órái, akik katedrát kaptak mozgalmi múltjukért vagy mert a Rajk-perben elítélték őket. Addigra már minden illúzióm elveszett az egyetemmel kapcsolatban. Valamilyen természetközeli, szabadban végezhető és nem túl megterhelő tevékenységet kerestem, ami alkalmas arra, hogy szellemileg kikapcsoljon, örömet okozzon. Ez lett a gombászás. Vettem egy gombászkönyvet és alaposan áttanulmányoztam. Egy kedves ember, akihez laza, nem vér szerinti rokoni szálak fűztek, megtanított a gombaszedés gyakorlatára. Addig azt hittem, hogy az erdőben csak kirándulni lehet meg szalonnát sütni. Amióta gombát szedek, az erdő nem idegen hely a számomra. Otthon vagyok benne. Amikor találkozom vele, mindig kapok tőle valamit, friss levegőt, életerőt, lelki egyensúlyt, vigaszt, jó ízű vizet, gombát, szamócát. Én sem megyek üres kézzel, tele van a szívem várakozással, szeretettel. Egyes részeken minden nagyobb fa személyes jóbarátom. Előfordul, hogy megállok és megfogom őket, megszagolom a csersavszagú törzsüket. Egyszer még fel is ugrottam az egyikre, persze nem önszántamból. Menekülnöm kellett, megtámadott egy vaddisznó. Sokszor mentem futni arra a környékre, mert nem volt túl meredek a felfelé kanyargó út. Amikor az eset történt, még jó kondícióban voltam és télen-nyáron hetente kétszer futottam tíz-tizenöt kilométert az erdőben. Hideg tél volt, vasárnap reggel. Beültem a Skodámba és kihajtottam Sikáros felé. Letettem az autót az erdő szélén, majd elkezdtem futni a hegyre fel a dobogókői erdőgazdasági úton. Farkasordító hideg volt, mínusz 14 fok. A fák kopasz ágait vastagon beborította a zúzmara. Egy hetes hó fedte az erdőt. Az úton az erdőgazdaság elkotorta a havat, így aztán ott jég volt. Futáshoz lengén kell öltözni, két trikó, egy vékony dzseki, hosszú nadrág, tornacipő, sísapka, pamut kesztyű. Az elején nagyon lehet

fázni, amíg ki nem melegszik az ember a megterheléstől. Az orromban lévő szőrök egymáshoz fagytak, ami a legbiztosabb jele annak, hogy a hideg mínusz tíz fok alá süllyedt. A sapkám deresre fagyott, mivel a fejem erősen izzadt és gőzölgött. Már túljutottam a futás nehezen, hiszen lefelé jöttem. Ez igazi élvezet, mert a felfelé vezető gyilkos erőfeszítés már mögöttem van. Segít a gravitáció. Nekem csak emelgetnem kell a lábaimat és minden megy magától. Néhány száz méterre lehettem a sikárosi vadászházhoz vezető útelágazástól, amikor megláttam egy hosszú orrot kifelé állni az erdőből. Előfordult velem már többször is, hogy vaddisznó család keresztezte az utamat. Rendszerint először megláttam az orrot, majd kilépett az útra egy hatalmas vadkan és szembe fordult velem, fenyegetően kihúzva magát, mutatva rettentően erős testét. Ilyenkor azonnal megálltam, bármilyen iramban futottam is. Egyikünk sem mozdult. Kisvártatva megjelent a koca a malackáival. Gyorsan átszaladtak az úton és alig fél perc múlva már az öreg is ment utánuk, én pedig folytattam a futást. Soha, egyetlen egyszer sem történt semmi, amiből támadási szándékra következtethettem volna. „Ha te békén hagysz én is békén hagylak” - lehetett a vadkan filozófiája. A mostani eset sem indult más-ként. Megláttam az orrot kifelé állni az erdőből. Semmi baj, megálltam, rutin eset. A disznó kilépett az útra és felém fordult. Kisebb volt, mint az eddig látott vadkanok. Nem vagyok ugyan vaddisznó szakértő, de szerintem egy fiatal felnőtt nőstény lehetett. Néztük egymást néhány pillanatig, majd ő megindult felém. Nem futott, csak egyszerűen elindult. Váratlan fordulat, erre vonatkozó forgatókönyvem, tapasztalatom nem volt. A távolságunk nem volt több száz méternél. Biztonságosnak mondható, de azért megfordultam és én is elindultam visszafelé. Hátra tekintettem, hogy követ-e. Követett, sőt szaporábban kezdte szedni a lábait. Erre én is felgyorsítottam, mint egy munkába igyekvő gyalogos. Ő is gyorsított, lassú ügetésbe kezdett, én is meglódultam - majd látva, hogy már normál sebességgel üget - vágatni, eszeveszett tempóban rohanni kezdtem. Ő kényelmesen galoppozott. Tíz másodperc és utolér, bármekkora erőbedobással futok is. Nem értettem a szokatlan reakciót, de ő csak üldözött. Hirtelen az útról letértem és bemenekültem az erdőbe. Meredek oldalon bukácsoltam lefelé, de semmi esélyem nem volt. Felugrottam az első mászható fára. Remegve kapaszkodtam a törzsébe. Az ájulás környékezett az oxigénhiánytól. Testem, lelkem görcsben volt. A rófi megállt a fa alatt és felágaskodott, hogy megszagoljon. A hosszú orrával éppen elérte a cipőm sarkát. Láttam és hallottam a barna, nedves orrát, amiből sok apró szőrszál állt ki. Jellegzetes vaddisznó szag csapta meg az orromat. Semmi agresszív megnyilvánulást nem tapasztaltam a szagolgatásában, inkább olyan volt, mintha csak kedvtelésből szimatolna engem. Miután megszagolt visszaereszkedett a földre és egykedvűen turkálni kezdte a fagyott, havas avart. Néha egyet-egyet rőffent, mint aki tökéletesen elégedett a sorsával. Büszke is lehetett magára, hiszen fogott egy madarat, aki néhány óra múlva magától leesik a fáról, mivelhogy mínusz tizennégy fok van. A malacka annyira barátságos volt, hogy gyanakodni kezdtem arra, hogy ez az állat veszett. Veszett rókával és sündisznóval már korábban találkoztam, amik szintén óvatos természetüktől eltérően barátságosan viselkedtek. El sem tudtam képzelni, hogy mi fog megmenteni a fagyhaláltól. Vasárnap reggel, csikorgó hidegben, az erdő közepén ki a fene mászkál? Kézfejem már kékre fagyott, fogaim hangosan vacogtak, átizzadt ruháimat néhány perc választotta el a keményre fagyástól. Cselekednem kellett. Leugrani és megrohamozni a disznót pusztá kézzel öngyilkos vállalkozás, elfutni nem tudok előle, egyébként is veszett, tehát még hozzá sem érhetek. Kínomban nézegettem a malackát, hátha meglátok valamit, ami meghozza a menekülést. Kilátástalan volt a helyzetem. Nem vagyok etológus szakértő, de a disznó szemei, viselkedése - a barátságosságot kivéve - normálisnak látszott. Eszembe jutottak a veszett kutya ismérvei: csorgó nyál, vérben forgó szem, céltalan loholás, leromlott reflexek. Ez az! Vizsgáljuk meg a reflexeit. Letörtem apróbb ágakat a menedéket adó fáról és fejbe dobtam a disznót. Akkorát ugrott, mint egy bakkecske. Azonnal reagált, ami jó reflexekről árulkodik. Tudom, hogy precízebb módja is van a veszetség megállapításának, de ennél

jobb jelenleg nem állt rendelkezésemre. A disznó nem veszett, csak barátságos. Óvatosan lemásztam a fáról, persze úgy, hogy azonnal visszaugorhassak, ha az agresszív viselkedés leghalványabb jelét is látom. Egy percig álltam a földön a megmentő fám ágát fogva, de békés rőfögésen és állandó szuszogáson, turkáláson kívül mást nem tapasztaltam. Elengedtem a fát és lassan elindultam az út felé. Néhány méterrel mögöttem jött, meg-megállt egy-egy rőffénésre. Elértem az erdőgazdasági utat és lassú futásnak eredtem. Ő öt-hat méterre jött mögöttem. Ha felgyorsítottam ő is gyorsított, ha visszavettem a sebességem kocogós tempóra ő is kocogott és persze barátságosan rőfögött. Rájöttem, hogy ez malac engem választott társául. Szezelem első látásra. Teljesen meghatódtam. Az igazat megvallva én is megszerettem. Milyen jó lenne, ha volna egy szelíd vaddisznó. Minden reggel farkcsóválva, heves rőfögéssel köszöntene, mint egy hűséges kutya. Csakhogy nem kertes házban lakom. A lakásban nem tarthatom, mert bűdös mint egy vaddisznó. A feleségem sem tekintené bizalom erősítő lépésnek. Feltehetően javasolná, hogy költözzek ki Pilismarótra, de még valószínűbb, hogy pszichiátert ajánlana. A legjobbat Budapesten. Nem vihetem haza. Még egy kilométer és leérek az autóhoz. Tanácstalan voltam. A barlang előtti utolsó kanyarban feltűnt egy ütötköpött nyitott dzsip, vagyis orosz testvére egy ősrégi GAZ. Amikor elhaladt mellettem, lassított, majd megállt és az erdész elkiáltotta magát: „Manci, gyere! Megyünk haza” és a rőfi hirtelen felugrott a dzsip hátsó platójára. Kedvesen rámnézett, talán még integetett is. Nedves orrát csücsörítve pusztit küldött felém és elégedetten rőffent egyet.

A Kiserdő szaga

Történt egyszer, hogy Kádár egy kormány-küldöttséggel Moszkvába utazott. Úgy emlékszem, hogy vonattal is szerettek utazni, különösen a testvéri szocialista országokba, de a Szovjetunióba mindig repülővel mentek. A TV Híradó első helyen számolt be az eseményről. A pesti ember mindig hamarabb megtudta az elutazásukat vagy a hazaérkezésüket, mint a többi budapesti lakos, mert ilyenkor megtelt rendőrrel az Üllői út VIII. kerületi és IX. Kerületi szakasza. Mindkét oldalon állt egy-egy rendőr száz méterenként. Ezek nem közlekedésiek lehettek, hanem bűnügyiek, mert a sapkájukon kék és nem fehér csík volt. Már jó előre kihelyezték őket az útra, és a közlekedési lámpákat kikapcsolták. A gépkocsi oszlop érkezése előtt fél órával megállították a forgalmat és az utakat lezárták. A konvoj elhaladása után szétszéledtek, közlekedési káoszt hagyva maguk mögött.

A ferihegyi gyorsforgalmi út a Határútnál kezdődött, vonalvezetése kitért az eddigi irányból, az Üllői út irányából - ami Kispesten Vöröshadsereg útja néven folytatódott - és a Kiserdő mellett haladt kilométereken keresztül. Ez az erdőcske a kisperesti gyerekek kedvelt bicikliző helye volt, de szerették a felnőttek is. A szerelmes párokon kívül idős öregurak is tettek itt nagy egészségügyi sétákat, gyilkosok is előszeretettel rejtették ide éjnek évadján az áldozatukat. Még az iskolák is itt rendezték meg a Madarak és Fák Napját. Kisiskolás korom legkedvesebb emlékei közé tartoznak ezek a májusi, enyhe napok, amikor tanítás helyett ide ruccantunk ki. Reggel felsorakozott az egész iskola és elgyalogoltunk a kisperesti napközis táborig, ami a Kiserdőben volt. Minden gyereknek kellett magával hoznia egész napi hideg ételmezt, pokrócot, mackó nadrágot, tornacipőt a focizáshoz. Kispest összes iskolájának valamennyi tanulója befért ide, és mégsem érezte senki zsúfoltnak, sőt fel sem tűnt, hogy mennyi gyerek van a területen. Mindenki megtalálta a neki megfelelő elfoglaltságot. Volt aki focizott, bújócskázott, számháborúzott, de olyan is volt, aki olvasott vagy rémtörténetekkel szórakoztatta a barátait egy fa árnyékában. Sokszor hasaltam a fűben és csak néztem, hogy mi történik ezen a szinten. Szagolgattam a gyomok jellegzetes, földdel kevert szagát. Tücskök, szöcskék életét tanulmányoztam, amíg elém nem gurult egy labda. Nemcsak szabad foglalkozás volt. Időnként rendeztek szervezett programokat, mint pl. biológiai, madártani, természetvédelmi foglalkozás, ami gyakorlati, klub jellegű tevékenységet jelentett egy-egy tanár vezetésével. A Kiserdő akácos volt, más faféle nem fordult elő benne. Mesterségesen telepített erdősáv lehetett, amely elválasztotta egymástól a gyorsforgalmi utat, a vasutat és a lakott területeket. Nemcsak a szagokat, hanem a zajokat is eredményesen tompította, kiszűrte. Számtalan út hálózta be keresztbe-kasul. Egyesek inkább csak ösvények voltak, amiken gyalogosan haladva vigyázni kellett, mert könnyen nem kívánt, bűdös útitárs ragadt a cipőnkre. Mások szélesebbek voltak, ahol biciklivel is kényelmesen el lehetett haladni az arra mászkáló gyalogosok mellett. Még apám nagybátyja is szeretett kijönni ide munka után egy kis levegőzésre. Persze csakis egyedül. Végtelenül különc ember volt. Több különös történet keringett róla a családban. Az egyik tréfás szállóigévé is vált. Történt egyszer, hogy munka után fáradtan leült az íróasztala mellé. Kisfia odaszaladt hozzá és azt mondta „Úgy szeretem Apukát”. „Onnan szeress fiam” mutatott a szoba másik sarkában álló fotelra. Szóval híresen kedves ember volt. A másik történet róla nem vált szállóigévé, de számomra mindig szimbolikus jelentést hordozott. Nagy tekintélyű ember, igen magas beosztású bíró volt. Fiatal korában őt is megcsapta a forradalom szele, tizenkilences kommunista volt. A kommün bukása után eldugta a párttagkönyvét és lapult. Az akkori idők szellemének megfelelően föld-birtokos lányt vett feleségül és arasztolt fölfelé a számarlétrán. Negyvenöt után elővette a tizenkilences könyvecskéjét. Nem kell felháborodni. Aki karriert akart befutni - és ő akkor élt,

nem ma - annak valamit fel kellett mutatni. Ez a módszer még a legszalonképesebbek közül való. Szóval ő is itt sétálgatott munka után. Nekem is kedvenc bicikliző helyem volt apró gyerekként éppúgy, mint később, amikor már a stresszt kipihenni mentem oda. Azon a bizonyos napon, amikor Kádár hazaérkezett Moszkvából, a kispestiek - legalábbis azok, akik a ferihegyi út mellett laktak - észlelhették a máskor is szokásos titkosrendőri aktivitás jelentős élénkülését. A gyorsforgalmi út mentén ugyanúgy felállították száz méterenként az őrszemekeket, mint az Üllői úton. Csakhogy itt számos hídon vezetett keresztül az út, mivel keresztezte a Budapest-Szeged vasútvonalat, és szintben eltérően több főutat. Ezen hidak környékét fokozott mértékben biztosították. Tele volt a környékük civil ruhás rendőrökkel. Mit sem tudtam az egészről, se Kádárék elutazásáról, se a biztonságiakról. Egyszerűen csak kedvem volt biciklizni, meg egyébként is közeledett az öt óra, ami fontos időpont volt az életemben. Öt óra körül halad át a szegedi gyors a gyorsforgalmi út hídján alatt, ahol elágazik a lajosmizsei vasút a szegedi fővonalról. Itt kezdődik a Kiserdő a sok biciklis ösvénnyel. De miért fontos megnézni a szegedi vonatot? Ennek két oka is van. Az egyik az, hogy szerettem a vonatokat. Csodáltam a mozdonyokat, különösen a gőzösöket. Szájtátva álltam Zebegényben apukámmal a vasúti töltés mellett, amikor egy nemzetközi gyorsvonat elszáguldott mellettünk vagy amikor egy tehervonat dohogva, kattogva, széngázt és gőzt lövellve elhaladt mellettünk élén egy 411-es gőzmozdonnyal (amit Trumannak is neveztek, mivel az amerikaiaktól vették kilóra a háború után). Nem csak a gőzmozdonyokat csodáltam. Ma is üzemből vannak még a svéd Nohab gyártmányú diesel mozdonyok. Megigéztek a Nohabok, a motorjuk hangjával, az erejükkel, a sebességükkel. A kürtjének a hangját ma is megismerem ezer közül is. Ez volt az egyik ok, ami miatt szerettem nézni a száguldó vonatokat. A másik ok egy lánytól ered. Már írtam egy kerületi kémia versenyről, aminek a megnyerése által elmehettem Szegedre egy kémiai szakmai táborba, ahol pedig szerelembe estem egy lánnyal. Egymásba szerettünk, de el kellett válnunk miután letelt a két hét. Sírva búcsúzkodtunk (pontosabban csak én sírtam), amikor megláttam a vonatról a kispesti háztetőket, a víztornyot, ami a Kiserdőben áll. Pár perc és bent vagyunk a Nyugatiban és aztán soha többé nem látjuk egymást. Ebbe bele kell dögleni. Nem dögöltem bele, de mint valami kísértet évekig kijártam megnézni a „szegedit”, és újra szomorkodni és tűnődni az élet igazságtalanságán. Ott tartottam, hogy öt óra előtt nem sokkal nyeregbe szálltam és elindultam a Kiserdő felé. Áthajtottam az Üllői úton, az Áram utcán végig egészen a lajosmizsei vasútig. Ott a sínek mentén kerekkeztem tovább. Elnézgettem, mint annyiszor, a bolgárkertészek káposztáit, beszívtam orromba a talpfák kátrány szagát. Boldog vagyok, mert szép a világ, mindjárt jön a vonatom. Már nem vagyok gyerek, gimnáziumba járok, erős vagyok és nem félek a régi nagy ellenfelektől sem. A hídhöz közeledve lassítottam, majd dobantva a lábammal a poros, sínek menti földúton leszálltam a bicikliről. Semmi feltűnőt nem fedeztem fel. Itt-ott egy-egy ember álldigált, bár az öltözetük kissé különösnek tűnt. Errefelé inkább olajos, piszkos ruhájú gyári munkások vagy földművesforma, csizmás emberek szoktak mászkálni. „Azért mégiscsak van itt valami furcsa. Ezek ballonkabátosak és nem mászkálnak, hanem ácsorognak, mintha várnának valamire” tűnődöm a látottakon. „Mit keres maga itt és kire vár” szólít meg meglehetősen modortalanul egy, a föld alól hirtelen előbukkanó ballonkabátos. Még sosem láttam őt errefelé. Magamban visszakérdeztem, hogy „Ezt inkább én szeretném tudni”, de valami azt súgta, hogy kamasz gyerek ne szemtelenkedjen modortalan felnőttekkel, különösen, ha azok ballont viselnek. „Várok egy vonatra” feleltem. „Itt?, hisz’ nincs is megálló. Na kotródj innen, öcsi”. „Miért kotródjak, maga ki a fene, hogy így parancsolgat?”. „Majd adok én neked okoskodást” és támadóan elindult felém. A biciklim szerencsére közöttünk volt és így egy pillanattal több időm volt átgondolni az eseményeket. Másik két ballonkabátost is észrevettem, akik, teljesen világos, figyelték az eseményeket. Ezek együtt vannak. Futásnak eredtem magam után hagyva a biciklimet. A ballonkabátos elbotlott a bicikliben, de nem esett hasra, csak egyensúlyá-

megingott. Éktelen haragra gerjedt, felemelte a bringát és utánam dobta. Centimétereken múlt, hogy fejbe nem vágott vele. Futottam, ahogy megkergült vadkanok elől menekül az erdei futó. Két sarokkal odébb befordultam valamelyik utcába és egy orgona bokor mögül figyeltem, hogy mi történik. Visszaballagtak a helyükre. Jó messze lehettek, de nem mertem visszamenni a bicikliért. Egyébként is elhajlott a kormány és nem biztos, hogy el tudok vele menekülni. Fél órát vártam vagy két-háromszáz méter távolságra a biciklim roncsaitól. Valami történhetett, mert közelebb mentek a gyorsforgalmi út hídjához. Közben elszáguldott mellettük a szegedi gyors. Egyszerre hirtelen elindultak a víztorony felé, ahol beszálltak egy fekete Volgába és elhajtottak. Ekkor én is előmerészkedtem az orgona bokor rejtekéből és odamentem a biciklimhez. Semmi komoly baja nem esett, az elhajlott kormányt egyetlen mozdulattal kiegyenesítettem és hazakarikáztam. Elmeséltem otthon. „Ne okoskodj fiam, ezek nem értik a tréfát” mondta apám és megveregette a vállam.

A friss eper szaga

A friss eper szagánál nincs jobb a világon. Még ma is, felnőtt fejjel, telhetetlen vagyok és képes vagyok megenni egy kiló epret egy ültő helyemben. Gyarló vagyok, semmilyen csábításnak nem tudok ellenállni, ezért aztán visszatérő problémám a túlsúlyom. Lehet az eper, káposztás lángos vagy sült malac, nem tudok nemet mondani. Pedig az eperre vigyáznom kellene, mivel egyszer már kaptam tőle hatalmas csalánkiütéseket és egyébként is hajlamos vagyok allergiás reakciókra. Akár viszket a csalánkiütés, akár nem, az eper szag számomra olyan mint a Duna szag, ősi, anyai, meleg, biztonságos. Pilismaróton is termett finom eper. Milike beültette vele a kert hátsó részét, a korai cseresznyefa körüli napos területet. Időnként megkapálgatta, megkacsolta, vagy mi az ördög, amit csinált vele. Szépen termett is évekig. Előfordult, hogy ősszel is hozott termést, természetesen nem olyan bőven, mint nyáron. Korai cseresznye, eper, Germensdorfi cseresznye volt az érési sorrend. A frissen szedett eper ízének nincs párja. Kettévágva, megszórva porcukorral, lehűtve isteni csemege. 1976 nyara más volt, mint a többi. Keserves, magányos, hosszú. Katonaként a nyár így telik. Augusztus elejére volt várható a leszerelésünk. Az még nagyon messze volt. Május elején Kiskunfélegyházára vezényelték a szakaszunkat, hogy forgalomirányító feladatot hajtson végre valahol Somogy erdeiben. A szakaszunk sokat gyakorolta a feladatot bent a laktanyában, mire elérkezett a bevetés ideje. Ez volt az utolsó hétvégénk a bevetés előtt. Sátorban laktunk, az ellenőrzésünk meglehetősen laza volt, ezért úgy határoztam, hogy hazaszököm, mielőtt elmerülnék Somogy mély erdeiben. Ha elkapnak, legfeljebb egy cellában fogom tölteni az időmet. Szombat volt, júniusi, verőfényes nap, átható, kellemes meleggel. Eszembe jutott egy régi szép júniusi nap, amikor Gyuri 250-es Jawa-jával kimotoroztunk Pilismarótra. Huszonkilenc fok volt, enyhe szellő fűdögölt, amit persze a motoron erős szélnek éreztem. Tiszta, kék ég, friss, jó szagú levegő. Hétköznap volt. Az országúton a normális forgalom, semmi hétvégi dugó. A motor suhant velünk szép csendben. A dömösi kanyarban bedöntöttük, ahogy illik. Ez a kanyar a motorosok kedvenc helye, kivéve azokat a nagymenőket, akik be akarták bizonyítani, hogy ők kilencvennel is be tudják venni. Áthaladtunk Dömösön is. Kiértünk egy megejtően szép részre. Balra, feljebb és távolabb a Pilis vonulatai, kicsit lejjebb lankás szántóföldek búzával bevetve lengedeztek. A hegyek lábánál elhagyott, vad gyümölcsös volt, ahol nyáron finom, zaftos, korai körte várta a kirándulót, ősszel pedig számos diófa. Jobbra szintén búzaföldek terültek el egészen a Dunáig. Szaladt velünk a motor. A tiszta, friss levegő a sebességtől bepréselődött az orromba. Előfordult már nem egyszer, hogy lenyeltem egy legyet, mert motorozás közben énekeltem. Megérkeztünk. A faluban kevés ember volt, feltehetőleg dolgoztak a TSZ-ben, vagy Esztergomban. Lefordultunk a dunaparti útra, ahonnan még három kilométer a Duna és a mi kis házunk. Hamar megtettük a távolságot. Az üdülőtelepen egy teremtet lélek sem volt, csak mi ketten Gyurival. Ilyenkor még nyaralók nincsenek, mint ahogy hétvégi kertészkedők sem. Akkoriban még nem volt divat a falubeliek körében a partra lemászkálás, víkendezés, ahogy a Pestieknél. Lepakoltuk a táskákat. Elhatároztuk, hogy meguzsonnázunk. Hoztunk friss kenyeret. Levágtunk két vastag, ropogós szeletet, megkentük vajjal. Nem vékonyan, vastagon, mint a magyarok. Akkor még nem volt koleszterin, meg többszörösen telítetlen zsírsavak. Egy-egy zöldpaprikát félbevágtunk, csumáját kiszedtük, gyengén megsóztuk és a kenyér tetejére tettük. Nagyot haraptunk belőle. Az az íz- és szagorgia, ami az amúgy igen egyszerű friss kenyér, vaj, paprika kombinációból állt össze, még ma is itt van az orromban, ha rá gondolok. Szedtünk egy kosár cseresznyét és ettünk pár szem maradék epret. Soha sem volt annyira szép és gondtalan az életem, mint akkor ott. Milike hajóval jött utánunk. Elkérezkedett a főnökétől valamilyen indokkal, és felszállt a Dunaföldvár nevű lapátos gőzhajóra a

Belgrád rakparton. Akkor még Pilismarótnak is volt hajóállomása vagy háromszáz méterre az üdülőtelep szélétől egy Marika nevű boltos üzletétől. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy aki vendéglátós karriert akar befutni Pilismaróton, annak Marika kell, hogy legyen a keresztnéve, akár boltos, akár kocsmáros vagy lángossütő, halas, hurkás vagy szállodás. Ez már hagyomány erre felé.) Elhatároztuk, hogy kimegyünk Milike hajója elé. Egyre melegebb lett. Igazi motoros vastag ruhában motorozik, mert különben lenyúzza a bőrét az aszfalt, ha bukik. Melegünk volt farmerban. Levetköztünk egy szál gatyára. Ebben az időben töltötte Gyuri a huszonhét hónapos katonai szolgálatát. Mivel azonban első osztályú sportoló volt csak éjszakára kellett bevonulnia egy Pest környéki laktanyába. Ennek ellenére az effajta szabadság ritka ajándék volt az ő életében is. Amikor átjöttünk a telepen egy teremtetten lelket sem láttunk, reméltük, hogy most sem lesz senki. Végigsétáltunk mezítláb, gatyában a dunaparti homokon. A főveny felforrósodott és kellemesen melengette a talpunkat. Ezért aztán gyakran beletapackáltunk a vízbe, mint a lovasok paripái, akiknek kedvenc útvonala volt ez a partszakasz. Egyes részeken apró kavicsos, a talpat „ökölbe” szorító területeket hozott létre a szeszélyesen áramló Duna. Ezeken is átlépegettünk. A tavaszi árvizek maradványai, ha összeszáradva is, de még láthatók voltak a parton. Itt-ott egy-egy kátrányfolt éktelenkedett a kavicsok közé ragadva, amit az uszályok löktek ki magukból. A parti sétákat sosem úsztuk meg ilyen kátrányfoltok nélkül. Mezítláb még hagyján, mert a csupasz talpunkról homokkal tökéletesen le lehetett csiszolni a ráragadt kátrányfoltokat, de egy fehér tornacipő már biztosan tönkrement volna. A Marika bolt még nem volt nyitva, hiszen ez még csak a szezon eleje volt, és ilyenkor csak hétvégén tartott nyitva. Elmentünk a kompikötő mellett. A kishajó a zebegényi oldalon várakozott, mivel ott volt a törzshelye (az alkoholista kalauznak). Keskeny földút vezetett a kompikötőtől a hajóállomásig. Az úttól jobbra a Duna, égiszerű árterei nyárfákkal, balra egy végeláthatatlan rozsföld. Pacsirta énekelt valahol a zenit közelében. Ilyenkor keresi a párját és bizonygatja rátermettségét a magasról szétszórt dalával. Az út teljesen száraz, poros volt, kivéve néhány mélyedést, ahol megállt a három napja hullott záporból származó eső. A kikötőhöz érve leültünk egy nagy sziklatömbre, ami megmagyarázhatatlan módon ott állt a rozsföld szélén, közel a hajóállomáshoz. A Duna békés volt, mint mindig. Csendesen folydogált, nem akart semmiféle feltűnést kelteni. Nesztelenül megkerülte a kikötő kőtöltését. Itt folyása felgyorsult, színe sötétzölddé vált. A töltés túloldalán meg teljesen kisimult a víztükör. A vízfolyás leállt, sőt néhol visszafelé folydogált. Itt kicsit több kosz gyűlt össze a víz felszínén, kisebb gallyakból, kanadai nyárfa bolyhok elázott csomóiból. A zebegényi vasútállomás alig észrevehetően kandikált ki a fák közül. Időnként egy-egy balin vágott a békésen úszkáló sneci csapatok közé. A fák koronája hangosan zúgott a sokféle mézet gyűjtő, párt kereső, vagy már megtalált rovarfelhőtől. Számptalan madár kürtölte világgá a boldogságát. Még az akácfák is arról hozsannáztak, hogy de szép a június, bódító illattal hívogatták a méheket, darazsakat, legyeket. Negyedórát sem sütkéreztünk ott, mint a gyíkok a forró, nyári teraszok kövezetén, amikor megszólalt a Dunaföldvár kürtje. Jelzett, hogy megérkezett. Felszállók nem voltak. Csak egy utas akart kiszállni. Lehajtott fejjel, mozdulatlanul ültünk a sziklán, mint két szobor, alsógatyában. „Hát ti vagytok?” kiáltott Milike és a nyakunkba ugrott örömeiben. Elsétáltunk a kisházhoz és elővettük a lecukrozott, behűtött epret. Megterítettünk az őszibarackfa alatt, amiből időnként egy-egy levéltetű hullott bele a tányérunkba, és megettük az illatozó epret az utolsó szemig. Ilyen nyári délután a valóságban nincs, kivéve ezt az egyet.

A kiskunfélegyházi napjaink is nagyon hasonlítottak erre, mármint ami az időjárást illeti. Emiatt döntöttem úgy, hogy átmászom a kerítésen és megpróbálok hazamenni autóstoppal. Nem tudom, hogy mire számítottam, hiszen innen legjobb esetben is csak Kiszpeetre juthatok el, Pilismarótra semmiképpen. De még Kiszpeste is kockázatos, hiszen a vak is láthatja, hogy szőkevény vagyok, mivel magányos baka gyakorló öltözékben csak az lehet. Ennek ellenére nekivágtam. Az a bizonyos júniusi délután járt az eszemben. Átugrottam a kerítésen, leszalad-

tam egy mellékutcán a város széléig, majd kimentem az 5. sz. útra. Bokros, erdős terület volt. Elrejtőztem és azt vizsgáltam, hogy a közeledő autó nem katonai vagy rendőr kocsi-e. Egy világos szürke Barkas bukkant fel. Kiléptem a fa mögül és egy tétova stoppos mozdulatot tettem. Azonnal megállt. „Hová mész haver? Így pillanatok alatt elkapnak. Gyere szállj be villámgyorsan”. Katonaviselt, harminc év körüli férfi volt. Amint meglátott tudta, hogy magányos, gyakorló ruhás katona csak szökevény lehet. Szerencsére Pestre ment, de sajnos a budai oldalra. Valahogy el kellett jutnom a Soroksári úttól Kispestig. Amikor mondtam neki, hogy a Villanytelephez megyek, felajánlotta, hogy házhoz visz, mert így csak a katonai rendészetig fogok eljutni. Hiába tiltakoztam. A sok megaláztatás és szenvedés, ami ez alatt az egy év alatt ért, semmi ahhoz a sok jóhoz, emberséghez képest, amit eközben innen-onnan mindenféle ismeretlen embertől kaptam. Kiszállva a Barkasból hálálkodva elköszöntem. Becsöngettem, Nagymama nyitott ajtót. Megörültünk egymásnak, ahogy csak két ember tud egymásnak örülni, annyira. Kiderült, hogy szombat lévén, szüleim kimentek Pilismarótra. Mióta nem vagyok otthon, és nem kell szombaton is iskolába mennem, ki tudják használni a szabad szombatot. Ráadásul vettek egy Trabeszt, amitől mozgékonyak lettek, már nincsenek vonat-hoz kötve. Bánatos voltam, hogy minek jöttem haza, hiszen barátaim, haverjaim is mind katonák voltak, senkim nem volt a városban. Most egyedül Nagymama volt otthon a házban. Ő azonban egy másik lakásban lakott és roppant diszkrét volt világ életében. Soha nem szólt bele a dolgaimba, pedig megtehetette volna. Nem zavart, nem volt terhére senkinek, mindig csak segített, de ő maga segítséget sosem kért. Most sem volt másként, lakásunk ajtaja nyitva állt, betessékelt, majd bement a saját lakásába és tette a dolgát. Egész nap nem láttam. Az egész nap néhány órát jelent csak, hiszen csak nyolc óra után szöktem ki a laktanyából és fél tizenegy körül értem haza. Jó volt otthon lenni. Beszippantottam a lakásunk ismerős, biztonságot jelentő szagát, leültem a zongorához és játszani kezdtem. Több órán át játszhattam, hiszen több mint fél éve nem használtam a jó öreg Stelzhammert. Ezt a hangszeret még Nagytata vette a papámnak. Régi bécsi mechanikás szerkezet. Ma már nem gyártanak csak angol mechanikásokat, mert azok sokkal gyorsabbak. Én nem vagyok Rubinstein, úgyhogy a technikai tudásomhoz ez is bővem megfelel. A zongora szépen szólt, mint a júniusi pacsirta a pilismaróti hajókikötő felett. Feltöltődtem a szüleim jóságával, szeretetével, a Stelzhammer zengésével. Amint így feloldódtam a szépségek tengerében, valami különös érzés kerített hatalmába. Hallani véltem a pacsirta énekét, aztán mintha az orrom is észlelte volna a behűtött eper illatát. Határtalan boldogság járt át. Visszarepültem az időben a júniusi pilismaróti Dunaparra és élveztem a szabadságot, a napsütést, a lágy szellőt. Az eper szag egyre erősebb lett. Kimentem a fürdőszobába, hogy könnyítsek magamon, amikor tömény eper illat csapott meg. A fürdőszobában állt egy mosdótál a hokedlin tele eperrel. Átszaladtam Nagymamához és megkérdeztem, hogy mi ez. „Milikéék szedték tegnap Pilismaróton. El is felejtettem, mondani, hogy ma kint alszanak és csak holnap jönnek haza.”. „Nem baj, csak pihenjenek. Ha ma jöttek volna, sem találkozhatnánk, mert nekem délután vissza kell indulnom, hogy az esti létszámmellenőrzésről ne hiányozzak” vigasztaltam magam. Gondoltam eszem egy kicsit az eperből. Megraktam egy műanyag tálat eperrel és megszórtam porcukorral. Befaltam az egészet néhány perc alatt. Aztán még egy adagot megettem. Zenélgettem tovább. Újabb adagot állítottam össze, majd azt is megettem. Ettől kicsit elfáradtam és leheveredtem az anyukám ágyára. A sok eper és az izgalmak hatására elnyomott az álom. Azt álmodtam, hogy otthon vagyok. Itt van mindenki: szüleim, nagyszüleim, nagybácsik, nagynénik, unokatestvérek. Együtt vagyunk. Nem történik semmi, csak együtt a család, mint régi Karácsony estéken. Értjük egymást, pedig nem is beszélgetünk, csak mosolygunk és nézzük egymást. Szavak nélküli kommunikáció zajlik közöttünk. Azt kommunikáljuk, mosolyogjuk, hogy mi egy család vagyunk. Fázom. Mélyen aludtam. A szobában kellemes hűvös van, alváshoz, takaró nélkül már túl hűvös. Felébredtem, négy óra, sietni kell vissza. Összekaptam magam, bevágtam még

egy tál epret. Alig maradt valami a mosdótálban. Elkészöntem Nagymamától. Futottam pár kilométert a mellékutcákon és felszálltam az 51-es buszra. Egy taxival kivettem magam Soroksárig, a város széléig. Ott kiszálltam és elkezdtem stoppolni. Öt percen belül felvett egy kamion. Kirakott Kiskunfélegyháza határában. A mellékutcákon visszasomfordáltam a laktnyába majd átugorva a kerítésen megérkeztem a sátrunkba. A cimborák már idegesek voltak, hogy mikor jövök, mert egy ismeretlen főzőrzsőrmestert állandóan ide evett a fene.

Az epertől másnapra hatalmas csalánkiütések keletkeztek a testemen. Csillapíthatatlan viszketés gyötört, ami miatt hűtő folyadékot adtak a gyengélkedőn. Másnap elindultunk belső Somogy Erdeibe. Ahogy álltam a zuhogó esőben egy hatalmas tölgyfa alatt, az eperre gondoltam, a pacsirtákra, meg a friss vajás kenyérre zöldpaprikával. Most már gyíkhúson is kibírom, az idő nekem dolgozik.

Toronyfi Margit szaga

A matematika nem könnyű diszciplína. Van aki azért jár külön matematika tanárhoz, mert meg akarják buktatni az iskolában, van aki azért, mert szereti a matematikát és többet szeretne tudni, mint amit az iskolában elsajátíthat. Az én külön matek tanárom egy öregasszony volt. Ránézésre akár vecsési káposztás kofának is nézhetnénk, ha még élne. A kispesti Határ út felé lakott, már nem emlékszem, hogy melyik utcában. A Toronyfi Margit családom szinte valamennyi, hozzám korban közel álló tagját tanította matematikára. Egy napon én is sorra kerültem (persze nem azért, mert meg akartak buktatni). Anyukám, ha az emlékezetem nem csal, elfelejtette, hogy hol is lakik a Toronyfi. Nagymama magyarázta el neki, hogy merre kell menni, de pontos házszámot ő sem tudott mondani. Az utca nevét tudta, valamint arra is emlékezett, hogy a háza valahol félúton az Ady Endre út és az Üllői út között van. Rozsdaette vaskapu, keskeny, hosszú telek, a házban beüvegezett tornác vagy gang, hogy tetszik. Ilyen pontos személyleírás alapján remélhetőleg nem fogunk eltévedni. Elindultunk. Az utcát könnyen megtaláltuk, a házat már kevésbé. Tulajdonképpen első nekirugaszkodásra megtaláltunk mindent, de az épület és a környezete annyira nem volt bizalomgerjesztő, hogy egy darabig szerettük volna hinni, hogy egy másik helyet keresünk. Sajnos rá kellett jönnünk, hogy ez az a ház. A kertkaput a rozsda tartotta össze, nem volt kulcsra zárva. Ahogy lenyomtuk a kilincset, az ajtó kinyílt rettenetes nyikorgás közepette. Attól féltem, hogy összeszaladnak a környéken lakók a szörnyű zajra. Érdekes módon senki sem jött ki, mintha üres lenne az egész ház. Kicsit bizonytalankodva tettük be magunk mögött az ajtót. Elindultunk befelé. Elérkeztünk egy beüvegezett verandához, ahol egy nyitott ajtó lógott a félig leszakadt zsanérról. Az üvegezés nagyon régi lehetett, mert ma már (azaz akkoriban) nem készítenek ilyen alakú ablakokat. Az ablakkeret nemcsak hogy boltíves, hanem sugárirányban szabdalt is, kazettás. Ha itt kitörik egy ablak, nem lehet olcsó multság üveget vágatni bele. Igaz, ami igaz, nem is vágattak. Néhány kazettába üveg helyett nyilont ragasztottak, de olyan is volt, ahol szabadon járhatott a levegő, a házi légy és a hagymaszag. Vakolat csak itt-ott borította ház falát. Szokatlan, nem kellemes szag volt az udvarban, ami a bejárat felé egyre erősebb lett. Amint ott tanácstalankodtunk a nyitott ajtó előtt a kert felől megjelent egy néni. Nem volt lényegesen több hatvan évesnél. Még most is látszik rajta, hogy valaha szép asszony lehetett, noha ma már egyáltalán nem mondható szépnek. Teljesen kócos, sötétszőke haja össze-vissza állt. Szerintem több hete nem fésülhette meg. Megkérdezte tőlünk, hogy kit keresünk. „Toronyfi Margithoz jöttünk”. „Menjenek csak be, ott van.”. Beléptünk az üvegezett veranda ajtaján. Elképzelhetetlen rendetlenség volt. Ezerféle kacat szerteszét szórva. Törött lábú székek, öreg fotelok kilógó afrikkal és rugókkal, egy lócán kiszáradt virágok, üres cserepek. Most már belülről kifelé tekintgetve látszik, hogy az ablakokat évek, vagy évtizedek óta nem takarították meg. Szórt fény tudott csak beszűrődni rajtuk, átlátni egyáltalán nem lehetett az üvegen. A levegő nehéz volt. Legszívesebben nem lélegeztem volna, olyan sűrű, tömény bűdös szag járta át az előszobát. Nem sikerült azonosítanom a bűz mibenlétét és forrását, mivel bármerre fordultam mindenhol egyformán érezhető volt. Olyan volt, mint a kozmikus háttérsugárzás: minden irányból egyforma erővel jön és nem látni (tudni) az eredetét. Csak most vettem észre, hogy az ajtó és a kilincs, amit megfogtam szinte ragadt a zsíros, fekete kosztól. A verandán belül, ahol a ház tényleges fala húzódott, volt egy ablak. Az ablakpárkányon egy lábost pillantottam meg, amelyben felismerhetetlen anyag volt. Nem sikerült megállapítanom, hogy valaha emberi táplálék lehetett vagy macska eledel, esetleg kátrány. Nem mertem a lábos közelébe merészkedni, mert tartottam tőle, hogy megérezem a szagát. Hátranéztem, hogy a néni, aki betessékelt minket, merre van. Eltűnt. Előttünk nem ment be, a hátunk mögött nincs,

elpárolgott. A verandáról is nyílt egy ajtó, ami már a tényleges épületbe vezetett. Annyira sötét volt, hogy szinte azt se láttam, hogy hová lépek. A szag már szinte fojtogató volt. Hatalmas macska surrant ki a lábunk alatt. „Kezicsókolom” köszöntem egy hangosat, hogy meghallják, mert én ebbe a sötét lukba be nem lépek. „Jónapot” felelt egy barátságos hang a sötétből. „Toronyfi Margitot keressük” mondta Milike. Valahonnan a sötétből előlépett egy alacsony, kerek arcú néni. Hatvan éves lehetett. Haja majdnem fehér, az arca a ráeső fényben csillogott a zsírtól. Bajusza is volt, olyasféle, mint a kamaszodó fiúknak. Egyenletesen piszkos, sötétkék köpenyt viselt. Kezet nyújtott. Alig mertem megfogni, mert azt is piszkosnak véltem, noha nem láttam, mivel az árnyékom eltakarta. Udvariasan bemutatkoztunk. Nem tessékelt be minket. A verandán állva adtuk elő jövetelünk célját vagyis, hogy szeretnék hozzá járni külön matekra. „Hús forint egy óra, rendben?” Megegyeztünk. Miután hazaértünk számtalan történetet hallgattam meg, hogy unokatestvérem vagy nagybátyám matek füzetén hányszor szaladtak át üzekedő macskák és, hogy milyen elviselhetetlen bűz volt a lakásban. Későbbi tapasztalataim megerősítették azt a vélekedésemet, hogy a házat ‘45 óta nem festették ki. A belső falak, amik valaha mészfehérek lehettek, mára sötétszürkére változtak. Hiába gyújtott lámpát a tanárnő, alig láttam a füzetemet. A „csillár” egy fejjel lefelé fordított pléh tányér volt, melyből egy huszonötös körte állt ki. A lámpa fel-le húzgálható volt, amivel egy kis sörétes labda tartott ellensúlyt vele. Kivétel nélkül mindig sötétben ült, amikor megérkeztem. Csak az óra tiszteletére gyújtott lámpát. Néhány évvel később rájöttem, hogy ennek oka a mérhetetlen szegénység lehetett. A legborzasztóbb azonban a szag volt. Eleinte elviselhetetlennek tartottam és emiatt nem is tudtam odafigyelni a matematikára. A macskák az órák alatt valóban egyfolytában civakodtak az asztal alatt. Ha bagzási időszak volt, a szagok a hím kandúrok bűzmirigyének köszönhetően feldúsultak nemi információkat hordozó komponensekkel, amik persze az én számomra nem hordoztak semmiféle jelentést, csak orrfacsaró bűdösséget. Később, amikor már elfogadtam őt olyannak amilyen, már nem is volt annyira elviselhetetlen a szag. Amikor pedig már, túlzás nélkül állíthatom, megszerettem, az sem zavart, hogy világossá vált, a szagok nemcsak a macskáktól erednek. Alapvetően a kosz volt bűdös. A több éve elmosatlanul álló edények, berohadt élelmiszerek, a mosdatlanság, emberi és állati eredetű vizelet, a letakart, de soha ki nem cserélt ágynemű, a viaszos vászonra rászáradt sokféle anyag keveréke alkotta a bűdösséget.

Általában délután három órára mentem hozzá. Felültem a biciklimre és a mellékutcákon elkarikáztam odáig. Csikorgó kertkapu, egyre fokozódó bűz, ijedten szétspriccelő macskák fogadtak. El kell ismernem, hogy az egyenletek megoldásának alapvető módszereit tőle tanultam. Amit az iskolában tanítottak, az csak mese a volt az Ő mondókájához képest. Olyan általánosságban volt képes bemutatni a problémát, hogy azután mindenféle egyenlet megoldását az Ő gondolatmenete alapján értettem meg. Olyan elegáns technikai trükkökre tanított meg, hogy a későbbiekben sosem kellett félnem a matematika dolgozatoktól (talán csak egy egészen rövid időszakot kivéve, amikor még nagyon kezdő voltam a belvárosi elitképzőben). Ő is szeretett engem. Ezt abból állapítottam meg, hogy nekem ajándékozta egy féltve őrzött kincsét. Már akkor, ott éreztem, hogy nagyon becses ajándékot kaptam, a legtöbbet, amit tőle kaphattam, a tudásán kívül. (Még ma is megvan, igaz a pincében, de őrzöm). Ez a kincs egy dosszié volt, egy egyetemi jegyzet kézírata, amit Dr. Toronyfi Margit okleveles matematika-fizika szakos tanár, a Kolozsvári Egyetem Matematikai Intézetének tanársegédje írt. A jegyzet túlélte a Második Világháborút, az áttelepülést Kolozsvárról, az új egzisztencia megteremtését az idegen nagyvárosban. Talán a tudtomra akarta adni, hogy nem volt mindig ilyen habókos öregasszony, hanem valaha jó szagú, szép reményű egyetemi tanársegéd, akinek a kisujjában volt az egyenletek megoldása. Arról persze nincs információ, hogy mennyire mozgott otthonosan a differenciál egyenletek világában vagy a felsőbb algebrában, bár feltételezem, hogy aki okos, az mindenben az, vagy az volt, vagy az lesz (nem kívánt rész törölendő). Keveset

mesélt az életéről. Másoktól tudtam meg, hogy miután átkerült Magyarországra, nem kapott a képességeinek megfelelő állást. Nem sikerült egyetemi státuszt szereznie, úgyhogy középiskolai matematika tanárként tengette életét. Férje, családja nem volt. Lehet, hogy valaha járt férfiakkal, de nekem mindig az volt az érzésem, hogy lesbikus. A szomszédok nem tartották normálisnak. Együtt élt egy másik öregasszonnyal, azzal, akivel először találkoztunk, amikor beléptünk a nyikorgó kertkapun. „Megjött a szépfiú” mondta mindig titokzatos, kéjes hangszállal ez a néni, amikor megérkeztem. Gyerek voltam, de mégis biztosra vettem, hogy a viszonyuk több mint különös. Első középiskolás évemben talán még jártam hozzá, de aztán valahogy lemorzsolódtam, ma sem értem, hogy miért. Katona voltam érettségi után, mikor hallottam, hogy meghalt. Elütötte egy orosz katonai teherautó. Az Üllői úton nem kevés ember lelte halálát orosz teherautók kerekei alatt. Minden Budapestről kivezető út mellett volt egy orosz laktanya, ahonnan sokszor hajtottak ki orosz rendszámú autók. Sajnos azon a napon is elindult egy Lőrincről. A teherautó tele volt nehéz műszerekkel, a súlya volt vagy hat tonna. Toronyfi Margit szokásához híven a Kossuth-téri piacról elindult haza néhány csirke-szárnnyal, répával, zellerrel a cekkerében, amikor lelépett a járdáról és mint mindig szórakozottan bámészkodott. Az éppen arra haladó orosz katonai műhelykocsi elgázolta a hat tonnájával. Azonnal meghalt. Hozzá tartozói nem voltak. Ma már nincs meg a háza se, mert a helyén OBI és Europark épült. A macskák szétszéledtek, elszaladtak a hangos építőipari gépek zaja elől, szagukat elfújta a szél. Az évtizedek óta kifestetlenül álló megszürkült falakat a bulldozerek ledöntötték, a macskaszagú téglákat a szegény emberek széthordták. Sufnit, kamrát, tyúkólat építettek belőlük. Az összetört lábú székeket és a kilógó afrikai kopott fotelokat a munkások meggyújtották. Azt remélték, hogy a tűz mellett kicsit megmelegedhetnek, de a textília annyit mocskot szívott magába a hosszú élete során, hogy a munkásoknak el kellett menekülniük a lángból áradó átható bűz elől. Ha jártak volna külön matematika órára, sose gyújtották volna fel azokat a fotelokat. Mindig mondom a lányomnak, hogy érdemes tanulni.

Vannak emberek, akik az idő múlásával kezdenek olyan helyet elfoglalni az életünkben, mintha közeli rokonok lennének. Nekem ilyen volt a Toronyfi Margit. Sokszor gondolok rá. Az életem egy meghatározó időszakában a sorsomnak része volt. Időközben ő is eltűnt mellőlem, mint annyi más ember és dolog. Nem vagyok a fejlődés ellensége, de nem tetszik, hogy lemorzsolódnak az életemből emberek, tárgyak, városrészek. Háztömbök válnak a földdel egyenlővé, a helyükön bevásárló központok, vigalmi centrumok, panoráma mozik épülnek. Megjelennek a baseball sapkák (nekem is van). Kispest már nem az, ami volt. Ez a mai Kispest már nem az én Kispestem. Már itt is csak átutazó vagyok, mint az összes többi helyen (kivéve Pilismarótot és a Balatont). Valahányszor meglátogatom a szülői házat, ismerős utcákon halad az autóm. Nem sietek, hogy legyen ideje az agyamnak előszedni a régi események filmjét, a gyerekkori Karácsony estéék szagát gombalevessel és mákos gubával, a hideg, havas estéék illatát, amikor átsétáltunk Incikéékhez megnézni az ő fenyőfájukat is és elénekelni a „Csöndes éjt” és pár pohár bor után néhány obszcén dalt.

Mostanra felfogtam mindent, megértettem a lényeget, béke van. Nincs bennem indulat, harag senki iránt. Pontosan tudom, hogy halandó vagyok abban az értelemben, hogy a napjaim száma véges. Ennek tükrében a dolgok jelentősége az abszolút skálán alig mérhető. Pénz, hatalom, beosztás, karrier relatíve talán fontosak, de az első főkomponenshez képest mind csupa apróság, harmadik, negyedik ... tizedik a sorban.

-&-